

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA

**DARBA PIENĀKUMU DALĪŠANA LATVIJAS
MĀJSAIMNIECĪBĀS**

MAĢISTRA DARBS

Autors: Ilze Rozenberga

Stud. apl. Nr. IR 06045

Darba vadītājs: doc. Aivita Putniņa

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA UN ATSLĒGAS VĀRDI

Globālo pārmaiņu laikā ģimene mainās kā sociāls institūts, gan tās struktūra, gan forma, gan ilglaicīgu partnerattiecību pastāvēšanas pamatprincipi. Mainoties indivīdu vērtību un normu sistēmai, dzīves stilam būtiskas pārmaiņas skar attiecības ģimenē un mājsaimniecībā. Darbā tiek analizēti galvenie principi, uz kuriem balstoties notiek darba pienākumu dalīšana mājsaimniecībā, tādejādi atklājot, kā caur darba dalīšanu mājsaimniecībā tiek konstruētas partnerattiecības un dzimumlomas. Pētījumā tiek analizēta biedriskuma principu realizācija partnerattiecībās kā ilgstošu partnerattiecību ideālmotīvs, kas tiek balstīts uz emocionālu tuvību un pieķeršanos, sadarbību, savstarpēju uzticēšanos, emocionālu un praktisku atbalstu. Tai pat laikā šo principu realizācija ir saistīta ar loģiskiem un racionāliem apsvērumiem, kas caurvij sociālās apmaiņas procesus partnerattiecībās. Pētījumā tika izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās pētījuma metodes. Pētījuma pirmajā posmā tika veikta anketēšana, bet otrajā posmā daļēji strukturētas dziļās intervijas.

Pētījuma mērķis bija analizēt kā Latvijas iedzīvotāji īsteno mājsaimniecības darbu un pienākumu dalījumu mājsaimniecībā, kas darba gaitā tika arī sasniegts. Darba un pienākumu dalīšana Latvijas mājsaimniecībās tikai daļēji tiek realizēta caur biedriskuma pamatprincipiem. Lielākā mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu slodze gulstas uz sievietēm, un to ietekmē gan sabiedrībā pastāvošie stereotipi par mājsaimniecības darbu un pienākumu dalījumu, gan indivīdu pašu intereses, motivācija un dzīves pieredze. Valsts sociālā politika ir nozīmīgs mājsaimniecības vidi ietekmējošs faktors, taču šobrīd vienlīdzīgu iespēju nodrošinājums abiem partneriem līdzdalībai mājsaimniecības uzturēšanā ir nepilnīgs.

Ģimene- ar šo jēdzienu darba ietvaros tiek saprasta ģimene, kurā ir vīrietis un sieviete, kuri ir oficiāli reģistrējuši savas attiecības, ilgstoši dzīvo laulībā ar vai bez bērniem, un tiem ir kopīga mājsaimniecība. (LR Centrālā statistikas pārvalde, 2005:13) Vīrs un sieva ģimenē tiek apzīmēti kā partneri

Mājsaimniecība- pētījuma ietvaros ar šo jēdzienu tiek apzīmēta paplašinātā ģimene (vecāki, bērni un citas tai piederošas personas, piemēram, citi radnieki, kas piedalās kopīgā saimniekošanā), kurā notiek kolektīva saimniekošana, finanšu līdzekļu menedžments, kopīgu mērķu izvirzīšana un sasniegšana, veicinot kopīgās saimniecības attīstību un dzīves līmeņa uzlabošanu, kā arī kopīga līdziesaistīšanās bērnu aprūpē un audzināšanā.

Darba dalīšana- mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadale starp partneriem ģimenē.

Darba ietveros ar **stratēģiju** tiek definēta iekārtota rīcība, kas realizējas kā darbības principi uz noteikta mērķa sasniegšanu.

ANNOTATION AND KEYWORDS

In the global changes family is changing as a social institution and both its structure, form and basic principles of long-term partnership. While changing value and norm systems of individuals, also essential changes affect relationship in family and household. In the study main principles of household's work division are analyzed. It was discovered how the gender- and sex roles are constructed. Principles of confluent families are analyzed as an ideal type of long-term partnership that is based on emotional ties, affection, cooperation, mutual trust, as well as on emotional and practical support. At the same time realization of these principles are based on logical and rational considerations. Both quantitative and qualitative methods were used. In the first phase of study poll was used, but in the second phase – semi-structured deep interviews.

The aim of the study was to analyze how inhabitants of Latvia carry out division of household work and tasks, and the aim was reached. Division of household work and tasks is just partly carried out through partnership principles. Main load of tasks and duties is on women, and it is effect both of stereotypes in society about division of household work and tasks, and interests, motivation and life experience of individual. State social policy is significant lever of household, but still the provision of opportunities for both partners to participate in household's maintenance is not complete.

Family – in this study is understood as a family, with man and woman, that officially have registered their relationships, live in marriage with or without children for a long time, and they have shared household (LR Centrālā statistikas pārvalde, 2005:13). Husband and wife are called partners.

Household- in this study is understand extended family (parents, children and other belonging persons (e.g., other relatives that participate in house keeping)), with collective house keeping, management of financial resources, setting and reaching targets, promoting development of household, improvement of standard of living as well as participate in child care and raise.

Work division – work and task division among partners.

Strategy – in study it is understood as a planned action that materializes as behavioral principles of reaching certain aims.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	4
I. BIEDRISKUMS PARTNERATTIECĪBĀS SOCIĀLĀS APMAIŅAS TEORIJAS KONTEKSTĀ	8
1. Biedriskuma pamatprincipu veidošanās vēsture.....	8
2. Darba pienākumu dalīšanas mērķi un kopā būšanas motivācija	9
3. Sociālās un individuālās pieredzes realizācija darba pienākumu dalījumā	12
4. Biedriskuma principu realizācija un dzimumlomas	14
Kopsavilkums	20
II. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTO METOŽU IZKLĀSTS	22
Pētījuma metožu izvēle	22
1.pētījuma posma metodika (kvantitatīvā pētījuma metode)	23
2.pētījuma posma metodika (kvalitatīvā pētījuma metode).....	24
III. PĒTĪJUMA REZULTĀTI	27
1. Aprakstošā sadaļa- darba dalīšana mājsaimniecībās	27
2. Rezultāti	34
2.1 Biedriskuma pamatprincipu realizācija ikdienā.....	34
2.2 Darba dalīšanas racionalizācija.....	39
2.3 Sociālās un individuālās pieredzes realizācija darbu un pienākumu sadalē	48
2.4 Dzimumlomu realizācija biedriskuma principu kontekstā.....	50
2.5 Apmierinātība ar Valsts sociālās politikas attīstību	54
NOBEIGUMS: SECINĀJUMI.....	61
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	65
PIELIKUMI	67
1. pielikums. Anketa	67
2. pielikums. Kvantitatīvā posma izlases raksturojums.....	71
3. pielikums. Dziļo interviju ceļvedis	72
4. pielikums. Lietotie saīsinājumi.....	74
5. pielikums. Mājsaimniecību raksturojums.....	74

IEVADS

Ģimene un tās transformācijas ir aktuāla tēma, par kuru sabiedrībā valda viedokļu dažādība un aktīva diskusija. Tas, ka kardināli ir mainījies indivīdu dzīves stils, normas un vērtību sistēma ir ietekmējis arī partneru attiecības ģimenē, tieši pienākumu un darba dalīšanu mājsaimniecības uzturēšanā. Pētījumā tiek analizēti galvenie principi, uz kuriem balstoties notiek darba pienākumu dalīšana mājsaimniecībā. Uzmanība tiek pievērsta procesam, kā caur darba dalīšanu mājsaimniecībā tiek konstruētas partnerattiecības un dzimumlomas. Pētījumā tiek analizēts kādā veidā Latvijas valsts sociālā politika ietekmē un veicina vienlīdzīgu darba dalīšanu starp partneriem mājsaimniecībā. Pieaugot sieviešu vēlmei sevi realizēt un pilnveidot profesionālajā jomā, pieaugot laika intervālam, ko partneri velta strādājot algotu darbu, pārmaiņas notiek arī darba un pienākumu sadalē mājsaimniecībā. Galvenās atbildības- mājsaimniecības aprūpe, rūpes par bērniem, šobrīd piedzīvo straujas pārmaiņas, kas saistītas gan ar tehnoloģiju ienākšanu mūsu ikdienā, kas būtiski ietekmē dzīvesveidu un visu mājsaimniecības locekļu ieradumus, gan aktuālu diskusiju esamību publiskajā sfērā, par to, ka arī mājsaimniecības aprūpe un rūpes par bērniem ir pielīdzināmas darba slodzei. Mājsaimniecības uzturēšana un pienākumi, atbildība par bērniem prasa gan laiku, gan enerģiju, kā arī praktiskas prasmes un iemaņas. Šobrīd sievietes izvēlas aktīvi strādāt algotu darbu ārpus mājas, un līdz ar to uzņemas dubultslodzi- aktīvi līdzdarbojas gan publiskajā sfērā sevi realizējot profesionāli, gan cenšoties tikt galā ar mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem- mājas tīrīšanu, labiekārtošanu un uzturēšanu, kā arī rūpējoties par bērnu audzināšanu un aprūpi.

Liela nozīme ir Valsts sociālajai politikai, kas netieši rada priekšnosacījumus tam, kā tiks sadalīta atbildība un pienākumi arī mājsaimniecības iekšienē, katras ģimenes privātajā sfērā. Latvijas Valsts sociālā politika šobrīd pakāpeniski tiek virzīta vīriešu iesaistīšanā bērnu aprūpē, ļaujot arī jaunajiem tēviem izmantot bērnu kopšanas atvaļinājumu, saņemot pabalstus, tomēr tā vēl aizvien neiestājas par līdzvērtīgām sieviešu un vīriešu pozīcijām atbildības un pienākumu dalīšanā mājsaimniecībā, rūpēs par bērniem arī pēc viena gada vecuma, kas ir fiksēts likuma normā kā laika posms, kad jebkurš no vecākiem var saņemt bērna kopšanas pabalstu un izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu. Problēmas rada tas, ka daļa vecāku strādājot algotu darbu un saņemot algu „aplaksnē”, nevar pretendēt uz pietiekami adekvātu šī pabalsta apjomu. Otra lielākā problēma ir nepietiekamais bērnodārzu skaits, kas liedz visiem vecākiem izmantot pašvaldību paspārnē esošos bērnodārzus, tādējādi ierobežojot vecāku iespējas atgriezties darba tirgū un atsākt strādāt pilnu darba slodzi. Ņemot vērā darba tirgus segregāciju un nevienlīdzību starp darba algas lielumiem sievietēm un vīriešiem, tradicionāli, racionālu apsvērumu dēļ, ģimenēs algotā darba slodzi turpina vīrieši, bet sievietes kļūst par mājsaimniecēm vismaz līdz brīdim, kad parādās iespēja iekārtot

bērnu bērnudārzā vai atļauties noalgot auklīti. Tas, savukārt tieši ietekmē darba pienākumu dalījumu mājsaimniecībā, kad ģimene ir spiesta izvēlēties savu mājsaimniecības darbu dalīšanas stratēģiju, dalot pienākumus un atbildības tā, lai mājsaimniecība funkcionētu un attīstītos.

Laika gaitā ir mainījušās indivīdu ekspektācijas attiecībā uz partnerattiecībām ģimenē un kopīgas mājsaimniecības veidošanas kontekstā. Šobrīd kā ģimenes dibināšanas pamatprincipi netiek īstenoti ekonomiski un politiski apsvērumi, bet gan partneru brīva izvēle, paredzot vienlīdzīgas indivīdu izvēles un lēmuma pieņemšanas pozīcijas, kas īstenojas biedriskuma principu realizācijā ikdienā. Indivīdu ekspektācijas saistās ar kopīgi dalītu atbildību, pienākuma sajūtu vienam pret otru, ciešu sadarbību, kurā jaušama abu partneru vienlīdzīga iesaistīšanās, sniedzot abpusēju gan emocionālu, gan praktisku atbalstu. Emocionālā pieķeršanās, partneru abpusēja mīlestība ikdienas realitātē tiek balstīta uz divu veidu procesiem. Pirmkārt, partnerattiecībās īstenojot interaktīvus apmaiņas procesus. Otrkārt, īstenojot šo attiecību realizācijā personiskās brīvības ierobežojumus vai savu individuālo vajadzību īstenošanu, cenšoties izvairīties no nevēlamas ietekmes uz otra partnera vajadzībām un personisko brīvību. (Goode, 1972)

Pētījuma mērķis- analizēt kā Latvijas iedzīvotāji īsteno mājsaimniecības darbu un pienākumu dalījumu mājsaimniecībā.

Hipotēzes:

1. Efektīva valsts sociālā politika spēj veicināt vienlīdzīgu darba dalīšanu mājsaimniecībā starp partneriem.
2. Vienlīdzīgu darbu dalīšanu mājsaimniecībā ietekmē šādi faktori: ģimenes modelis, mājsaimniecības kopējais labklājības līmenis, mājsaimniecības locekļu sociāldemogrāfiskais raksturojums- partneru vecums, izglītība, mājsaimniecības kopējie ienākumi un labklājības līmenis.
3. Latvijas mājsaimniecībās pastāv setreotipisks darba pienākumu un atbildību sadalījums, dalot tos "sieviešu un vīriešu" atbildības sfērās, piemēram, rūpes un atbildību par bērniem un citiem mājsaimniecības locekļiem atstājot sievietes pārziņā, bet fizisko darbu veikšanu (remontdarbu, darbu, kas prasa tehniskas zināšanas un iemaņas, piemēram, par automašīnu uzturēšanu) deleģējot vīrietim;
4. Šobrīd darba dalīšana Latvijas mājsaimniecībās nenotiek vienlīdzīgi:
 - 4.1 Latvijas mājsaimniecībās lielāko darba daļu un atbildību par bērnu audzināšanu uzņemas sievietes, kas ir pakļautas dubultai darba slodzei- cenšoties apvienot mājsaimniecības darbus un pienākumus ar vienlīdz aktīvu algotā darba karjeru.

4.2 Latvijas vīrieši kā primāro vērtību uztver “naudas pelnīšanu”- ģimenes materiālās labklājības nodrošināšanu, ko pastiprina arī sabiedrībā valdošā vērtību un normu sistēma.

4.3 Latvijas mājsaimniecībās notiek vienošanās par konkrētu stratēģiju (risinājumu) darba pienākumu un atbildību dalījumam, cenšoties maksimizēt ienākumus un ienākumu gūšanas iespējas, īpaši situācijās, kad ģimenē piedzimst bērns un sievietei ir ierobežotas iespējas turpināt strādāt algotu darbu.

5. Ņemot vērā abu partneru arvien pieaugošo vēlmi sevi realizēt profesionālajā jomā, pieaug vēlme deleģēt mājsaimniecības darbus, pienākumus un atbildības trešajām personām- citiem mājsaimniecības locekļiem (vecvecākiem, pieaugušākiem bērniem) vai “pērkot” mājsaimniecības uzturēšanas pakalpojumus (auklīšu, mājkalpotāju pakalpojumi)).

Pētījuma uzdevumi- analizēt:

- biedriskuma principu realizāciju darbu un pienākumu sadalē mājsaimniecībā- kā un cik lielā mērā partneri iesaistās mājsaimniecības aprūpē, uzņemoties reālu mājsaimniecības darbu veikšanu un piedaloties bērnu aprūpē;
- Latvijas iedzīvotāju priekšstatus par darba dalīšanu mājsaimniecībā;
- Valsts Sociālās politikas ietekmi uz darba dalīšanu Latvijas mājsaimniecībās;

Biedriskuma pamatprincipi ikdienā tiek realizēti, veidojot savas mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales sistēmu, kurā notiek vienošanās starp abiem partneriem ģimenē par to, kā tiks dalītas atbildības un konkrēti pienākumi mājsaimniecības uzturēšanā. Šīs atbildības skar gan reālus un praktiskus darbus mājsaimniecības uzturēšanā, gan finansiālo nodrošinājumu mājsaimniecības funkcionēšanai, mājsaimniecības budžeta sabalansēšanu, gan rūpes par bērniem vai citiem ģimenes aprūpējamiem locekļiem (piemēram, vecvecākiem).

Šāda „vienošanās” ne vienmēr tiek panākta kā kompromiss, ņemot vērā abu partneru vēlmes un reālās iespējas, tomēr tās mērķis ir panākt mājsaimniecības dzīves funkcionēšanu, kas patiesībā rada būtisku ieguvumu visiem mājsaimniecības locekļiem. Darbu un pienākumu sadales kārtības izveidošanos ietekmē vairāki faktori:

- 1) Sociālpsiholoģiskie- kas sevī ietver partneru rakstura un temperamenta īpatnības, tiekšanos pēc individuāliem sasniegumiem, vēlmi sevi realizēt un attīstīt kādā no publiskajām jomām, gūstot panākumus un pozitīvu pārējās sabiedrības vērtējumu.
- 2) Socializācijas procesā apgūtie partnerattiecību modeļi- pirmkārt, abu partneru sociālā pieredze, kas iegūta bērnībā, redzot un apgūstot partnerattiecības modeļus savu vecāku ģimenē, kā tiek dalīti pienākumi mājsaimniecībā, kā tiek dalīta atbildība par mājsaimniecības finanšu nodrošināšanu un rūpēm par bērniem. Otrkārt, iegūtā sociālo attiecību pieredze izglītības procesā, apgūstot, uzzinot

par citiem partnerattiecību modeļiem, vienlīdzības un līdztiesības principiem partnerattiecībās, un centieniem tos realizēt savās partnerattiecībās.

3) Sabiedrībā pieņemtie stereotipi par to, kas ir „sieviešu” un kas ir „vīriešu” pienākumi. Tādejādi katram no partneriem veicot konkrētus pienākumus notiek indivīda pašapliecināšanās kā sievietei vai vīrietim, apliecinot sevī sievišķību vai vīrišķību, gan pašreferencē, gan pārējās sabiedrības referencē.

Darba pirmajā pusē tiks analizēta biedriskuma principu rašanās un nozīme partnerattiecībās, to ietekme uz mājsaimniecības darbu un pienākumu sadalījumu. Darbā tiks analizēti biedriskuma principu realizācijas konteksts, kas sevī ietver sociālās apmaiņas procesus, kuros tiek izvērtēti katra indivīda personīgie ieguvumi, „investīcijas” un riski, kā arī dzimumlomu realizācija caur mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanu. Pētījuma ietvaros tika veikta gan Latvijas iedzīvotāju kvantitatīva aptauja, gan daļēji strukturētas dziļās intervijas, kuru rezultāti atspoguļoti darba otrajā daļā.

I. BIEDRISKUMS PARTNERATTIECĪBĀS SOCIĀLĀS APMAIŅAS TEORIJAS KONTEKSTĀ

20.gs. otrajā pusē būtiski mainās ģimenes funkcijas sabiedrībā, tās ietekme uz sabiedrības sociālo un ekonomisko dzīvi, pieaug ģimenes nozīme personas identitātes veidošanās procesos. Pašos pamatos mainās laulību noslēgšanas, partnera izvēli ietekmējošie faktori. (Bulcroft (ed.), 2000:74) Radniecības saišu stiprināšanas „politikas” vietā un ekonomisko apsvērumu vietā stājas citi izvēli ietekmējoši faktori- brīva partnera izvēle, romantiskas jūtas, emocionāla pieķeršanās, mīlestība. Tai pat laikā, mainoties sievietes statusam ģimenē, pieaugot tās ekonomiskai patstāvībai, būtiski mainās arī partnera izvēli ietekmējošie faktori. Pieaugot indivīdu ģeogrāfiskai mobilitātei, nodarbinātībai, individuālai ieinteresētībai un aktivitātei centienos veidot un mainīt savu biogrāfisko vēsturi, personības attīstību, partnera izvēle kopīgas mājsaimniecības veidošanai tiek pakļauta arī visai loģiskiem un racionāliem apsvērumiem. (Ibid., p.75)

Laulību un partnerattiecību veidošanā arvien pieaug vēlme tiekties uz ilgtermiņa sadarbību, izpratni un emocionālo papildījumu. Tomēr, pieaugot, individuālo mērķu nozīmei un pašiniciatīvai, arvien būtiskāki kļūst arī tādi faktori, kā iespēja savus individuālos mērķus integrēt, saskaņot ar kopīgajiem mājsaimniecības mērķiem. Partnera izvēle, lai arī aizsākas ar emocionālām sajūtām, tomēr arvien biežāk balstās arī uz racionāliem apsvērumiem, cik veiksmīgi ilgtermiņā būs sociālās apmaiņas procesi, veidojot kopīgo mājsaimniecību, partneriem savstarpēji sniedzot gan rūpes, gādību, pilnvērtīgas seksuālās attiecības, labākā drauga un sabiedrotā atbalstu un sabiedrotā izpratni kopīgu nākotnes mērķu nosprašanās un realizācijā. (Ibid., p.76) Tas, ka publiskajā sfērā izlīdzinās abu dzimumu tiesības un iespējas, radikāli maina arī partnerattiecības mājsaimniecībā. Mainoties dzimumlomu papildījumam publiskajā sfērā, pārmaiņas skar arī privāto sfēru, kur tas visspilgtāk atklājas caur darba un pienākumu sadalījumu mājsaimniecībā. (Ibid., p.77)

1. Biedriskuma pamatprincipu veidošanās vēsture

Analizējot ģimenes partnerattiecību veidošanos vēsturiskā griezumā, jāteic, ka viens no būtiskiem ģimenes transformācijas aspektiem ir laulību slēgšana uz biedriskuma pamatprincipiem. (Hirsh (ed.), 2006:4) Biedriskuma pamatprincipi tiek definēti kā ideālmodeļa stūrakmens, kas vēsturiski aizstāj aprēķina laulības, vai politiski ekonomisku apsvērumu virzītas laulības, kas, piemēram, bija aktuālas viduslaikos. Kā galvenais „biedriskuma laulību” pamatprincips tiek definēts emocionālā tuvība kā primārais mērinstruments, ar kuru tiek mērīta laulību izdošanās, kā arī to uztverot par galveno praksi partnerattiecību veidošanā un saskaņošanā. (Ibid., p.4)

Biedriskums starp partneriem sevī ietver savstarpēju uzticēšanos, sadarbību un atbalstu gan emocionālu, gan praktisku. Vienlaicīgi biedriskums partnerattiecībās tiek pozicionēts kā veiksmīgas kopā būšanas mērķis, kas norāda uz ideāltipu, un laulības pastāvēšanu kā ilgtermiņa projektu, kas no partneriem abpusēji prasa ieguldījumus. Rezultātā tas sniegs romantisku attiecību baudījumu, individuālo ekspektāciju papildījumu, uzticēšanos un seksuālo attiecību monogāmiju homogēnas mājsaimniecības ietvaros. (Ibid., p.5) Partneru ieguldījums veiksmīgu attiecību uzturēšanā ir analizējams gan pašu partneru saderības pārbaudē, gan emocionālās apmierinātības kontekstā. Kā uzsver Dž.S.Hirša un H.Vardlova (Hirsh S. J., Wardlow H.) ne vienmēr partneru emocionālā apmierinātība tiek uztverta kā prioritāra partnerattiecību izvērtējumā, un to ietekmē atšķirīgās kultūras tradīciju radītās atšķirības. (Ibid., p.5) Autores, analizējot laulību veidošanas pamataspektus, uzsver būtiskus faktorus, kas atklāj uz romantisku jūtu, mīlestību balstītu laulību neatbilstību realitātei laulības dzīvē. Šo iedomāto laulību un partnerattiecību formu nesakritību rada un atbalsta publiskajā telpā veidotais priekšstats par partnerattiecību pastāvēšanas pamatprincipiem, kas savukārt rada stereotipiskus priekšstatus par partnerattiecību īstenošanu realitātē. (Ibid., p.9) Paralēli šīm pārmaiņām partnerattiecību veidošanā, būtiski ir analizēt tās pārmaiņas, ko šo attiecību veidošanas kontekstā ievieša urbanizācija, algotā darbaspēka veidošanās. Vērtību sistēmā parādās tādas kategorijas kā vēlme veidot savu, neatkarīgu no plašākas radniecības loka nukleāru ģimeni, nostiprinot privātās sfēras nošķirtību no publiskās sfēras. Sievietēm, aktīvi iesaistoties algotā darbā, savukārt parādās iespēja kļūt finansiāli neatkarīgām no saviem potenciālajiem vīriem, tādejādi notiek pārmaiņas arī viņu ekspektācijās no ilgtermiņa partnerattiecībām, kas mainās no ekonomiskās drošības apsvērumiem uz emocionālā papildījuma, apmierinātības iegūšanu partnerattiecībās. (Ibid., p.8) Darba dalīšana mājsaimniecībā līdz ar to kļūst par vienu no būtiskiem attiecību laukiem, kuros notiek centieni realizēt savas ekspektācijas par ideālām partnerattiecībām, realizējot biedriskuma pamatprincipus arī mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales stratēģiju izvēlē.

2. Darba pienākumu dalīšanas mērķi un kopā būšanas motivācija

Biedriskuma principu analīzi var analizēt caur racionalitātes un loģisku apsvērumu klātesamību partneru savstarpējās attiecībās, kuru dinamika var tikt analizēta caur mīlestības racionalitāti. Šādā plāknē partnerattiecības analizē arī K. Heimere un A. Stinčombs. (Heimer, Stinchcombe, 1980). Mīlestība, kas vairākamam indivīdu saistās ar emocionālu stāvokli un sajūtām, kas visai sarežģīti ietveramas definīcijās un vārdos, patiesībā partnerattiecībās izpaužas arī kā racionāli un loģiski apsvērumi, kas tiek realizēti konkrētās transakcijās starp partneriem.

Mājsaimniecības veidošanā līdzīgi kā partnerattiecību veidošanā notiek savu ieguldīto resursu apzināšana un izvērtēšana, apsverot iespējamus riskus, „izmaksas” un „investīcijas” attiecībā pret nākotnes ieguvumiem. (Ibid: Heimer, et al., 1980) Laulība, divu partneru kopdzīve, vecāku un bērnu attiecību paradigmas pieprasa loģikas un racionalitātes klātesamību. Biedriskuma pamatprincipi racionalitātes un argumentētu lēmumu kontekstā var tikt analizēti vairākos līmeņos, kas cieši saistīti ar sociālo apmaiņu, ko K. Heimere un A. Sinčkombs sauc par sociālajām transakcijām, investīcijām un izmaksām. (Ibid: Heimer, et al., 1980)

Sociālās apmaiņas teorijas galvenie koncepti balstās uz zaudējumu un ieguvumu izvērtēšanu, kā rezultātā tiek izsvērtā maksimāla lietderība un ieguvumi kopumā. Šāda salīdzināšana, lai noteiktu lietas vai pakalpojuma vērtību, tiek veikta salīdzinot savu situāciju ar citu situāciju vai ārēju ekspertu viedokli un vērtējumu. Šāda racionāla izvēle noris atkarībā no laika un situācijas, kas var būt mainīgi un nepastāvīgi faktori. Racionālus apsvērumus nosaka ne tikai apmaiņa, “dots pret dotu”, bet būtisks šajā apmaiņā ir arī taisnīguma princips, kad subjektīvi tiek noteikta vienlīdzīga vai nevienlīdzīga labumu apmaiņas vērtība. (White, 2002: 18-31; 32-57)

K. Heimere un A. Sinčkombs par transakciju- sociālās apmaiņas izmaksām, pirmkārt, izvirza tādus faktorus kā brīvā laika pavadīšana, savu individuālo vēlmju un vajadzību saskaņošana ar mājsaimniecības mērķiem. Kā otrs nozīmīgs „izmaksu” vai investīciju faktors tiek minēts esošo un jaunu sociālo tīklu veidošana jau mājsaimniecībai kā vienotam veselumam. Cik noturīgas sociālās attiecības tiek uzturētas ar jau indivīda esošajiem draugiem, kā tiek uztverti jauni draugi un cik ciešas un tuvas attiecības ar tiem tiek veidotas. Kā trešais nozīmīgais faktors tiek analizētas indivīdu vispārējas ekspektācijas attiecībā uz sagaidāmo kopdzīvi, partnerību gan emocionālā un fiziskā plāksnē, gan arī tīri praktiski. (Heimer, et al.,1980) Cik lielā mērā manis izvēlētais kopdzīves partneris man ir piemērots, pieņemams un rada emocionālo un fizisko komfortu, cik lielā mērā viņš atbilst ekspektācijām par savas partnerlomas piepildījumu. Taisnīguma izvērtēšana lielākoties notiek, indivīdiem vadoties, pirmkārt, no savu ekspektāciju pozīcijas un savas dzīves „plāna un mērķu” izvēles. Izvēloties konkrētu dzīves partneri, arī šī izvēle ir pakļauta visai racionāliem un loģiskiem apsvērumiem un faktu analīzei. K. Heimere un A. Sinčkombs to nosauc par potenciālā partnera „investīciju paketes” izvērtējumu, kurā ietilpst ne tikai partnera vizuālā izskata un rakstura iezīmju izvērtēšana, bet kompleksa potenciālā partnera „pienesuma” izvērtējums, neapzināti izvērtējot gan potenciālā partnera sociālā statusa atbilstību, piemērotību, gan viņa praktiskās spējas, iemaņas un mantisko stāvokli. (Ibid: Heimer, et al.,1980) Darba un pienākumu dalījumā šis aspekts ir nozīmīgs, kā potenciālā partnera attieksmes un dzīves uztveres testēšana, kas ļauj prognozēt, cik lielā mērā kopīgajā mājsaimniecībā darbu un pienākumu sadale būs pieņemama un vienlīdzīga.

Zaudējumu un ieguvumu izvērtēšanas procesu var divējādi attiecināt uz partneru pozīciju, izvēloties mājsaimniecībām darba dalīšanas stratēģiju, piemēram, ienākumu maksimizēšanu. No vienas puses var analizēt mājsaimniecības partneru kā vienotas „biedriskas komandas” pozīciju attiecībā pret kopējo mājsaimniecības stāvokli- labklājības līmeni, resursu optimizāciju un tālāku attīstību. Šādas pozīcijas ietvaros mājsaimniecības partneru attiecības ir balstītas uz vienlīdzības principiem un kopīgu mērķu sasniegšanas centieniem- strādājam kopīgā mājsaimniecības labuma vārdā, taču kā mērķi izvirzot mājsaimniecības dzīves kvalitātes uzlabošanu. Piemēram, partneri var abi iesaistīties algotā darbā, tādejādi cenšoties gūt maksimālus ienākumus mājsaimniecības uzturēšanai. Taisnīguma princips un gaidas par līdzīgiem ieguldījumiem algotā darbā pastāv abiem partneriem, sagaidot, ka abi vienlīdz aktīvi strādās algotu darbu un spēs nodrošināt vienlīdzīga apjoma līdzekļus mājsaimniecības uzturēšanas nodrošinājumam. No otras puses, arī mājsaimniecības darbi un atbildības tiek dalītas uz vienlīdzīguma principa pamatiem, abi partneri vienlīdz daudz iesaistās mājsaimniecības uzturēšanā, cenšoties vienlīdzīgi sadalīt ar mājsaimniecības uzturēšanu saistītos darba pienākumus un atbildības. Taču ņemot vērā to, ka jebkura mājsaimniecība ir pakļauta ārējās vides ietekmei- sociālekonomisko apstākļu diktētajām izmaiņām, ne vienmēr realitātē ir realizējams šāds ideāltipa modelis- biedriskums un reizē vienlīdzīga iesaistīšanās gan publiskajā sfērā, gan privātajā. Šāda mājsaimniecības ārējās ekonomikas veidošana ir saistīta arī ar nepārtrauktu „samērīšanās režīmu”, kad notiek savas situācijas salīdzināšana ar situāciju citās mājsaimniecībās. Tas ļauj vienlaicīgi izprast un analizēt, cik atbilstoša ir konkrētās mājsaimniecības darbu un pienākumu sadale sabiedrībā vispārpieņemtajām normām. Kā arī ļauj indivīdiem fiksēt savas individuālās pozīcijas partnerattiecībās, nomērot vienlīdzīguma, taisnīguma principu ievērošanu.

Ņemot vērā to, ka viens no biedriskuma pamatprincipiem ir arī katra partnera individuālā emocionālā apmierinātība ar situāciju, šāda harmonizēta ideālmodeļa realizāciju apgrūtina partneru individuālie mērķi un vajadzības, kas ne vienmēr ir ātri un viegli definējamas, kā arī atklāti izklāstītas starp partneriem. No vienas puses biedriskuma princips saistās ar tīri emocionālām un romantiskām partneru savstarpējām jūtām, ko diez vai var nosaukt par kaut ko pastāvīgu un stabilu. No otras puses biedriskuma pamatprincips ir tas, kas sniedz partneriem individuālo brīvību, iespēju brīvai personības attīstībai un izaugsmei, aktīvi iesaistoties profesionālās karjeras dzīvē, sevi pilnveidojot ar kāda vaļasprieka starpniecību. Šajā gadījumā indivīda mērķi un motivācija vairāk saistās ar individuālajiem mērķiem un vajadzībām, kuru realizācija ne vienmēr ir harmoniski integrēta mājsaimniecības kopējo mērķu sasniegšanā. Piemēram, noslodze algotā darbā prasa no indivīda gan laika, gan enerģijas resursus, kas citādi varētu tikt investēti mājsaimniecības uzturēšanas pienākumu veikšanā vai bērnu audzināšanā. Līdz ar to var secināt, ka darba pienākumu sadale jebkurā gadījumā ir kompromisa vienošanās starp

partneriem. Ņemot vērā Latvijas sociālās problēmas, piemēram, sieviešu un vīriešu algas atšķirības (Pētījums "Dzimumu līdztiesības aspekti darba tirgū", 2006:157), bērnu dārzu nepieejamību, mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales stratēģijās tiek ņemti vērā tādi loģiski un racionāli apsvērumi, kas konkrētajā brīdī mājsaimniecībai būtu finansiāli un praktiski izdevīgāki, ar mērķi maksimizēt ienākumus un samazināt zaudējumus. Līdz ar to ne vienmēr partneru individuālo mērķu realizēšana ir tikpat prioritāra cik mājsaimniecības kopējā labuma, izdevīguma nodrošinājums.

Šādu racionālu lēmumu pieņemšana atklāj būtisku „biedriskuma” pamatprincipu realizācijas sfēru- partneru individuālo attiecību līmeni. Individu personīgie mērķi, vajadzības, ekspektācijas par laulības dzīvi un partnerattiecību „biedriskuma” pakāpi- vienlīdzīgumu, tieši ietekmē to, kāda mājsaimniecības darbu un atbildību sadales stratēģija tiks izvēlēta un kādā veidā tā tiks realizēta. Pirmkārt, vai mājsaimniecībā akceptētā un praksē realizēta darbu un atbildību sadales stratēģija būs pieņemama abiem partneriem. Otrkārt, cik lielā mērā šāda kopīgā mājsaimniecībā realizētā vienošanās par pienākumu un atbildību dalījumu ierobežos partneru individuālo mērķu un vajadzību realizāciju.

3. Sociālās un individuālās pieredzes realizācija darba pienākumu dalījumā

Attiecinot sistēmiskuma principus uz mājsaimniecību, var teikt, ka mājsaimniecību kā sistēmu ietekmē gan pārmaiņas procesi sabiedrībā kopumā, esamība konkrētās valsts ģeopolitiskā kontekstā, gan partneru individuālā personiski uzkrātā pieredze.

Nozīmīga ir to informatīvo lauku ietekme, kas veido un tieši ietekmē indivīdu sociālo pieredzi, norādot uz to, kā partnerattiecībās, mājsaimniecības ikdienā būtu realizējams biedriskums partnerattiecībās. Viens no nozīmīgākajiem ir mantoto nacionālo kultūrvērtību ietekme, pārmantotās “paaudžu tradīcijas”, kas veido normu un vērtību sistēmu kā galvenās vadlīnijas biedriskuma realizācijai partnerattiecībās konkrētās valsts, tautas un kopienas ietvaros. (Hirsh, et al., 2006:9)

Kā vieni no spēcīgākajiem kolektīvās pieredzes veidotājiem tiek nosaukti arī masu mēdiju un Holivudas filmu fenomens, kas, piemēram, Amerikas sabiedrībā tiek saukts par vienu no nopietnākajiem sabiedrības morālās krīzes cēloņiem. Kad caur filmu komunicētajiem stāstiem tiek ietekmēta sabiedrības vērtību un normu sistēma, mainīta sociālā pieredze, kas attiecībā uz partneru kopdzīvi rada iluzioru priekšstatu. Šādā veidā netieši tiek raisītas uz fantāzijām balstītas ekspektācijas, kas nav realizējamas reālajā dzīvē, kur partnerattiecības un kopdzīve biežāk ir darbs un prasme risināt virkni sadzīviskas problēmas. (Ibid., p.9)

Latvijas situācijā kā nozīmīga sociālā kolektīva pieredze drīzāk ir saistāma ar Latvijas kā neatkarīgas valsts veidošanās periodu, kad mantoto zināšanu un kompetenču kopums, kas bija aktuāls un lietderīgs izdzīvojot Padomju laikus prasīja no indivīdiem spēju attīstīt un realizēt jaunas vērtības un normas. Šīs pārmaiņas bija novērojamas ne tikai valsts kopējās ekonomiskās sistēmas izmaiņās, bet arī mājsaimniecību ikdienas dzīvē, dalot mājsaimniecības darbus un atbildības. Jāteic, ka, dzīvojot tik dinamiskos un mainīgos sociālajos apstākļos, indivīdu vērtību un normu sistēma ir pakļauta īpašai elastībai un pārmaiņām. Tas, ka ikdienā vairs nav aktuālas un lietderīgas tādas vērtības un normas kā, piemēram, kolektīvā atbildība, pasivitāte un stagnējoša pozīcija sociālo un politisko procesu kontekstā, indivīdiem liek attīstīt, veidot un realizēt jaunas vērtības un normas, kas ļautu tiem sasniegt maksimālo labumu, izdevīgumu arī mājsaimniecības uzturēšanas kontekstā. Jāņem vērā, ka mājsaimniecībā partneri, kas ir ar Padomju laika pieredzi ir pakļauti straujākām un radikālākām vērtību un normu sistēmas pārmaiņām, kas realizējas arī mājsaimniecības darbu dalīšanas stratēģijas izvēlē. Mājsaimniecības uzturēšanas darbu dalījuma stratēģijas izvēli tieši ietekmēs indivīdu centieni, pirmkārt, realizēt savu bērnības pieredzi. Tas ir primārais informācijas un zināšanu kopums, kā varētu konstruēt mājsaimniecības darbu un atbildību sadali savā ģimenē, atkārtojot savu vecāku ģimenē apgūto pieredzi. Paralēli šim procesam notiek “mācīšanās no savu vecāku kļūdām”, cenšoties iedzīvināt un integrēt publiskajā telpā aktualizētas “jaunās” vērtības un normas. Partneru vecums un pieredze noteiks to, cik daudz tiks realizēts no uzkrātās un mantotās dzīves pieredzes, cik lielā mērā partneri vairāk būs orientēti uz jaunu vērtību veidošanu un realizāciju savstarpējās attiecībās, cik lielā mērā būs vērojama elastīga pozīciju jaunu vērtību un normu realizēšanā.

Partneru vecums un uzkrātā pieredze ietekmēs to, cik lielā mērā partneru starpā valdīs iekļautas, tolerantas un līdzvērtīgas partnerattiecības, cik lielā mērā mājsaimniecības izvēlēta stratēģija būs labvēlīga un pieņemama abiem no partneriem. Protams, mājsaimniecības izvēlēta stratēģija nav formāli fiksēta mājsaimniecības politika, kas fiksēta rakstiskos līgumos ar abu pušu apstiprinātu piekrišanu. Tā drīzāk ir attiecību, darba pienākumu un atbildību dalījuma konstrukcija, kas tiek īstenota ikdienas dzīves praksē. Ne vienmēr šī stratēģija būs “komfortabla un patīkama” abiem no partneriem, taču ne vienmēr šī neapmierinātība un slēptais diskomforts tiks demonstrēts uz ārpusi un atklāti apspriests starp partneriem. To veicina paaudzēs mantotā ideālā ģimenes modeļa konstrukcija. Jebkura neatbilstība šim ideālam drīzāk tiek sasaistīta ar vainas meklēšanu sevī. To ietekmēs arī partneru rakstura īpašības un spēja aktīvi un atklāti iestāties par savām tiesībām, savu vajadzību un diskomforta cēloņu analīzi, cenšoties panākt abām pusēm pieņemamu kompromisu.

Pieredzes uzkrāšana un izmantošana ir tieši saistīta arī ar partneru kopdzīves ilgumu, kas ļauj partneriem arvien labāk iepazīt vienu otru, izprast un iemācīties veidot savas mājsaimniecības un

partnerattiecību transakciju sistēmu- ar ko un kādā veidā es varu iepriecināt savu partneri, kompensēt kādu pāridarījumu vai gūt sev tiešu labumu. (Heimer, et al., 1980) Kopīgās vēstures veidošana partnerattiecībās ļauj uzkrāt un veidot pieredzi, kas no vienas puses caur darbu un pienākumu dalījumu, veido transakciju sistēmu, kas vērsta uz indivīda vajadzību un mērķu sasniegšanu. No otras puses, tas ir nozīmīgs ieguldījums mājsaimniecības kopīgo mērķu sasniegšanā un dzīves līmeņa celšanā.

Viens no sociālās apmaiņas teorijas pamatelementiem ir nepārtrauktā “salīdzināšanās” ar citiem un citu panākumiem, tādējādi piemērot savu situāciju sevis izvēlētajai ideālsituācijai, kas tad arī noteiks to, cik apmierināts vai nepamierināts es esmu ar savas situācijas attīstību, apliecinot cik atbilstoša vai neatbilstoša tā ir manis paša izvēlētai “normai”. Pētījuma ”Caring and Sharing” ietvaros veiktajās dziļajās intervijās ar tēviem atklājās interesanta tendence, kas parāda to, kā tiek pārvērtēta un mainīta tradicionālā izpratne par to, kas un kādā veidā mājsaimniecības uzturēšanā būtu jā dara vienam un otram partnerim. Intervijās kā tradicionālie vīriešu darbi mājsaimniecībā bija saistīti, pirmkārt ar ekonomisko līdzekļu sagādi mājsaimniecības uzturēšanai, otrkārt, ar visai ierastu praktisko darbu un pienākumu sadali mājsaimniecībā, vīriešiem uzticot lielākoties darbus, kas saistīti ar “tehnisko” mājsaimniecības dzīves organizēšanu- sīku remontdarbu veikšanu, mājas ārienes un apkārtējās teritorijas uzkopšanu un uzturēšanu. (Stavenuiter M., et al., 2007:109) Sievietēm mājsaimniecībās tradicionāli tiek “iedalīti” mājsaimniecības uzturēšanas darbi, kas saistīti ar tīrīšanas un uzkopšanas pienākumiem, ēst gatavošanu un pārtikas iepirkšanu, kā arī galveno pienākumu veikšanu, kas saistīti ar bērnu. Var secināt, ka darba pienākumu un atbildību dalījums mājsaimniecībās ir saistīts gan ar visai striktu atbildības sfēru dalījumu, gan iespēju caur šiem darbiem un atbildībām apliecināt savu dzimumidentitāti.

4. Biedriskuma principu realizācija un dzimumlomas

Mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales stratēģija ir pakļauta arī mājsaimniecības un ģimenes attīstības ciklu radītajām pārmaiņām, kas ietekmē stratēģiju izvēles maiņu, labojumus un pārskatīšanu, pielāgojot to mājsaimniecības tā brīža vajadzībām. Mājsaimniecības attīstība, līdzīgi kā indivīda attīstība, pārdzīvo vairākus attīstības posmus, un katrā no tiem notiek diferencēta darba pienākumu un atbildību dalījumu stratēģijas izvēle. Mērķis maksimizēt mājsaimniecības ienākumus, stratēģijas izvēlē liek ņemt vērā katram mājsaimniecības attīstības posmam atbilstošās partneru esošās un potenciālās spējas- fiziskās, mentālās, kā arī ņemt vērā mājsaimniecības rīcībā esošos resursus. Tieši fakts, ka mājsaimniecības esamība atrodas nepārtrauktā attīstības un mijiedarbības procesā ar apkārtējo sociālo vidi, liek partneriem pārskatīt un mainīt darba dalīšanas stratēģijas, mainot katra no partnera noslodzes daudzumu algotā darbā un mājsaimniecības

uzturēšanā. Viens no uzskatāmākajiem stratēģijas maiņas motivatoriem ir bērnu ienākšana ģimenē un ar to audzināšanu nepieciešamo resursu nodrošinājums. Pētījumā apkopotā informācija par tēvu pieredzi skaidri atklāj gan transformācijas procesus, kas noris mājsaimniecības pienākumu sadales stratēģiju izvēlē, mudinot un liekot tēviem ģimenē iesaistīties arvien vairāk gan praktisko mājsaimniecības darbu veikšanā, laužot “tradicionālos priekšstatus” par to, kā šie darbi varētu tikt sadalīti starp partneriem. Gan atklāja procesu, kad no paaudzes paaudzē mantotā pieredze tiek “pārvērtēta” savā ģimenes modelī ieviešot arvien elastīgākas robežas darbu un atbildību dalījumā starp sievietēm un vīriešiem mājsaimniecībā- vīriešiem arvien vairāk izrādot interesi un reālu iesaistīšanos rūpēs par bērniem, kā arī uzņemoties virkni mājsaimniecības pienākumu, kas “tradicionāli” tika uzskatīti par sievietes pienākumiem- ēst gatavošanu, pārtikas iegādi. (Ibid., p.110) Kas savukārt norāda uz tendenci, ka arī izpratne par to, kas ir “sievšķīgi” vai „vīrišķīgi” ir pakļauta nepārtrauktam pārmaiņu procesam. Dž.S.Hirša un H.Vardlova atklāj uzskatāmus piemērus tam kā, piemēram, mainās, intimitātes reprezentācija partnerattiecībās. Pētījuma ietvaros, respondenti stāstot par mīlestību partnerattiecībās, to drīzāk fokusē caur savas individualitātes un individuālo vajadzību piepildījuma iespējamību, toleranci un atbalsta sniegšanu no partnera puses. (Hirsh, et al., 2006:14-15)

Pētījumā “Dzimumlīdztiesības aspekti darba tirgū” viena no hipotēzēm bija - sieviešu mājas darbiem un ģimenes rūpēm veltītais laiks tieši ietekmē viņu iespējas gūt ienākumus, veicot apmaksātu darbu. Daļēji šī hipotēze apstiprinājās, analizējot argumentus, kāpēc nestrādājošie vēlētos izmantot elastīga darba (t.sk. nepilna darba laika) iespējas. Sieviešu vidū divas reizes biežāk nekā vīriešiem kā galvenais iemesls bija minēta vēlme savienot darbu ar rūpēm par ģimeni (65% un 37%). Nestrādājošo vīriešu vidū kā galvenie iemesli tika minēti: darba un mācību apvienošana (26% un 15%) un laika un ceļa izdevumu ietaupīšana (18% un 8%). (Pētījums “Dzimumu līdztiesības aspekti darba tirgū”, 2006:166) Līdz ar to var apgalvot, ka sievietēm jau pastāv šī orientācija un motivācija uzņemties rūpes gan par mājsaimniecības uzturēšanu, gan par bērnu kopšanu un aprūpi. Analizējot vīriešu viedokļus, par vēlmi uzņemties vairāk pienākumus mājsaimniecības uzturēšanā un bērnu audzināšanā, var secināt divas tendences, kas iezīmējās starptautiskā pētījuma rezultātos “Caring and Sharing”, kopumā vīrieši mājsaimniecībā labprāt līdzdarbotos vēl vairāk- gan praktisko darbu veikšanā, gan uzņemoties vairāk atbildības un pienākumus, kas saistīti ar bērnu audzināšanu, taču no otras puses, šī labā griba sastopas ar vairākiem šķēršļiem.

Pirmkārt, tā ir valsts un sabiedrības attieksme, kas nav atbalstoša un toleranta attiecībā pret tiem vīriešiem, kas jau šobrīd izrāda iniciatīvu un aktīvi iesaistās, piemēram, bērnu kopšanā. Latvijā vīriešiem šobrīd ir iespēja izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu, tādejādi pēc bērna piedzimšanas paliekot mājās ar bērnu. Taču, lai arī likuma normas to paredz, vīrieši šo iespēju

neizmanto, vai arī izmanto tikai materiālu apsvērumu vadīti (noformējot šo bērnu kopšanas atvaļinājumu formāli, taču praktiski turpinot strādāt algoto darbu, rūpes par bērnu atstājot partneres ziņā). Šādai mājsaimniecības atbildību sadales stratēģijas izvēlei ir visai racionāls pamatojums, kas tieši sasaucas ar “visu iespējamo līdzekļu maksimizēšanu”. Šādai stratēģijas izvēlei ir ekonomiski apsvērumi- Latvijā vīriešu vidējā alga vēl joprojām ir ievērojami augstāka par sievietes algu, līdz ar to mājsaimniecībai ekonomiski ir izdevīgāk šai periodā noformēt Bērna kopšanas atvaļinājumu, piesaistot to vīrieša darba algai. Rezultātā, politiķu iecere veicināt dzimumlīdztiesību un tēvu iesaistīšanos bērnu aprūpē nav īstenojusies.

Otrkārt, vīrieši sastopas ar virkni sabiedrības stereotipu par to, kas ir “vīrišķīgi”, un kas ir “sievšķīgi”. Attieksme, ar kādu sastopas, piemēram, tēvi darba vietā no darba devēju puses ne vienmēr ir saprotoša, tolerantā un atbalstoša piedāvājot elastīgu darba laiku, iespējas paņemt brīvdienas, u.tml.. (Research “Caring is sharing”, 2007:115) No otras puses, virkne šo stereotipu tiek iedzīvināti arī pašās mājsaimniecībās, partneru starpā, kad mājsaimniecības darbu un pienākumu dalījums saglabā nošķirumu “sieviešu un vīriešu” darbos. Var fiksēt duālu procesu mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales stratēģijas izvēlē- no vienas puses var novērot to, ka sievietes gandrīz vienlīdz aktīvi cenšas iesaistīties algotā darbā, taču vēl joprojām saglabā pilnu darba slodzi, kas saistīta ar mājsaimniecības uzturēšanu un atbildību par bērnu aprūpi.

No vienas puses pieņemot situāciju kāda tā ir, sievietes saglabā dubultslodzi, gan strādājot algotu darbu, gan veicot lielāko daļu mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu. No otras puses, pašas neveicinot lielāku partneru iesaistīšanos mājsaimniecības pienākumu veikšanā, piemēram, ēst gatavošanā, ikdienas iepirkumu veikšanā un bērnu aprūpē no partneru puses. To, no vienas puses var skaidrot gan stereotipisku pozīciju, pašām “novelkot” striktu robežu starp “sieviešu un vīriešu” darbiem, gan vienkārši neuzticot vīriešiem šo pienākumu veikšanu dēļ tā, ka vīriešiem trūkst virkne zināšanu un iemaņu šo pienākumu veikšanai. (Ibid., 114) Līdz ar to vēl joprojām spēcīga paliek pozīciju sadale mājsaimniecībās, kad vīrieša loma mājsaimniecībā vairāk ir materiālās drošības nodrošinātājs, bet sievietes loma drīzāk saistīta ar “mājsaimnieces lomas” realizāciju. Šo tendenci Latvijā apstiprina arī pēdējais “Pārskats par tautas attīstību 2006./2007.g. Latvijā”, kur kā dominējošās vērtības Latvijas sabiedrībā atklājas ģimene, darbs un drošība. (Zobena A. (ed.), 2007:117) Kā atklāj Dž.S.Hirša un H.Vardlova galvenais kompensācijas mehānisms par sievietes kā mājsaimnieces lomas izpildi tiek simboliski uztverta patērnības piedāvātā iespēja - apliecināt savas jūtas un kompensēt, iespējams, partneri nepamierinošu darbu un pienākumu sadali mājsaimniecībā, caur partnera sarūpētām dāvanām vai iespējām sevi apliecināt caur “iepirkšanos lielveikalā”, dzīves līmeņa uzlabošanas. (Hirsh, et al., 2006:14-15)

Publiskajā telpā, mēdijos arvien biežāk ir novērojama tendence, kad mājsaimniecība- gan konkrētā dzīvesvieta (māja, dzīvoklis), gan ģimenes attiecības tiek demonstrētas kā viens no

“normālas” mājsaimniecības atribūtiem. Savas privātās dzīves publiskošana un dzīvesvietas labklājības līmeņa demonstrēšana, norāda uz tādām tendencēm kā: pirmkārt, privātās dzīves un publiskās telpas robežu elastību, otrkārt, notiek būtiskas izmaiņas indivīdu vērtību un normu sistēmā. Mājsaimniecība un ar to saistītās kategorijas kļūst par daļu no savas personiskās dzīves publiskošanas atribūtiem. Līdz ar to, šīs kategorijas no resursiem drīzāk kļūst par līdzekļiem sevis publiskošanai, publicitātes un atpazīstamības veidošanai. Apstiprinot apmaiņas teorijas aktualizēto „piemērīšanās principu”, kad arvien būtiskāk, nosakot savu atbilstību/ neatbilstību normai, ir salīdzināt savas mājsaimniecības dzīves kvalitāti ar citu mājsaimniecību demonstrēto situāciju, darba dalīšanas stratēģija mājsaimniecības dzīvē līdz ar to tiek pakļauta tādām prasībām, kas būtu aktuālas, saistošas un interesantas plašākai interesentu grupai, ne tikai pašiem mājsaimniecības dalībniekiem.

Atsaucoties uz jau iepriekš pieminētajiem pētījumiem, tas, ka sievietes visbiežāk ir tās, kas uzņemas galvenās rūpes par bērniem un mājsaimniecību, rada riskantu pozīciju arī vīriešiem ģimenē, kuru viena no galvenajām funkcijām paliek mājsaimniecības budžeta līdzsvara nodrošināšana un mājsaimniecības veiksmīgas ekonomiskās dzīves funkcionēšanas nodrošināšana. Ja sievietes ir pakļautas riskam par dubultslodzi, gadījumā, ja viņas cenšas apvienot gan algotā darba slodzi, gan rūpes par bērniem un mājsaimniecības uzturēšanu, vīrieši ir pakļauti riskam dzīvot pastiprinātos stresa apstākļos, veltot sevi un savu laiku veiksmīgas profesionālas karjeras veidošanai un regulāru ienākumu gūšanai, tādējādi tiekot izstumtiem no mājsaimniecības uzturēšanas ikdienas pienākumiem un iesaistīšanās bērnu audzināšanā.

Sociālantropologa K.Sedlnieka viedoklis aktualizē tos riskus, ar kuriem saskaras vīrieši mūsdienu Latvijā: “No vīriešiem tiek sagaidīts, lai tie materiāli nodrošinātu savu ģimeni, strādājot un pelnot pēc iespējas vairāk. Tēvu iesaistīšanās bērnu audzināšanā tādā veidā tiek mediēta caur vīriešu ienākumiem. Kamēr mātes audzina bērnus, vīriešiem ir jāpelna un jāapgādā sava ģimene. Tomēr emocionālās saites starp vecākiem un bērniem veidojas, nevis balstoties uz pateicību par jaunām drēbēm vai pietiekošu daudzumu pārtikas, ko tēva alga ir sagādājusi, bet gan ilgstoša personīga kontakta rezultātā. Situācija, kad vīrietis ir maz iesaistīts bērnu audzināšanā, vājina šīs emocionālās saites. Ja saikne starp tēviem un bērniem balstīta galvenokārt uz ekonomisko nodrošinājumu, tēva pastāvēšanas jēga ir apdraudēta.” (Sedlenieks, 2008) Līdz ar to, ja šos riskus analizē sistēmteorijas ietvaros, var secināt, ka šādā situācijā mājsaimniecības pienākumu un atbildību sadale neveicina vienlīdzību, ne situācijā, kad mājsaimniecība ir materiāli nodrošināta, jo ģimenes galva strādā labi apmaksātu darbu un vairāk sava laika velta tieši profesionālajai karjerai, ne situācijā, kad abi partneri lielāko daļu sava laika velta algotam darbam. Abos gadījumos abi partneri būs pakļauti sociālās atstumtības riskam. Vīrieši to izjutīs kā emocionālo atstumtību no ģimenes dzīves, ierobežotu un nepilnīgu emocionālo saikni ar bērniem, bet sievietes, savukārt,

izjutīs atsvešinātību no publiskās sfēras, pilnvērtīgām profesionālās karjeras veidošanas iespējām, jo būs vai nu atteikusies no algotā darba pavisam, vai arī veiks to, cenšoties balansēt starp laika un uzmanības sadali starp ieguldījumu karjeras veidošanā un rūpēm par bērnu attīstību un mājsaimniecības uzturēšanu.

2005./ 2006.gadā LR Bērnu un ģimenes lietu ministrija, piedaloties starptautiskā projektā "Men Equal, Men Different", veica pētījumu "Vīriešu iespējas savienot darba un ģimenes dzīvi mūsdienu Latvijā". (Sedlenieks, Vasiļevska, 2005/2006) Pētījums tika īstenots vairākās valstīs- Latvijā, Dānijā, Francijā un Bulgārijā, un tā ietvaros tika veikta gan publiskās vides analīze, kas sevī ietver- jau esošo pētījumu datu analīzi- sociālās un publiskās vides barjeras vīriešu tēva lomas realizācijā, kā arī vīriešu kā tēvu pozīciju Latvijas Ģimenes politikas kontekstā. Pētījuma otrā daļa bija kvalitatīvs pētījums, apzinot cik ģimenei draudzīgi ir Latvijas uzņēmumi un veicot intervijas ar darba devējiem. Galvenie šī pētījuma rezultāti tieši norāda uz to, ka neskatoties uz īpašajiem pabalstiem un valsts garantētajiem sociālajiem pakalpojumiem, tieši ģimenēm ar bērniem vai ģimenēm, kurās ir tikai viens no vecākiem, ir vislielākais risks kļūt par ģimeni ar zemiem ienākumiem, turklāt šis risks palielinās, pieaugot bērnu skaitam ģimenē. Latvijā valdošais stereotips par vīrieti kā galveno ģimenes apgādnieku un ekonomiskā situācija ģimenēs ar bērniem, tieši palielina laiku, ko vīrieši pavada darbā, nevis kopā ar saviem bērniem. (Ibid., 2005/2006) Līdz ar to vienlīdzīga darba dalīšana ģimenē netiek realizēta, jo ģimenē un mājsaimniecībā tieši sievietē ir tā, kas veiks galvenokārt visus pienākumus un realizēs atbildības un rūpes par bērniem. Viens no pētījuma secinājumiem ir: "Latvijā pastāv nozīmīgas sociālās un kultūras barjeras, kas vēršas pret biežāku vīrieša iesaistīšanos ģimenes dzīvē. Stereotipiska attieksme tos attēlo kā agresīvus, mazāk gādīgus, orientētus uz karjeru un kontrolējošus. Mājās veicamie pienākumi bieži tiek iedalīti sievietēm un vīriešu darbos, kur bērnu aprūpe (vai citu, mājsaimniecībai piederošu cilvēku aprūpe) un mājsaimniecības darbi (mājas tīrīšana, veļas mazgāšana, ēdiena gatavošana) tiek uzskatīti par sievietēm, kamēr vīrieši tiek uzskatīti par speciālistiem ar remontu un automašīnu saistītās darbībās. Sekojot rakstiskajām valsts vadlīnijām un saņemot atbalstu no dzimuma līdztiesību slikti pārzinošiem skolotājiem un augstskolu pasniedzējiem, šāda diskriminācijas ideoloģija iesakņojas abu dzimumu bērnos. Tas iespaido dzīves stila un profesijas izvēli, kā arī attieksmi pret darbu, kas, savukārt, veido ekonomisko situāciju, kad vīrieši ir mazāk iesaistīti ģimenes dzīvē un/ vai bērnu aprūpē." (Ibid., 2005/2006)

Pētījuma rezultāti lieliski atklāj faktoru līdzatkarību un mijiedarbību- kad valsts ekonomikas attīstības līmenis, valsts sociālā politika, izglītības sistēma tieši ietekmē arī situāciju ģimenē, dzimumlomu izpildījumu partnerattiecības, izvēloties tās stratēģijas, kas sniegs maksimālu ieguvumu ļaujot individuālā līmenī justies kā pilntiesīgam vīrietim vai sievietei,

realizējot to stratēģiju kas nodrošinās ģimenes kā sociālā institūta funkcionēšanu- pienākumu un atbildību sadali.

Var secināt, ka darbu un pienākumu sadale mājsaimniecībā ir visai sarežģīta un komplicēta indivīdu un mājsaimniecības vispārīgo vajadzību realizēšanas process, kas ne vienmēr ir apmierinošs un pozitīvs kompromiss abiem partneriem ģimenē, radot labvēlīgas iespējas integrācijai arī publiskajā sfērā. Viens no riskiem ir sociālā atstumtība vīriešiem- tikt izslēgtiem no aktīvas līdzdarbošanās vienlīdz aktīvi gan ģimenes dzīvē, gan mājsaimniecības uzturēšanā, gan publiskajā jomā. Klāvs Sedlenieks, attiecībā par vīriešiem un viņu pozīciju ģimenē teic, ka vīrieši labākajā gadījumā kļūst par “asistentu” ģimenē, kurš veic lielākoties tikai remontstrādnieka pienākumus: “Rezultātā veidojas tāds kā apburtais loks, kurā vīriešiem ir sliktākas iemaņas bērnu audzināšanā un kopšanā, tāpēc sievietes bieži vien piesardzīgi izturas pret domu, ka viņiem varētu uzticēt šo uzdevumu, tāpēc vīriešiem nav iespēju šīs iemaņas praktiski izkopt utt. Praksē tas Latvijā izpaužas sieviešu vidū tik izplatītajā uzskatā, ka vīrietis „no dabas“ ir vājš un tāpēc nav patiesībā spējīgs „uzņemt atbildību“ vai rūpēties par bērniem. ... Situācija, kur kultūras normas nosaka to, ka vīrietis ir ģimenes apgādnieks, bet darba tirgus un ekonomiskā realitāte liedz viņam šīs gaidas piepildīt, var negatīvi ietekmēt Latvijas vīriešus un viņu dzīves ilgumu. Savukārt kultūras normu akceptēta lielāka iesaistīšanās ģimenes dzīvē vīriešiem var pavērt vairāk iespēju, kā sevi realizēt, tādējādi likvidējot ekonomiskā apgādnieka lomas pārkāpuma izraisīto konfliktu.” (Sedlenieks K., 2008) Taču pozitīvi ir tas, ka publiskajā telpā arvien biežāk izskan diskusijas par to, kā mainās izpratne par dzimumlomu izpildījumu, to diktēto prakšu realizāciju un ietekmi uz sabiedrības vērtību un normu sistēmu kopumā. „Kad cilvēki vienkārši atskārš to, ka dzimuma lomas var tikt pakļautas pārmaiņām, tai skaitā tas ir iespējams arī runājot par vīriešiem, jautājumu uzdošana nerimstas un nav apturama: kas viņi ir un ko viņi dara? „ (Holter, 2003. p.28)

G. Holters analizē tās darba un atbildību sadales stratēģijas, kas jau šodien tiek realizētas un integrētas Zviedrijas ģimenēs, iedzīvinot dzimumlīdztiesības principus, tai pat laikā partneriem nezaudējot savu dzimuma identitāti. Kā uzsver Holters, „spēle” ar uz dzimumlomu atšķirībām balstītiem argumentiem nerada situācijas risinājumu, jo jebkuram no dzimuma pārstāvjiem tie būs citādi spēcīgi un vērā ņemami. Viena no stratēģijām, kad partneris mēģina tieši kopēt un atdarināt partneri mājsaimniecības darbu un atbildību realizācijā, nerada pozitīvu rezultātu, drīzāk pozicionē dzimumlomas kā pretmetus, kas nav radīti citādi pieejai savas dzimumlomas realizācijā. Taču kā iespēja šīs pozīcijas maiņai ir paša partnera vēlme īstenot caur jaunu mājas darbu un atbildību uzņemšanos savu individuālo pieredzi, vīrieša pieredzi, integrējot ikdienas pienākumos savas, jau esošās zināšanas un prasmes, uzzinot un apgūstot citu vīriešu pieredzi mājsaimniecības darba veikšanā, kā arī cenšoties rast līdzsvaru laika sadalei starp algotā darba pienākumiem un laiku, ko var pavadīt kopā ar savu ģimeni. (Ibid., p.28) Analizējot Zviedrijas situāciju un tendences vīriešu

iesaistīšanās līmenim ģimenes dzīvē, veicot praktiskus darba pienākumus mājsaimniecībā, kā arī uzņemoties vairāk atbildības par bērnu audzināšanu un aprūpi, autors arī norāda uz problēmām, kas saistītas ar mūžseno jautājumu par to, kāda tad ir vīrieša loma ģimenē. Lai arī Zviedrijas sabiedrībā var novērot arvien pieaugošu partneru kooperāciju mājsaimniecības darbu un pienākumus sadalē un realizācijā, kur vairākums vīriešu izrāda vēlmi arvien vairāk iesaistīties arī mājsaimniecības dzīvē, taču vēl joprojām aktuāls ir vīrieša kā galvenā ģimenes apgādnieka modelis, kas sakņojas gan pašas sabiedrības nostādnēs, gan kultūras tradīcijās. (Ibid., p.62)

Attīstoties dzimumlomu dalījumam, sieviešu identitāte ierasti tika saistīta ar tādām sfērām kā aprūpētājas, uzņemoties galvenās rūpes par bērniem, un mājsaimniecības uzturētājas. Līdz ar to, sievietēm sastopoties ar vīriešiem, kas labprāt paši iesaistās šāda veida pienākumu veikšanā, drīzāk tiek uztverti kā neticama veiksmē, bet ne ierasta parādība vai norma. Vīrieši vienkārši ir tikti izslēgti no reproduktīvās sfēras, kas sevī ietver arī agrīno socializāciju, pamatizglītības jomu, aprūpes un medicīnas aprūpes jomu, līdz ar to rodas divu sociālo pieredžu nošķirums- vīrieši no Marsa, bet sievietes no Venēras. (Ibid., p.84) Sekas šādam nošķīrumam ir „ērķškiem kaisīts” ceļš uz vienlīdzīgu mājsaimniecības darbu un atbildību dalījumu, kas ne vienmēr ir pilns motivācijas no abu dzimumu puses. Kā apstiprina Norvēģijā veikts pētījums, tikai mazākā daļa sieviešu Norvēģijā būtu gatavas atteikties no ”tradicionālās pozīcijas” un atļaut vīrietim ģimenē izmantot vecāku atvaļinājuma periodu. (Ibid., p.85)

Šis pētījums aizskar vēl kādu būtisku dzimumlomu izpildi raksturojošu faktoru – varu. Vara, kas tiek realizēta caur striktu atbildības sfēru dalījumu, līdz ar to arī konkrētu darbu, pienākumu un atbildību dalījumu šajās sfērās. Zināšanas, iemaņas un īstenotās prakses kļūst par varas instrumentiem, „nosargājot savas pozīcijas konkrētajā sfērā”. Maskulinitāte tiek uztverta kā varas izpausme, taču vai tiešām vīriešu vara ir maskulinitātes radīta konstrukcija. (Ibid., p.111)

Iepriekš aplūkoto pētījumu rezultāti un teorijas analīze tieši norāda uz to, ka valsts un valsts īstenotā sociālā politika rada priekšnosacījumus tam, kā notiks mājsaimniecības darba pienākumu dalījums, kādi apsvērumi un mājsaimniecības prioritātes ir nozīmīgas, kādas stratēģijas tiks realizētas mājsaimniecības iekšienē.

Kopsavilkums

Kā galvenos biedriskuma pamatprincipus var definēt emocionālo tuvību un drošību, partneru savstarpēju uzticēšanos sadarbību un atbalstu. Biedriskuma principu aktualitāte partnerattiecībās, vēlme tos īstenot kopīgas mājsaimniecības veidošanā un attīstībā tieši ietekmē emocionālo apsvērumu un racionālo apsvērumu vienlīdzīgas pozīcijas mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadalē. Ikdienas darbu un pienākumu sadalījums tiek īstenots caur sociālās apmaiņas,

transakcijas elementiem, pirmkārt, indivīda „izmaksām” transakcijas procesos, piemēram, brīvo laiku, savu vēlmju un vajadzību pielāgošanu, saskaņošanu partnera vēlmēm un vajadzībām. Otrkārt, indivīda „investīcijām” harmonisku partnerattiecību un kopīgas mājsaimniecības veidošanā, piemēram, savu laika, enerģija un finanšu resursu ieguldījumu, kas lielā mērā ir saistītas ar indivīda ekspektācijām attiecībā uz partnerattiecību ideālmodesli, veiksmīgu un pieņemamu mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadalījumu starp partneriem. Šīs ekspektācijas ir nozīmīgas arī potenciālā partnera izvēlē, izvērtējot otra indivīda potenciālo „investīciju paketi”. Treškārt, potenciālie indivīda ieguvumi ir saistīti gan ar emocionālo komfortu, iespēju nodrošinājumu savas personības izaugsmei un attīstībai, gan ekspektācijām ekonomisko drošību- labklājības līmeni, materiālo nodrošinātību. Līdz ar to tiek īstenota racionāla pieeja savu resursu racionālam izmantojumam un maksimāla individuāla un mājsaimniecībai kopīga izdevīguma gūšana.

Faktori, kas ietekmē šos sociālās apmaiņas procesus ir indivīda personība un individuālā pieredze, kas iegūta bērnībā un ietekmējusi ekspektācijas par partnerattiecību un kopīgas mājsaimniecības ideālmodeļa veidošanas pamatprincipiem. Tikpat nozīmīga ir esoša kultūrvide un kolektīvā pieredze, kas veido indivīda vērtību un normu sistēmu. Turklāt būtisks sociālās apmaiņas procesā ir „salīdzināšanās un nomērīšanās” princips, kad izvērtējot savu situācijas atbilstību normai, tiek meklēti piemēri vai paraugi savā mikrovidē, izvērtējot, piemēram, savu vecāku mājsaimniecības modeli, draugu, paziņu pieredzi un ikdienu.

Biedriskuma pamatprincipu realizācija tieši ietekmē dzimumlomu piepildījumu, kas mājsaimniecības ikdienā tiek realizēts darbu un pienākumu sadales kārtības ieviešanā, realizācijā, darba un pienākumu jomu nošķīrumā.

II. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTO METOŽU IZKLĀSTS

Pētījuma metožu izvēle

Pētījuma gaitā datu vākšanai tika pielietotas divas metodes- gan kvantitatīvā, gan kvalitatīvā pētījuma metode. Metožu izvēli noteica gan pētnieka rīcībā esošie resursi, gan iespēja pētījuma problēmu analizēt dziļāk, gūstot ne vien skaitliski pamatotus argumentus, bet spējot analizējot cēloņsakarības, tuvinoties indivīdu ikdienas dzīvei, pārlicībām un partnerattiecības ietekmējošiem faktoriem.

Kvantitatīvā pētījuma metode atklāja Latvijas iedzīvotāju priekšstatus par darba dalīšanu mājsaimniecībā, šī apakš mērķa sasniegšanai tika pielietota anketēšana, ko veica profesionāli Pētījumu kompānijas GFK Baltic intervētāji. Aptauja notika 2007.gada martā. Jāņem vērā, ka jautājumu sadaļa par Darba dalīšanu mājsaimniecībā bija tikai viena no daudzām Omnibusa aptaujas tēmām, līdz ar to, ņemot vērā arī anketu kvalitātes pārbaudi, iegūto rezultātu gala kvalitāti ietekmē respondentu motivācija atbildēt uz jautājumiem godīgi un atklāti. (Anketas jautājumus skat. 1. pielikumā.) Kvantitatīvā metode sniedza tikai ieskatu kā indivīdi paši novērtē savu līdzdalību mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanā, neļaujot šos faktus pārbaudīt klātienē vai analizēt šādas darba dalīšanas kārtības veidošanās faktorus.

Kvalitatīvā metode ļāva šo problēmu analizēt vēl padziļinātāk, atklājot konkrētu mājsaimniecības partneru izvēlētais rīcības stratēģijas un to īstenošanā piedzīvotās problēmas, galvenos ieguvumus, un valsts sociālās politikas ietekmi uz šo rīcības stratēģiju izvēles un īstenošanas posmiem.

Pēc kvantitatīvā pētījuma iegūtajiem datiem un izdarītajiem secinājumiem, tika veidotas daļēji strukturēto interviju vadlīnijas. (Interviju vadlīnijas skat. 3.pielikumā) Ņemot vērā to, ka aptaujā, ierobežotā respondentu skaita dēļ, nebija iespēju veikt padziļinātu datu analīzi, piemēram, analizēt datus konkrētās apakš kategorijās, dzimuma un vecuma grupu griezumos ar iespējumi mazāku statistiskās kļūdas esamību, kvalitatīvā pētījuma veikšana bija nepieciešama, lai pēc iespējas padziļinātāk izprastu partneru priekšstatus par vienlīdzīgu darba dalīšanu mājsaimniecībā iespējamību. Kvalitatīvais pētījums bija nepieciešams, lai sniegtu plašāku informāciju par to, kā realitātē notiek darba pienākumu un atbildību dalījums mājsaimniecībās starp partneriem, un galvenajiem faktoriem, kas to ietekmē, gan pozitīvi, gan negatīvi, cik lielā mērā caur darba dalīšanu mājsaimniecībās notiek biedriskuma principu realizācija, kas veicina vai kavē šos principu iedzīvināšanu.

Laika posmā no 2008.gada 14. līdz 22. aprīlim tika veiktas daļēji strukturētas dziļās intervijas ar abiem mājsaimniecības partneriem atsevišķi, viņu mājokļos. Intervijas garums ~1 stunda.

1.pētījuma posma metodika (kvantitatīvā pētījuma metode)

Respondentu atlase

Pētījumā tika izmantota- nejauši stratificēta izlase. Izlasi veidoja 550 respondenti, vecuma grupā no 15 līdz 74 gadus veci Latvijas iedzīvotāji, kuri piedalījās Omnibusa aptaujā, no 1000 respondentiem 550 atbildēja uz jautājumu bloku par Darba dalīšanu mājsaimniecībā, kur filtra jautājums bija- "Sakiet, lūdzu, vai Jūs dzīvojat kopā ar partneri/ vīru/ sievu?". Izlasi veidoja 253 vīrieši un 297 sievietes, no tiem 300 bija latvieši, 250 cittautieši. Dati tika svērti pirms datu analīzes. Izlasē lielākā grupa respondentu ir vecumā no 36 līdz 55 gadiem (238 respondenti). Izvērtējot ienākumu līmeni, lielākā daļa respondentu kā savu ikmēneša personisko ienākumu intervālu pēc nodokļu nomaksas, nosauca no 120 līdz 250 LVL, gandrīz tikpat daudzi bija atzīmējuši intervālu no 250 līdz 500LVL. (Skat. 2. pielikumu)

Jautājumi

Kopumā anketā bija trīs filtra jautājumi, kas tādejādi ļāva atlasīt pētījumā nepieciešamos respondentus, tādus, kuri, pirmkārt, būtu vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem. Otrkārt, respondenti, kuriem nav saiknes ar tādām jomām, kā reklāma, sabiedriskās attiecības, masu mediji, un sabiedriskās domas vai mārketinga izpēte. Kā trešais nosacījums, respondenti apstiprina, ka uz doto bīdi dzīvo kopā ar partneri, vīru vai sievu. Respondenti, anketas sadaļā par darba un pienākumu sadalījumu mājsaimniecībā sniedza atbildes uz diviem jautājumiem, atklājot, kurš no partneriem, viņuprāt, mājsaimniecībā ir noslogots vairāk, un kurš viņu mājsaimniecībā veic konkrētus mājsaimniecības uzturēšanas pienākumus. (Skat. 1. pielikumu)

Datu analīze

Datu analīzē lielākā uzmanība tika pievērsta atbilžu sadalījumam starp dzimumiem, kurās atbildēs dominē viens vai otrs. Tikpat būtiska šķita personisko ienākumu ietekme uz atbilžu sadalījumiem. Jautājuma analīzē, kuš galvenokārt nodarbojas ar uzkopšanas darbiem, tika veidotas trīs jaunas ienākumu intervālu kategorijas: vienādi ienākumi starp partneriem, mazāk ienākumu kā partnerim un ienākumi lielāki kā partnerim, kas ļāva analizēt, cik lielā mērā vienādi ienākumi starp partneriem ietekmē vienlīdzīgu iesaistīšanos mājsaimniecības uzturēšanas darbos.

2.pētījuma posma metodika (kvalitatīvā pētījuma metode)

Respondentu atlase

2. pētījuma posma izlasi veidoja četras Latvijas mājsaimniecības, kurās kopā notika 8 padziļinātās, daļēji strukturētās intervijas, kuru atlasei tika izvēlēti tādi kritēriji kā:

1. Partnerattiecību ilgums;
2. Bērnu esamība un skaits ģimenē;
3. Dzīvesvieta;
4. Partneru nodarbinātība algotā darbā ārpus mājas un bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošana;

Šie aspekti tika izvēlēti, kā būtiski ietekmes faktori uz darbu un pienākumu sadali mājsaimniecībā. Attiecību ilgums būtiski ietekmē partnerattiecību kvalitāti, jo tās ir ilgākas, jo partneriem ir bijis vairāk iespēju vienam otru iepazīt, pielāgoties un rast kompromisu risinājumus. Kā vidējais partnerattiecību ilgums tika noteikti ~10 gadi kopdzīves, kuros partneri jau būtu iepazinusi viens otru, saskārušies ar reālu, sadzīvisku problēmu risināšanu un kopīgu mājsaimniecības mērķu realizāciju. Bērnu esamība ģimenē būtiski ietekmē gan partnerattiecību dinamiku, gan rada racionālu lēmumu un rīcību nepieciešamību mājsaimniecībā, veidojot indivīda laika menedžmentu un savu vajadzību un vēlmju saskaņošanu ar mājsaimniecības kopīgajiem mērķiem. Dzīvesvieta un mājsaimniecības ģeogrāfiskais novietojums ir nozīmīgs, jo rada kultūrvides konteksta ietekmi uz darba un pienākumu dalījumu mājsaimniecībā. Pilsētvidē esoša mājsaimniecība tiek pakļauta citam dzīves ritmam un veicamo darbu un pienākumu slodzei nekā lauku vidē esošā mājsaimniecība, kuras pienākumu un darbu sarakstā ir arī mājdzīvnieku aprūpe, plašākas mājsaimniecībai piederošas vides iekopšana un uzturēšana.

Pētījumā tika iekļautas mājsaimniecības, kurās ir novērojamas atšķirības partneru noslodzē. Intervētas tika arī mājsaimniecībās, kurās abi partneri strādā algotu darbu un vienlaicīgi ir iesaistīti arī mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanā, kā arī ir pārstāvētas mājsaimniecības, kurās kāds no partneriem šobrīd ir bērnu kopšanas atvaļinājumā. (Skat. 5. pielikumā)

Jautājumi

Dziļo interviju vadlīnijas tika veidotas uz vairākos jautājumu blokos (Skat. 3. pielikumā):

1. Galvenie kritēriji partnera/ dzīvesbiedra izvēlē- emocionālie, racionālie. Šajā sadaļā respondenti īsi iepazīstināja ar sevi un saviem mājsaimniecības locekļiem, kā arī virzīti tika mudināti pievērsties partnerattiecību veidošanās periodam. Respondenti atklāja, galvenos faktorus, kas viņiem lika izšķirties un pieņemt lēmumu par to, ka potenciālais partneris varētu būt atbilstošs un piemērots ilgstošu attiecību veidošanai, kā arī kopīgas mājsaimniecības veidošanai un uzturēšanai.

2. Respondentu priekšstats par ideālo darba dalīšanas kārtību mājsaimniecībā, atklāj ne tikai viņu priekšstatus par to mājsaimniecības ideālmodeli, kas sevī ietver arī darbu un pienākumu sadali starp partneriem. Bet arī caur šiem praktiskajiem darba dalīšanas piemēram, atklāj cik lielā mērā indivīda priekšstats nozīmīga ir biedriskuma pamatprincipu iedzīvināšana un realizācija.
3. Algotā darba, brīvā laika un mājsaimniecības darbu harmonizācija; Šai sadaļā indivīdi atklāj to cik lielā mērā un kā tiem izdodas harmonizēt šīs visnotaļ aktuālās jomas savā ikdienā, kā arī norāda uz tām problēmām, kas viņiem neļauj justies harmoniski un komfortabli gan savā ikdienā, gan saskarsmē ar partneri.
4. Esošā darbu un pienākumu sadales kārtība mājsaimniecībā; Indivīdi pastāsta par saviem ikdienas darbiem un pienākumiem mājsaimniecībā, atklājot arī to cik lielā mērā viņi ir apmierināti ar esošo darbu un pienākumu sadales kārtību mājsaimniecībā, kādas ir viņu gaidas attiecībā uz partnera līdzdalību un iesaistīšanos, kuri ir tie mājsaimniecības pienākumi, kas viņiem sagādā vislielāko nepatiku vai problēmas.
5. Personiskās pieredzes un sabiedrības attieksmes ietekme uz darbu un pienākumu sadali; Indivīdi dalījās gan ar savu bērnības pieredzi, cik lielā mērā viņu vecāku realizētais mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales modelis ir ietekmējis viņu šodienas izvēli un rīcību. Kā arī atklāj tos mājsaimniecības darbu un pienākumu ideālmodeļus, kas viņiem kalpo kā pozitīvs, negatīvs paraugs vai „mēraukla” savas situācijas analīzei.
6. Iesaistīšanās līmenis bērnu audzināšanā un atbildības sadale starp partneriem; Šai sadaļā respondenti atklāj gan savu līdzdalību un iesaistīšanos bērnu aprūpē un audzināšanā, gan esošos priekšstatus par šo darbu un pienākumu sadali, gan ekspektācijas attiecībā uz partnera rīcību, motivāciju un interesi to darīt.
7. Apmierinātība ar Valsts sociālās politikas attīstību; Caur respondentu personisko pieredzi atklājās, cik efektīva un iedarbīga ir šī brīža valsts sociālā politika, cik lielā mērā tā atbalsta un veicina biedriskuma pamatprincipu realizāciju ikdienā, sadzīvē, cik lielā mērā tā veicina vienlīdzīgu un līdztiesīgu mājsaimniecības darbu un pienākumu sadalījumu.

Datu analīze

Interviju laikā tika iegūts bagātīgs datu materiāls, kas tika transkriptēts. Tā analīzei tika pielietota aksiālā kodēšana, kad notiek intensīva analīze tikai ap dažām kodu kategorijām, zem kurām ķekaru veidā tiek izdalītas vairākas apakš kategorijas. (Sullivan T.J., p.457-458) Kā pirmā kategorija tika analizēta biedriskuma pamatprincipu realizācija ikdienā, kā mājsaimniecībās, ikdiena caur sadzīves problēmu risinājumiem, darba un pienākumu sadali tiek realizēti biedriskuma pamatprincipi. Vadoties no teorētiskajā daļā analizētās literatūras, kā šīs kategorijas

apakš kategorijas tika izvirzītas: emocionālā tuvība un racionālie apsvērumi, sadarbība un uzticēšanās, kā arī vēlme veidot nukleāru ģimeni.

Otrā kategorija apkopo datus, kas atklāj sociālās transakcijas procesus mājsaimniecībā caur darba pienākumu racionalizāciju. Analizējot respondentu esošo darbu un pienākumus sadales sistēmu veidošanas principus, atklājas partneru sociālās apmaiņas procesa pamatprincipi-ieguvumu, „izmaksu” un investīciju racionalizācija. Individīda ieguvumi sociālās apmaiņas rezultātā:

- Galvenokārt, brīvais laiks, ko var izmantot saviem hobijiem, vaļas priekiem un atpūtai,
- Statuss, kas atklājas indivīda pašnovērtējumā, sevis pozicionējumā partnerattiecībās un sabiedrības referencē;

„Izmaksas” ir kā monētas otra puse ieguvumiem- indivīda personiskais brīvais laiks, mājsaimniecībā ieguldītie finanšu un enerģijas resursi, kas ir ciešā kontekstā ar indivīdu noslodzi algotajā darbā. „Investīciju” izvērtējums partnerattiecībās biežāk tika skatīts caur otra partnera laika, enerģijas un finanšu resursu novērtējumu, salīdzinot to pret savu „investīciju” kopumu.

Sociālās un individuālās pieredzes realizācijas ikdienā ir trešā kategorija, kas sevī ietver tādas apakš kategorijas kā savas personiskās pieredzes izvērtējumu un apmierinātību ar esošo darbu un pienākumu sadales kārtību mājsaimniecībā, savu vecāku mājsaimniecības darbu un pienākumu sistēmas izvērtējumu, savas mikrovides (draugu, paziņu mājsaimniecību) novērtējumu.

Dzimumlomu realizācija biedriskuma principu kontekstā atklāj to, cik lielā mērā caur mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales sistēmu indivīdi realizē un stiprina dzimumidentitāti, apzināti organizējot un izvēloties veikt tādus mājsaimniecības darbus un pienākumus, kas tiem ļautu justies pilnvērtīgākiem un īstākiem vīriešiem vai sievietēm. Kā šīs kategorijas apakš kategorijas ir stereotipi un to ietekme, sfēru un atbildību dalījums starp partneriem, realizētās stratēģijas un elastība mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanā.

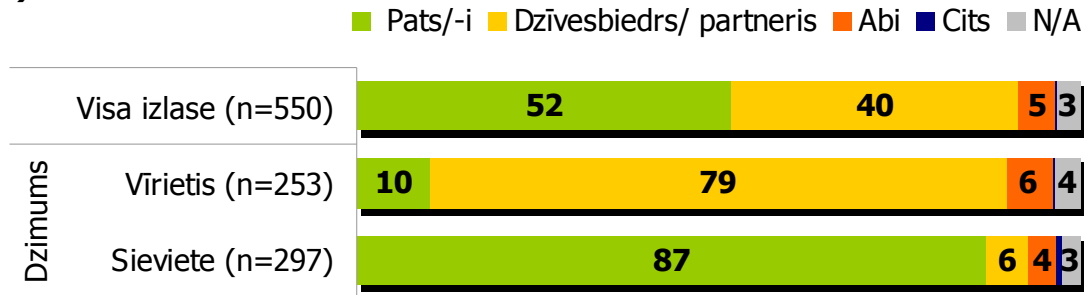
Kā pēdējā kategorija analizē ir respondentu apmierinātība ar valsts sociālo politiku, kas atklāj cik lielā mērā indivīdiem tā ir draudzīga, atbalstoša, kā arī kāda nozīme tās ietekmei ir uz darbu un pienākumu sadali mājsaimniecībā starp partneriem. Šīs kategorijas apakš kategorijas ir mājsaimniecības partneru izpratne par sev nozīmīgiem Valsts sociālās politikas instrumentiem, ekspektācijas un esošās sociālās politikas novērtējums, vienlīdzīgu iespēju novērtējums.

III. PĒTĪJUMA REZULTĀTI

1. Aprakstošā sadaļa- darba dalīšana mājsaimniecībās

Viens no pētījumā gūtajiem rezultātiem- sievietes vairāk nekā vīrieši veic uzkopšanas un kārtošanas darbus mājsaimniecībā. Jāņem vērā, ka pētījumā iegūtie dati atspoguļo tikai Latvijas iedzīvotāju priekšstatus par to, kā notiek darba dalīšana mājsaimniecībās.

(%)

1.attēls- Kurš galvenokārt Jūsu mājsaimniecībā nodarbojas ar uzkopšanas un kārtošanas darbiem?

Atbildot uz jautājumu, kurš galvenokārt Jūsu mājsaimniecībā nodarbojas ar uzkopšanas un kārtošanas darbiem, vairāk kā puse respondentu- 52% apgalvo, ka to dara paši. Interesanti, ka vīrieši tikai 10% atzīst, ka mājsaimniecībā galvenokārt strādā paši, bet 87% sievietes apgalvo, ka galvenokārt pašas strādā mājsaimniecībā. Intervijas ar partneriem, atklāja, ka mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales kārtība visbiežāk ir iedibinājusies vadoties no katra partnera iemaņām, interesēm un pieejamiem laika resursiem. Nevienā no mājsaimniecībām nav bijušas garas debates un diskusijas par to, ko kuram vajadzētu darīt. Šāda pieeja tiek realizēta gan pilsētnieku mājsaimniecībās, gan zemnieku saimniecībās. Mājsaimniecības uzturēšanas darbi tiek uztverti kā nepieciešamība, ikdienas neatliekamība ar ko ir jātiek galā. Kopumā var secināt, ka sievietes ir tās, kuras mājsaimniecībā pamana un norāda uz jauniem pienākumiem, nepieciešamību kaut ko uzlabot, mainīt vai remontēt. Turklāt šādas aktivitātes no partneru puses visbiežāk tiek uztvertas mierīgi vai pat atzinīgi, jo tiek saistītas ar mājsaimniecības kopīgo mērķu realizāciju.

„Nu, protams, ka mēs pie galda nesēdāmies un nenorunājām, kā tagad ko kurš darīs. Tas tiešām ir sakārtojies vairāk pēc katra iemānām un spējām, katrs dara to, jo viņš tā vislabāk var izdarīt.”
(2.mājsaimn., s., 1b.)

„Mans vīrs burvīgi gatavo gaļu un zivis ... Agrāk varbūt tas notika biežāk, bet vispār ir tā, ka es tad negatavoju, jo cenšos nesabojāt maltīti. .. Es drīzāk varu kaut ko ļoti ātri pagatavot, nu, ja nav

laika. *Bet viņš gatavo vairāk tādiem svinīgiem brīžiem un viņam tas patīk. ... Darba dienās vakariņas taisa tas, kurš pirmais ir mājās no darba.*” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Mums tā kārtība ir laba un vienkārša, katrs darām to, kam mums ir laiks. Piemēram, es dzīvoju mājās un daru to, kas man ir vajadzīgs mājā. ... Vīram vispār nav laika tādiem darbiem, jo viņš ir tik vēlu mājās, ak, es viņam tagad naktī nelikšu putekļus sūkt. Es zinu, ka viņš labprātāk tur kaut ko piemūrēs, sacementēs, vai durvīm stiklu iestiklos, tas ir priekš viņa.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Atšķirības mājsaimniecību ģeogrāfiskajā lokalitātē ir visai minimālas. Intervijās respondenti drīzāk atklāja tendenci, ka pastāv liela varbūtība tam, ka kāds no mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem respondentam patiesībā ir kļuvis par hobiju, aizraušanos un iespēju atpūsties darot sev kaut ko tīkamu, piemēram, mazdārziņa kopšana- sevī ietver gan tīri praktisku vēlmi izaudzēt sev ekoloģiski tīri aprūpētas dilles vasaras sezonā, gan dārzkopja cienīgus sasniegumus, izaudzējot īpašas šķirnes dilles un ar to lepojoties kādā dārzkopības žurnālā. Intervijas atklāja šo trauslo robežu starp mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu definēšanu un sava brīvā laika izmantošanas veidiem, kad kā sava individuālā brīvā laika pavadīšana tika nosaukti konkrēti mājsaimniecības praktiskie darbi. Šāds viedoklis izskanēja gan par partnera iespējamajiem brīvā laika pavadīšanas centieniem, gan par savu brīvo laiku. Šāda pieredze gan vairāk dominēja privātmāju īpašniekiem un mājsaimniecībai, kam ir zemnieku saimniecība.

„Brīvdienās es visus saimniecības (mājdzīvnieku aprūpi) ņemu uz sevi, tāpēc, ka tas man ir vairāk tāds hobijs, man patīk sakārtot, izdarīt pa savam, sagatavoties darba nedēļai” (3.mājsaimn., v., 2b.)

„Nu vispār, kad viņš aizbrauc uz to lauku māju kaut ko padarīt, viņam tā jau arī ir atslodze no algotā darba, jo tur tad var arī vairāk tā fiziski pastrādāt.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Tikpat problemātisks ir nošķirums starp savu brīvo laiku un izglītošanos, kas saistīta ar vēlmi uzlabot savas zināšanas kādā jomā, veltot tam brīvdienas, piemēram, apmeklējot kursus.

„Nu, re, šajā nedēļas nogalē es bijuursos, to jau nu arī es daru tīri priekš sevis.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

Salīdzinot vīriešu un sieviešu sniegtās atbildes un viedokļus, var secināt, ka sievietes bieži atzīst, ka ģimenes dzīve, rūpes par mājsaimniecību un bērniem, tomēr saistās ar sava brīvā laika upurēšanu, attiekušanos no hobijiem un interesēm. Būtiski, ka komentējot šo situāciju, vairākums atzina, ka pieņem šo situāciju kā pašu par sevi saprotamu parādību, jo jūtas atbildīgas par mājsaimniecību, par bērnu aprūpi un attiecībām ģimenē, turklāt vēl paškritiski atzīstot, ka vēlētos vēl vairāk laika veltīt gan mājsaimniecības uzturēšanai, gan bērnu audzināšanai.

„Kaut kā tas laiks ir jāsadala, un noteikti arī drusku ir jāupurē no savām interesēm. Tomēr ir jāreķinās, ka tu neesi viens it kā, un tas laiks jāvelta arī vairāk tam otram, bērniem.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Darbs kopā ar to mājas dzīvi, viņš mani vienkārši fiziski tā pārslogo, ka sev es vienkārši vairs nespēju to laiku atrast. Ja man tā stunda dienā atrastos, tad droši vien es viņu nogulētu, jo atrodos baisā miega badā.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Viens no respondentiem intervijā puda viedokli, ka sievas atbildīgums un nodošanās bērna aprūpei un audzināšanai arī ir hobijs. Šāds viedoklis rada risku nevienlīdzīgai partneru iesaistei bērna aprūpē un audzināšanā, atrunājoties, ka otram pienākumi un atbildība drīzāk ir vaļasprieks.

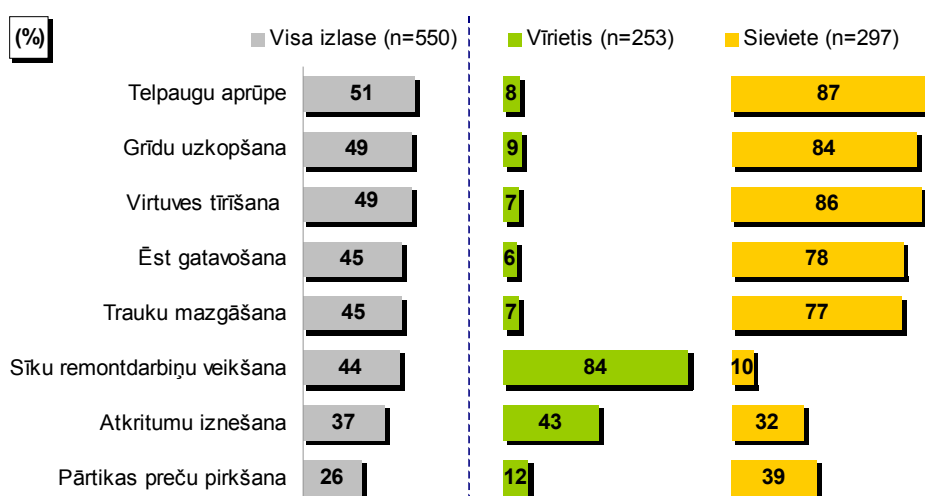
„Nu tagad, kad sieva ir mājās ar mazo, man liekas, ka visi tie viņas hobiji ir saglabājušies un klāt vēl nākušas visas tās ietas, kas saistītas bērna audzināšanu.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Sievietes biežāk vairo sevi arī nespējā atrast sev brīvo laiku, nespējot savlaicīgi tikt galā ar mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem, tādējādi izbrīvējot laiku sev.

„Gribējās jau man iet peldēt, bet nu vēl nav sanācis man kaut kā saņemties. Tas tomēr laikam ir vairāk dēļ manis pašas, jo kā labi redzams, ka var jau visu noorganizēt.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Jā, man liekas, ka sev es veltu ļoti maz laika, ļoti maz.” (3.mājsaimn., s., 2.b.)

Apkopojot kvantitatīvās metodes rezultātus, uzskatāmi atklājas pienākumi, kurus biežāk veic sievietes, un kurus biežāk veic vīrieši. Kā izteikti “sieviešu darbi” atklājas telpaugu aprūpe, grīdu uzkopšana, virtuves tīrīšana, ēst gatavošana un trauku mazgāšana. Par izteiktu “vīriešu darbu” var nosaukt sīku remontdarbu veikšanu mājsaimniecībā, tāpat mazliet biežāk kā sievietes vīrieši apgalvo, ka paši iznes atkritumus.

2.attēls- Kurš biežāk veic konkrētus darbus mājsaimniecībā? (vairākatbilžu jautājums)

Anketā izvirzītās un fiksētās mājsaimniecības pienākumu kategorijas bija visai plašas un saturiski ietilpīgas, jo, piemēram, telpaugu aprūpe sevī iekļauj tādus pienākumus kā telpaugu iegādi, to pārstādīšanu, ikdienas aplaistīšanu, mēslošanu rudens un pavasara sezonā, sekošanu līdzī to veselībai, pārvietošanu, u.t.t.. Līdzīgi var analizēt jebkuru anketā iekļauto kategoriju, un atklāsies vairākas atbildības un reāla praktiska darba paveikšanas dimensijas, kas patiesībā neļauj strikti un precīzi izvērtēt katra no mājsaimniecības dalībniekiem iesaistīšanos vai atbildības līmeni, veicot konkrēto mājsaimniecības pienākumu. Līdz ar to atklājas būtisks trūkums, kas daļēji var apstrīdēt pētījumā gaitā gūto atziņu, ka sievietes vairāk nekā vīrieši veic uzkopšanas un kārtošanas darbus mājsaimniecībā, jo iespējams anketā ietvertās kategorijas tendenciozi raksturo tikai daļu no mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem, turklāt to daļu, kura patiešām visai uzskatāmi raksturo sieviešu iesaistīšanās līmeni mājsaimniecības pienākumu veikšanā.

Respondentiem stāstot par saviem reālajiem mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem un darbiem intervijās, var secināt, ka pastāv dalījums darbu un pienākumu jomās, dalot tās “sieviešu pienākumos” un “vīriešu pienākumos”. “Sieviešu” pienākumi, lielākoties ir saistīti ar mājas tīrīšanas darbiem, ēst gatavošanu, veļas mazgāšanu un bērnu aprūpi. “Vīriešu” darba pienākumi vairāk ir saistīti ar sīku remontdarbu veikšanu, dažkārt pārtikas sagādi, iepirkšanos, darbiem, kas saistīti ar mājas ārējās vides uzturēšanu vai tehnisku problēmu risināšanu, finanšu plūsmas menedžmentu, u.tml..

“Nu tas, ko daru regulāri- spuldzes mainu. ... Es lieku filmas vakarā (ielādēju no interneta), es esmu atbildīgas par filmām un par mūziku, jo sievai tas riebjas. .. Nepieciešamības gadījumā tur kaut kādas stangas pieskrūvēju pie griestiem, nu tur kaut ko tādu.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Nu tas taču būtu pilnīgi stulbi, ja tecētu jumts un man vajadzētu tur kāpt augšā un kaut ko pašai labot.”(2.mājsaimn., s., 1.b.)

„, Sievai vienkārši labāk sanāk tikt galā ar mazo, nu tas jau arī būtu tā loģiski un saprotami.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Nu vīrs varbūt būtu laimīgs, ja es sāktu interesēties par traktoru, viņš noteikti mani atbalstītu, bet diezin vai tas notiks. Tāpat kā es negaidu, ka viņš varētu sākt dārzu ravēt.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Nu, piemēram, par mājokļa meklēšanu, nu sievietes nemeklē dzīvokļus, nezina, nu manā skatījumā tas nav darbs, kas, teiksim, jādara sievietei, jo tas tāds vairāk vīrieša darbs... Man šķita, ka es to varu izdarīt labāk nekā sieviete.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Nevar apgalvot, ka pastāv izteikti strikta robeža darbu sadalē “vīriešu” un “sieviešu” pienākumos, jo ik pa brīdim gadās, ka kāds no partneriem veic arī sev ne tik pierastus mājsaimniecības uzturēšanas pienākumus, piemēram, vīri mazgā grīdu vai gludina veļu, bet sievas veic sīkus remontdarbus vai šo problēmu atrisināšanai piesaista ārējos resursus. Taču intervijās, vaicājot

virzīti, kas pamudina partnerus dažkārt pamainīt ierastos mājtsaimniecības uzturēšanas darbus, var novērot atšķirības starp sievu un vīru sniegtajām atbildēm. Piemēram, galvenie iniciatori visbiežāk šādai pienākumu maiņai tomēr ģimenē ir sievas, kuras, kā pašas atzīst, biežāk ir neapmierinātas ar esošo lietu kārtību ģimenē un vienkārši ir ar izteiktāku kārtības, tīrības izjūtu. Vīri salīdzinoši retāk “eksperimentē” ar jauniem mājtsaimniecības pienākumiem vai arī tos veic drīzāk ārkārtas gadījumos, kad ir novērojams izteikts partneres nogurums vai viņas prombūtnes laikā.

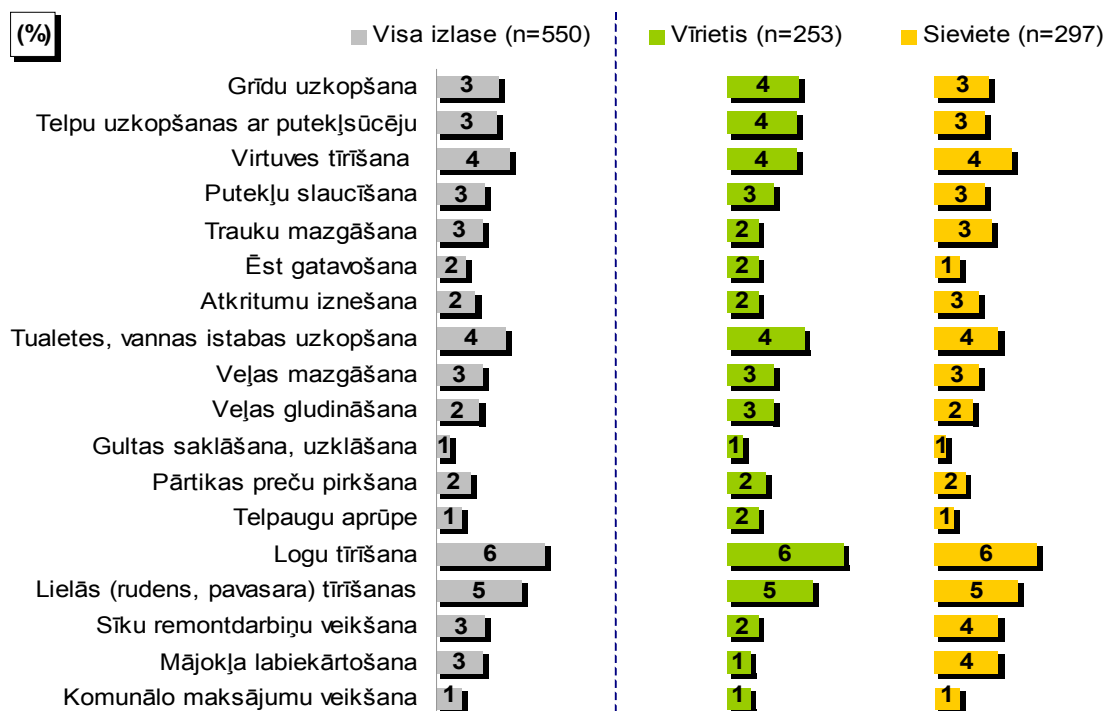
“Šad tad, sievas piespiests mazgāju arī kaut kādas grīdas, mazgāju veļu (ieslēdzu veļas mašīnu), tīru apavus, šad tad pat abiem.” (1.mājtsaimn., v., 2.b.)

„Nu, lai arī šobrīd it kā mājās esam abi divi, reāli pa māju var darboties tikai viens, jo tam otram ir jānodarbojas ar bērnu. Un ir jau arī laikam tā, ka, ja jāizvēlas starp tādiem darbiem kā sūknēt putekļus ar putekļusūcēju vai pieskatīt mazo, vīrs biežāk izvēlēties putekļu sūkšanu, jo tas putekļusūcējs mazāk pretosies un bļaus.” (2.mājtsaimn., s., 1.b.)

Intervijās respondenti atzina, ka labprāt izmanto arī citas alternatīvas iespējas, kas atvieglo mājas uzturēšanas pienākumus, piemēram, palīdzību mājas uzkopšanā nedēļas nogalēs. Gandrīz visas mājtsaimniecības atzina, ka būtu priecīgas par iespēju šo pakalpojumu “nopirkt” – maksājot mājkalpotājam. Salīdzinot sievietes un vīriešu viedokļus, jāteic, ka neviens no intervētajiem vīriešiem spontāni nepieminēja mājkalpotājas pakalpojumus, kā risinājumu mājtsaimniecības uzturēšanas darbu veikšanā. Viena no mājtsaimniecēm šo iespēju arī reāli izmanto, pārējās to drīzāk apsver kā risinājumu, kas varbūt noderētu nākotnē, bet ir grūti realizējams šobrīd, pirmkārt, dēļ finanšu resursu trūkuma, otrkārt, dēļ tā, ka šādas mājkalpotājas esamība negatīvi ietekmētu viņu kā ideālu saimnieču pašvērtību. Lai arī visas mājtsaimnieces atbalstu mājas uzkopšanā novērtēja kā labu risinājumu, kas viņām sniegtu vairāk brīva laika un atpūtas iespējas, tai pat laikā atzina, ka justos slinkas, nepilnvērtīgas saimnieces, kuras publiski atzīst, ka nespēj tikt galā ar mājtsaimniecības uzkopšanu.

“ Kā Jūsu ģimenē šobrīd notiek ar mājas uzkopšanu? – Mums tā ir iegājies jau kādu laiciņu, ka divreiz mēnesī pie mums nāk mājkalpotāja. Es biju iniciators šim pasākumam un tāda kārtība mums jau ir aptuveni četrus gadus. Tas gan vairāk bija manu veselības problēmu dēļ, kad gaidīju pirmo bērniņu un nedrīkstēju neko fiziski daudz piepūlēties. ... Zini, man patiesībā pašai bija to diezgan grūti norīt, nu, ka es tāda sliņķe drausmīga, man tagad nāk kāds no malas un māju tīra, bet, tagad es pie tā jau laikam esmu pieradusi.” (1.mājtsaimn., s., 2.b.)

Arī kvantitatīvā metode skaidri norādīja uz to, ka Latvijas mājtsaimniecības nebūt nav gatavas reāli meklēt mājtsaimniecības pakalpojumus ārpus sev pieejamiem enerģijas un laika resursiem.

3.attēls- Vai Jūs būtu gatavi maksāt kādam citam pakalpojumu sniedzējam par šo pienākumu veikšanu? (vairākatbilžu jautājums)

Respondenti, kas būtu gatavi kādam maksāt par atsevišķu mājsaimniecības pienākumu veikšanu nebūt nav daudzi, atbilžu sadalījums ir visai līdzīgs starp vīriešiem un sievietēm. Darba pienākumi, par kuru veikšanu respondenti, gan sievietes, gan vīrieši visbiežāk pauda gatavību maksāt kādam pakalpojuma sniedzējam bija logu tīrīšana un lielo (rudens, pavasara) tīrīšanu veikšana. Analizējot respondentu gatavību kādam maksāt par mājsaimniecības uzturēšanas darbu veikšanu, var teikt, ka šāda ideja ne sievietēm, ne vīriešiem nešķiet populāra. Šī bija viena no hipotēzēm, kas neapstiprinājās pētījumā, taču, iespējams, tam ir visai reāls un vienkārši izskaidrojums. No vienas puses, kā atklāja dziļās intervijas, tam ir emocionāls pamatojums- ja es tagad atklāšu, ka manu māju reizi nedēļā nāk tīrīt mājkalpotāja, es citu acīs likšos slinks, neizdarīgs un pārāk izlepis. No otras puses šādas informācijas apstiprinājums citu acīs veido “jaunbagātnieka tēlu”, bet kuram gan gribas lieki popularizēt savu patieso ienākumu stāvokli un radīt par sevi lieku interesi? Kvantitatīvajā aptaujā iekļauto respondentu skaits bija 550, no kuriem tikai 38 respondenti atzina, ka viņu personiskie ienākumi ir lielāki kā 500.00LVL mēnesī. Secinājums, Latvijas iedzīvotāju grupa, kuras personīgie ienākumi būtu vairāk par 500.00LVL mēnesī un kuri tiešām finansiāli spētu atļauties šādu mājsaimniecība apkopšanas servisu šai pētījumā netika sasniegta. Iespējams, tieši šī grupa- iedzīvotāji ar vidēji augstiem un augstiem ienākumiem, ne tikai pieļautu šādu iespējamību, bet jau šodien izmanto šādus pakalpojumus.

Mājsaimniecība, kas intervijā atklāja, ka izmanto mājkalpotājas pakalpojumus, atzina, ka galvenie faktori, kas viņus pamudināja pieņemt šādu lēmumu, bija partneres veselība stāvokļa pasliktināšanās, bērna ienākšana ģimenē un stabili ienākumi. Līdz ar to pamatojums šādam lēmumam bija gana racionāli pamatots.

Salīdzinot atšķirīgo mājsaimniecību saimniecisko stāvokli un attieksmi pret mājsaimniecības uzkopšanas pakalpojumu, jāteic, ka privātmāju īpašnieki drīzāk atrunājās ar vēlmi pašiem tikt ar visu galā, pielīdzinot to „goda jautājumam”.

„Nu kopumā jau nav arī tik briesmīgi! (daudz darba)” (4.mājsiamniec., v., 3b.)

„Nu man patīk, ka pie manis atnāk un brīnās, nu kā tev var būt tik tīras grīdas mājā ar trim bērniem. Bet mani tas (netīrās grīdas) patiešām traucē, tāpēc tādi darbi arī iekrīt prioritāšu sarakstā.” (4.mājsiamniec., s., 3b.)

Jautājumi, kurus būtu vērts pētīt nākotnē ir, kā pakalpojuma pirkšana mājsaimniecības uzturēšanai ietekmē partnerattiecību kvalitāti, cik lielā mērā tas palielina personīgā brīvā laika pieejamību, iespēju vairāk veltīt laiku sev, saviem hobijiem un atpūtai, vai arī profesionālai attīstībai? Kā šādu pakalpojumu izmantošana ietekmē, piemēram, ģimenē augošo bērnu socializāciju un mājsaimniecības uzturēšanas pienākumu apgūšanu, vēlmi iesaistīties šādu pienākumu veikšanā u. tml.?

2. Rezultāti

2.1 Biedriskuma pamatprincipu realizācija ikdienā

Kā viens no galvenajiem biedriskuma pamatprincipiem tiek minēta emocionālā tuvība un pieķeršanās starp partneriem, kas ir būtiska gan partnera izvēlē, pirms lēmuma pieņemšanas par kopīgas ģimenes un mājsaimniecības veidošanu, gan jau esot kopā ikdienā, risinot sadzīves problēmas, veidojot kopīgu mājsaimniecību un dalot mājsaimniecības uzturēšanas darbus un pienākumus.

Emocionālā tuvība un racionālie apsvērumi

Apkopojot mājsaimniecību pieredzi, var secināt, ka emocionālā pieķeršanās ir būtisks priekšnosacījums arī Latvijas mājsaimniecībās sava potenciālā partnera izvēlē. Mīlestība, romantika un emocionāla tuvība ir spontāni visbiežāk minētais pamatkritērijs partnera izvēlē ilgstošu attiecību veidošanai. Šie aspekti atklājās visās intervētajās mājsaimniecībās. Un tikai vēlāk, jau uzsākot reālu kopdzīvi, pavadot kopā vairāk laika, uzsākot kopīgas mājsaimniecības veidošanu arvien nozīmīgāki parādās racionālie apsvērumi un partnera reālo spēju, prasmju izvērtēšana. Par ko lielākā daļa respondentu minēja, ka tā notikusi neapzināti, novērojot sava partnera uzvedību, attieksmi un reālās darba prasmes un iemaņas sadzīvē. Respondenti kā galvenās vērtības partnerattiecībās uzsvēra gan abpusēju mīlestību, toleranci un arī emocionālo drošību, ko sniedz partneris. Caur šīm vērtībām īstenojas abpusējs emocionāls un praktisks atbalsts, gan partneros rada pārliecību arī par ekonomisko drošību.

„Partnerattiecībās jābūt tām banālajām lietām, jābūt mīlestībai, uzticībai, nevajadzētu slēpt neko no partnera, bez greizsirdības. ... Noteikti vajadzētu savstarpēji izrunāties par visu.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

“Pirmkārt, nu tāda nepāraudzināšana- pieņemt otru tādu, kāds viņš ir, nu un tad jau nāk arī tā uzticēšanās un, protams, mīlestība.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Svarīgi bija, ka viņš nesmēķēja, nelietoja alkoholu, man tas likās ļoti pozitīvi. Mums kopā nebija tādu situācija, ka nebūtu par ko parunāt, tāda interesanta tā komunikācija. Vēl man ļoti patika, ka viņš tāpat kā es bija aktīvā dzīvesveida piekritējs.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Man viņš deva tādu pamatīgu drošības sajūtu. Zināju, ka uz viņu varu pilnībā paļauties, jutos kā aiz sienas.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Nu zini, laikam arī tomēr tā attieksme, kad vajadzēja kaut ko darīt, tad viņš, pirmkārt, mācēja to izdarīt un arī izdarīja.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Modelējot ideālās attiecības mājsaimniecībā, kā būtiskas tika minētas partnerattiecības un to kvalitāte, kas sevī ietver gan uzticēšanos, abpusēju cieņu, gan pietiekami daudz brīvības un iespējas paust savu individualitāti.

„To, ko es vēlētos, ka man dzīvē paliek pašam savi hobiji, nevis, ka sieva tagad man norādīs-ģērbies šādi, izlasi Nīči, nu dārgais, tu taču esi pilnīgs celtnieks, tu taču nesaprosti kā tagad ģērbjas.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

Jautājot virzīti respondentiem par to, vai pirms lēmuma pieņemšanas par kopējas mājsaimniecības veidošanu, tika izdarīti loģiski un racionāli apsvērumi cik lielā mērā otrs partneris šķiet atbilstošs pēc sociālā statusa, pēc piemītošajām prasmēm un potenciālajām spējām sniegt ieguldījumu mājsaimniecības attīstībā, spontāni visi minēja drīzāk par emocionālo pieķeršanos, otras personības fizisko un garīgo pievilcību, piemērotību.

“Nu patiesībā, es sapratu, ka (izvēloties savu nākamo vīru) neesmu jau nu ietrāpījusies tai biezākajā slānī. ... Mani paņēma tas, ka viņam bija tīras rokas, tīras kurpes un ka viņš drusku domāja par savu izskatu, par to, ka citi cilvēki viņu redz.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Klāvs gribēja nopietnas attiecības, ģimeni, bērnus. Es sapratu, ka viņš nav nekāds svilpaste, viņš ir nopietns cilvēks un ar viņu var nopietni runāt.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Analizējot kas bija tās lietas, kas ļāva novērtēt potenciālā partnera saimnieciskumu, vairākums minēja visai racionālus un “taustāmus” pierādījumus. Netieši tiek novērtētas potenciālo partneru praktiskās iemaņas, spējas, kas varētu tikt realizētas jau reālajā ikdienas sadzīvē, kopīgas mājsaimniecības veidošanas procesā, piemēram, ēst gatavošanas prasme, spēja tikt galā ar sadzīviskām, ikdienišķām lietām.

„Cik lielu nozīmi tu piešķīri tam, kādus darbus tavs vīrs vispār prata?- Vispār man tas bija svarīgi. Bet laikam es to pamanījos noskaidrot, dodoties aktīvā atpūtā pie dabas- pārgājienos, laivu braucienos. ... ņemot vērā, ka es sev liekos tāds praktisks cilvēks, man gribējās, lai arī otrs cilvēks būtu ar elementārām praktiskām darba iemaņām. Lai viņš nesēdētu dīvānā, avīzes lasīdams un tikai gudri nespriedelētu par to, kas būtu darāms, bet arī pats kaut ko mācētu izdarīt.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Ja es savai sievai blakus noliktu kaut kādu meiteni no kluba- blondīni ar lakotiem nagiem, nu tur ļoti ātri tā izvēle notiktu. Es cienu tādus cilvēkus kā man sieva, kas ir gatavi iet mežā piedzīvojumos un nebaidās rokas sasmērēt.. nu tādi vairāk praktisko iemaņu cilvēki.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Nu vispār jau viņa man vienmēr brokastis garšīgas gatavoja un māju vienmēr pucēja, tā kārtīgi!” (3.mājsaimn., v., 2b.)

Visi pāri atzina, ka būtisks posms mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales veidošanā bijis tieši pirmslulību periods, kad partneri tikai sāk veidot kopīgu saimniecību, patstāvīgu un kopīgi risināt sadzīviskus jautājumus. Šis laika periods intervētajiem pāriem svārstījās no septiņiem līdz vienam gadam. Šai laika periodā notiek gan partneru personību saderības pārbaude, gan reāli iepazīti partnera dzīves uzskati, attieksmes un reālās, praktiskās iemaņas arī mājsaimniecības darbu veikšanā. Pirmslulību periodā netieši starp partneriem notika abpusēja partneru potenciālo spēju novērtējums, kaut gan atšķirības ir tajā, kurām lietām uzmanību vairāk pievērta sievietes, kurām vīrieši. Sievietes vairāk uzmanību pievērta tam, cik materiāli nodrošināts ir potenciālais partneris, kādā jomā viņš ir nodarbināts un cik lielā mērā tas varētu nākotnē pozitīvi attīstīties. Vīrieši, savukārt, drīzāk uzmanības pievērta sievietes saimnieciskumam, spējai uzturēt mājsaimniecību kārtībā, vēlmei veidot ģimeni ar bērniem, u. tml. .

„Protams, ka man bija svarīgi kādā jomā tas otrs cilvēks strādāja., ar ko viņš īsi nodarbojās. Īpaši aktuāls tas kļūst brīdī, kad patiešām tu redzi, ka tam otram ir jau tāds regulārs, pastāvīgs darbs, kad ienākumu līmenis kļūst arvien stabilāks, augstāks.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Saproti, es pirms tam biju nodzīvojusi kopmītnēs gadus septiņus Rīgā, bet es taču esmu lauku meitene. Un tad, kad mans topošais vīrs sāka stāstīt man par savām lauku mājām, es viņu uztvēru kā glābēju, kas mani atsvabinās no tās šausmīgās kopmītņu dzīves. „ (3.mājsaimn., s., 2b.)

Lai arī neviens no respondentiem neapgalvoja, ka pirmslulību periods ir kā īpašs, abpusējs praktisko darba iemaņu tests, tomēr šai laika periodā partnera spējas un iemaņas tika novērtētas un atzītas par gana laba esam, lai turpinātu attiecības un domātu par oficiālu attiecību noformēšanu. No sieviešu puses atzinīgi tika novērtētas tādas vīriešu prasmes kā spēja tikt galā ar sīkiem remontdarbiem, zināšanas par ekonomiku, tehniku, prasme gatavot maltīti. No vīriešu puses atzinīgi tika pieminētas sieviešu spējas pagatavot garšīgu maltīti, “radīt ap sevi sakārtotu, tīru vidi”.

„Nu tā bilde jau veidojas no tādiem mazumiņiem, bet nopietnās lietas vairāk ir tās, ka tam otram cilvēkam ir pareizā attieksme pret man svarīgām lietām. Viņa atšķirībā no manis, bija cilvēks, kas nerunās gadu riņķī apkārt, ka vajadzētu izdarīt, bet vienkārši izdarīs.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Es pat atceros, ka viņš man palīdzēja mācībās ar kaut kādiem matemātiskiem uzdevumiem, aprēķiniem, tas man ļāva saprast, ka tam cilvēkam galva arī strādā un tāds jau nu arī dzīvē bez darba nepaliks.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

Sadarbība un uzticēšanās

Otrs būtisks biedriskuma princips partnerattiecībās ir savstarpēja sadarbība un uzticēšanās. Pēc iespējas vienlīdzīgāku un daudzveidīgāku mājsaimniecības uzturēšanas pienākumu veikšanu, pirmkārt, veicina partnerattiecību kvalitāte- savstarpēja uzticēšanās, paļaušanās un ticība otra labajiem nodomiem. Otrkārt, abpusēja atkāpšanās no stereotipiem un principiālas attieksmes par to, kas kuram ģimenē būtu obligātie pienākumi vai vienpusīgs un statisks viedoklis par to, kā kurš darbs kādā kvalitātē būtu jāpaveic. Treškārt, drosmīgāka eksperimentēšana ar neierastāku mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanu un uzticēšanu otram.

“Tas, ko es redzu savā ģimenē, vienkārši ir jāmaina mazliet mums pašiem tā attieksme pret dzīvi, mazliet vairāk jāatslābst par problēmām, jāuztver viņas vienkāršāk. ... Kopš tās reizes, kad es atstāju vīru uz desmit dienām ar piecus mēnešus vecu bērnu, un atbraucot izrādījās, ka tas bērns nav ne badā nomiris, ne šausmīgi netīrs, man tas vairs pašai arī nešķiet nemaz tik traki, man vienkārši nav bail tam otram uzticēties.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Tie stereotipi tomēr katrā no mums sēž un lielos vilcienos droši vien darbojas arī manā ģimenē- mēs jau esam tādi pelēkie cilvēciņi.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Kā risinājumu nepatīkamu situāciju mazināšanai, vairākums pāru minēja atklātu savstarpēju izrunāšanos un centienus pieņemt otru tādu, kāds viņš ir, necenšoties mainīt otra partnera personību vai klaji ierobežot otra intereses. Taču ikdienā un sadzīvē ir visai grūti situāciju novērtēt objektīvi, izvairoties no strīdiem un pārmetumiem.

“Nu ja tas patiesībā tev akūti traucē, vispār tad ir jāsaka, jo citādi tas rada tikai vēl papildus problēmas, kas tāpat atgriezīsies, tikai vēl lielākā formātā.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Reizēm es arī pacemmējos, parājos- nu bāc, nu tak paņem tu to bērnu kaut uz brītiņu paskatīties... (Nopūšas.) Un tad jau arī paņem.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Sarežģīti jau nav vispār par to vienoties, bet, protams, ka neiztikām arī bez pārrunām un pārpratumiem, katram mums ir savs raksturs, savs garastāvoklis konkrētajā dienā, u.tml..” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Kā kavējošos faktoros savstarpējas sadarbības un uzticēšanās iedzīvināšanā var minēt tieši stereotipus par darbu un pienākumu jomu sadalījumu starp „sieviešu” un „vīriešu” darbiem. Piemēram, salīdzinot vīriešu un sieviešu atbildes, dažkārt mājsaimniecības uzturēšanas pienākumi tiek iedalīti patīkamākos un ne tik patīkamākos. Biežāk šāds dalījums bija tieši vīriešu stāstītājā. No vienas puses nepatīkamāko darbu veikšana ir saistīta ar to, ka šādi pienākumu veikšana tiek ierosināta tieši no sieviešu puses, piemēram, grīdu uzkopšana, taču virkne darbu ir saistīti ar individuālu nepatīkumu un nevēlēšanos šādus pienākumus veikt.

„Zini, kā ir ar to podu.. Sieva visu kaut kā bez emocijām izdara, viņa to uztver daudz vienkāršāk. Piemēram, par to podu, nu tie ir tādi paši netīrumi, kas varētu arī atrasties uz grīdas, ņem un izberz viņus. Es ar prātu it kā visu saprotu, bet tādos gadījumos emocijas vienkārši nevaru atslēgt.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Man redz ceļ joprojām drusciņ rauj uz augšu no smirdīgām kakām, es vienkārši nevaru... Līdz ar to, tādu pamperu nomaiņu es uzticu sievai, bet ar karotīti piebarot, saģērbt, noģērbt, to es varu. ... Vispār laikam es parasti priekš sevis izvērtēju, ja tas ir darbs, kas man kaulus nelauž, vai arī nekas tāds baisi zemisks tas priekš manis nav, piemēram, tualetes pods jātīra, tad var jau arī to izdarīt.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Un zini, vot, ar veļu es negribētu nodarboties. Nu nav arī racionāli man to sākt darīt, kamēr es tur vienu kreklu gludināšu, sieva būs tikusi galā ar visu veļa kaudzi. ... Izsūknēt māju, tur man nav nekādu problēmu, bet grīdas mazgāt es vēl neesmu piešāvis.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Vēlme veidot nukleāru ģimeni

Kā būtisku mūsdienu tendenci var minēt vēlmi veidot nukleāru, neatkarīgu mājsaimniecību, kas vienlaicīgi spēj sniegt pēc iespējas lielāku personisko brīvību un neatkarību, tai pat laikā mazinot pienākumu un atbildības lauku, attiecībā, piemēram, pret vecvecākiem. Visās intervētajās mājsaimniecībās kopā dzīvo tikai divas paaudzes- vecāki un bērni, bez vecvecākiem. Respondenti atzina, ka šāda veida mājsaimniecība viņiem šķiet piemērota un sniedz lielāku tieši personiskās brīvības sajūtu, izvēles brīvību, neskatoties uz to, ka dažkārt vecvecāku atbalsts tiek izmantots un atzīts pat par nepieciešamu, īpaši bērnu aprūpē un pieskatīšanā. Viens no iemesliem savas ģimenes dibināšanai un jaunas mājsaimniecības veidošanai bija vēlme kļūt patstāvīgiem, lemt spējīgākiem un neatkarīgākiem attiecībā tieši pret saviem vecākiem.

„Tas ir ideāli, ja vari dzīvot pats savā mājā, un tev nav jāuztraucas par kādiem citiem cilvēkiem, kaut vai kaimiņiem, māsīcām, brālēniem, tu vari būt tāds vairāk pats par sevi ar saviem tuvujiem. Tu esi ar savu ģimenes pavardu.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Vecvecāku komentāri un vērtējums esošai mājsaimniecības darbu un pienākumu sadalei bieži vien tiek uztverta kā nepamatota kritika, kas nav izturējusi laika pārbaudi, bet balstīta uz novecojušu morāles normu un ieradumu argumentāciju.

“ Tām omēm tik ļoti patiktu palīdzēt mums dzīvot, ka bieži vien es atceros vienas filmas atziņu- kaut tu man vienu reizi labu nevēlētu! Citreiz tā gribas, lai viņas mūs liek mierā, turklāt viņas mums abas patrāpījušās tādas ekspresīvas un ļoti atšķirīgas.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

2.2 Darba dalīšanas racionalizācija

Sociālās transakcijas procesi- „izmaksas” un ieguvumi

Ja balstāmies uz statistikas datiem par personīgo ienākumu līmeņu atšķirībām starp vīriešiem un sievietēm, cik līdzvērtīgi vai samērojami ir tas, ka vīrieši ir lielākie pelnītāji un mājsaimniecības uzturēšanu finansētāji, un sievietes savukārt, cenšas vairāk savu līdzdalību izpaust caur reālu, fizisku darbu? Vai šis modelis nebija raksturīgs tikai pirmatnējiem cilvēkiem, kad vīrietis bija tas, kurš atvelk uz mājām nomedītu mamutu, bet sieviete bija mājas pavarda sargātāja? Ja domājam par to, ka arvien pieaug algotā darbā pavadīto stundu skaits, un, ka patiesībā sievietes pat biežāk nekā vīrieši ir gatavas bez īpaša atalgojuma darbā pavadīt ilgākas darba stundas, kā viņām izdodas arī mājsaimniecībā būt aktīvākām un čaklākām par vīriešiem? Vai tas apliecina tikai zinātniski pierādītu faktu, ka sievietes vienkārši fizioloģiski ir radītas ilgstošākā laika periodā izturēt lielāku fizisko slodzi, bet vīrieši ir daudz pašpārliecinātāki un spēj sevi labāk pozicionēt darba tirgū vai arī kopīgās mājsaimniecības uzturēšana slēpj sevī citus ieguvumus, kas tiek realizēti sociālās apmaiņas procesā?

Mājsaimniecībās šo sociālās transakcijas procesu atklāj darbu un pienākumu dalījums, kad caur komunikāciju un vienošanos par darbu un pienākumu sadali, notiek sociālās apmaiņas procesi. Tajos uzskatāmi atklājas gan „izmaksas”, gan ieguvumi. Vispilgtāk tas ir novērojams tieši indivīdu brīvā laika resursu sadalē starp partneriem, kā arī iesaistīšanās līmenī rūpēs par bērniem. Intervētajās ģimenēs visās bija bērni vecumā līdz desmit gadiem, līdz ar to tajās visās bija aktuāli pienākumi, kas saistīti ar bērnu pieskatīšanu, aprūpi un audzināšanu. Apkopojot iegūtos viedokļus un respondentu pieredzi, visās mājsaimniecībās rūpes par bērniem galvenokārt tomēr uzņemas un veic sievietes, gan aktīvāk iesaistoties bērnu aprūpē, gan vairāk laika un enerģijas tērējot bērnu audzināšanai, izglītošanai un rotaļām.

„Viņai viennozīmīgi ir vairāk laika, lai paliktu ar to sīko kopā. Es jau ierodos tikai vakarā.”
(1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Objektīvi vērtējot, sanāk, ka sieva vairāk ar to bērnu pavada laiku kopā.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Kā pozitīvu aspektu var minēt to, ka vairākums sieviešu apliecina, ka jūtas atzinīgi novērtētas no savu partneru puses. Rūpes par bērniem un viņu audzināšana ir vienlīdz nozīmīgas abiem partneriem, un, lai arī, sievietes biežāk nekā viņu partneri ir tās, kas reāli mājsaimniecībā vairāk laika un uzmanības velta bērniem, vīrieši to atzīst kā svarīgu, ļoti nozīmīgu un grūtu pienākumu, kas prasa gan spēku un enerģiju, gan pacietību un laika resursus.

“Īstenībā viņš ļoti cenšas mani atbalstīt, jo viņš ir sapratis, ka ar tiem diviem astoņkājiem patiesībā nav tik vienkārši. ... Vispār viņš pat vienā brīdī pats atzina, ka esot darbā, viņš sailgojas pēc tiem bērniem.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

Respondenti paši atzina, ka, piemēram, bērnu pieskatīšana drīzāk prasa pašu indivīdu motivāciju, interesi un vēlmi uzņemties atbildību, nevis praktiskas iemaņas. Vīrieši atzina, ka, lai arī bērnu pieskatīšana nav gluži viņu ikdiena, tomēr nesaskata būtiskus šķēršļus, lai netiktu ar šo pienākumu vieni paši galā.

„Nu būtu grūti man abus tos sīkos novaktēt visu dienu, bet es tiktu galā, manuprāt, tas jau arī vairāk ir tāds gribēšanas jautājums.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Nu man apnīk baisi ātri.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Nu man pat liekas, ka tie bērni to tēti vairāk ņem galvā, nekā mani. Ja tētis sadusmojas, tad pa nopietnam un viņu sāk klausīt, bet ja dusmojos es, mani vienkārši nedzird. Viņam tā audzināšana sanāk varbūt pat kvalitatīvāka.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Vienā no mājsaimniecībām ir reāla pieredze, kad partnera darba sezonalitātes laikā notiek pilnīga mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu slodzes apmaiņa, kas nešķiet apgrūtināša vai neatbilstoša pieņemumam par „sieviešu” un „vīriešu” darbu realizāciju. Šādas stratēģijas argumentācija- maksimāla ienākumu resursu (laika, finanšu līdzekļu) ekonomija, savstarpēja uzticēšanās jebkuros mājsaimniecībā veicamos darbos un pienākumos, arī bērnu aprūpē.

„Bet tas nav baisi sliktāk, ja mans vīrs ziemas periodā vairāk ir mājās. Man tad ir ļoti vienkārši, jo ļoti daudzi pienākumi un darbi tad no manis ir nost, to izdarīs viņš. Es taču tad netaisīšu vakarā pēc darba visiem ēst, nemazgāšu veļu, ja viņš pa dienu ir mājās. ... Parasti tad es arī neņemu nekādas slimības lapas, ja zinu, ka vīrs var sēdēt mājās un tai brīdī par viņiem parūpēties.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Daļa sieviešu (trīs) intervētajās mājsaimniecībās šobrīd atrodas bērnu kopšanas atvaļinājumā, līdz ar to viņu stāstījums par savu ikdienu un veicamajiem darba pienākumiem daudz lielākā mērā ir ciešāk saistīts ar mājas ikdienu un rūpēm par bērniem. Gan pašas sievietes, gan viņu partneri atzina, ka atrasties mājās un rūpēties vienlaicīgi par vairākiem bērniem, tas ir pietiekami sarežģīts un nogurdinošs pienākums.

„Protams, ka esot mājās ar trim bērniem, tā brīvā laika vienkārši nav, protams, ka es gribētu vismaz vakaros mierīgi pasēdēt, patamborēt vai palasīt, tāpēc arī vīrs vakaros cenšas vairāk viņus pieskatīt.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Taču bērna kopšanas atvaļinājums nevienam no intervētajiem nesaistās ar plašākām brīvā laika pavadīšanas iespējām vai mazāku noslodzi. Vairākums sieviešu atzina, ka viņām nav brīvā laika, lai nodoties saviem hobijiem, piemēram, kora mēģinājumu vai sporta zāles apmeklējumiem. Taču kā galvenie argumenti nespējai atrast brīvo laiku sev, sievietes biežāk paškritiski minēja spēcīgākas motivācijas trūkumu.

„Nu it kā man tagad ir mazliet vairāk tā brīvā laika, jo esmu tajā Bērnu kopšanas atvaļinājumā. ... Bet man tas laiks parādās tikai ap kādiem plkst. Desmitiem vakarā, kad bērns ir nolikts gulēt, tad es varu uzelpot, pa dienas vidu man tomēr visi tie darbi ir saplānoti, kad tas bērns guļ, tad arī ieslēdzas tāda kā histērija- gribas visus darbus kaut kādā pusstundā izdarīt.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Sēžot ar tādu bērnu pa mājām, tu jau tāpat neko nopietnu, lielu nevari darīt. Tev taču visa uzmanība ir uz to bērnu, skraidī un klausies ik pa desmit minūtēm vai neraud!” (3.mājsaimn., v., 2b.)

„Es neko daudz nevaru plānot, man ir augstākais trīs stundas brīvības, jo šobrīd vēl pati baroju mazāko!” (4.mājsaimn., s., 3b.)

„Es jau redzu, ka ir vakari, kad es atbraucu mājās un tā sieva ir ā kārtīgi nokausēta pa to māju, tad es cenšos arī vairāk ar tiem bērniem padarboties tai vakarā.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Visās mājsaimniecībās notiek abu partneru abpusēja vienošanās par brīvā laika pavadīšanu, gan katram partnerim individuāli, gan izvēloties kā brīvais laiks tiks pavadīts kopā. Visbūtiskāk kopīgā brīvā laika pavadīšanas iespējas ietekmē mājsaimniecībā esošo bērnu skaits un vecums, kas biežāk ir kā izvēles iespējas ierobežojošs faktors.

„Nu bieži tas notiek pēc principa, kad atnāk un pasaka, tagad es iešu tur un darīšu to, tas vairāk ir kā tāda saskaņošana, nevis atprasīšanās- vai drīkst?” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Nu biežāk ir tā, ka darām tik, cik ir mūsu spēkos, tāpat ir jāatrod laiks atpūtai, un tad metam abi ar tos darbus pie malas.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

„Nu jā, mēs saskaņojam, ko mēs darām, kādi ir kuram plāni, ko kurš darīs pa brīvdienām, kopā vai katrs kaut ko savu.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Vairākums intervēto vīriešu atzina, ka vērtējot situāciju mājsaimniecībā objektīvi, iespējams, viņi ir tie, kuriem ir vairāk brīvā laika, vai vienkārši vairāk iespēju atrast brīvo laiku. Lielākā daļa vīriešu atzina, ka līdz ar mājsaimniecības attīstību viņi nav atteikušies no saviem hobijiem un interesēm, ka vēl joprojām cenšas interesanti pavadīt savu brīvo laiku

„Neko tādu īpaši noracīs neesmu. Vismaz gribas tā domāt, ka nē, jo savus hobijus vēl joprojām daru ādā pašā līmenī kā iepriekš.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Man viennozīmīgi ir lielākas iespējas sev to brīvo laiku izbrīvēt, jo, ja mazais ir jābaro ar krūti, to nav tik vienkārši realizēt, nu vienkārši nav variantu.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Turklāt vairākums atzina, ka izjūt vainas apziņu drīzāk par laika trūkumu, ko labprāt vairāk veltītu bērnu audzināšanai, taču par to, ka varētu vairāk laika veltīt mājsaimniecības uzturēšanas darbiem, drīzāk satraukumu izjūt viņu partneres.

„Jā, man tā brīvā laika ir vairāk, bet vispār jau es tik un tā atrodu ko padarīt. ... Kā tu sadzīvo ar šo situāciju? – Nu, ja neskaita mazliet tādu vainas apziņu, tad patiesībā normāli, mani tas arī varbūt tik ļoti nemaz negrauž. ... Ir jau kaut kādas epizodes, kad sieva ierunājas- nu tu taču varētu arī šito izdarīt.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Nu gadās jau, ka mani sāk zāģēt, kad sapūšas tad pati ar sāk naglas sist sienās. Vasarās, kad man darbā ir sezona, es vienkārši fiziski nevaru vairāk padarīt pie mājas, kaut gan es to labprāt arī manītu.” (3.mājsaimn., v., 21b.)

Investīciju izvērtējums starp partneriem

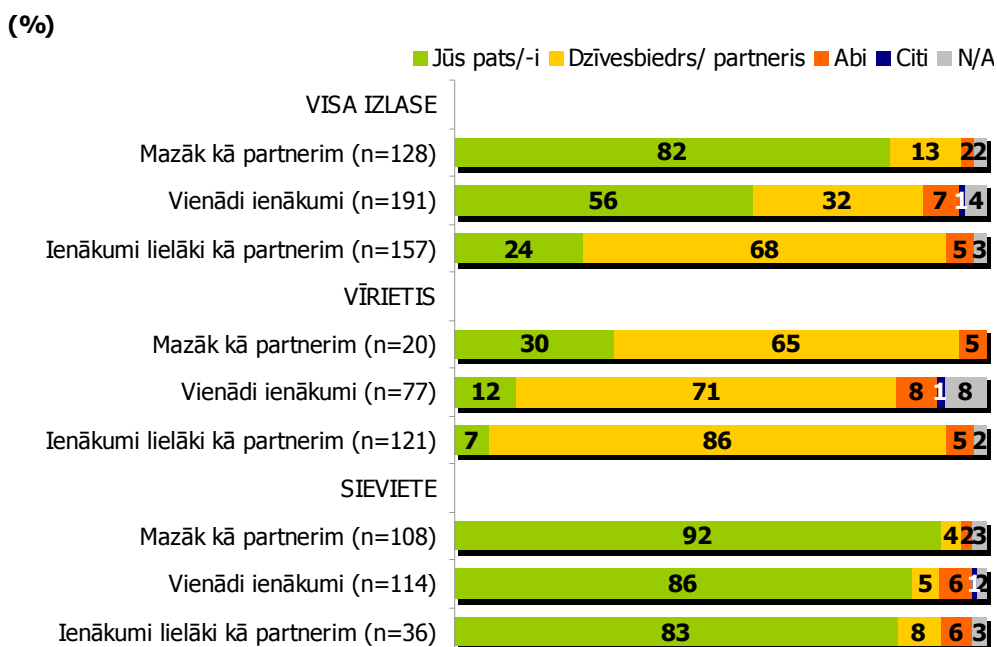
Interesanti, ka lielākā daļa pāru atzina, ka partnerattiecībās ir pieredzējuši laika posmu, kad starp partneriem parādās vēlme salīdzināt noslogojumu savstarpēji- kurš vairāk ir izdarījis, kurš vairāk ir piekūsis, ko otrs pa visu darba dienu ir paspējis izdarīt. Taču, kā atzina paši respondenti visbiežāk šāda salīdzināšanās ir neauglīga, rada augsni savstarpējai neuzticībai, strīdiem un negācijām. Būtiski, ka dažkārt salīdzināšanās procesā, katra no partneriem nopelnītie finanšu līdzekļi tiek pārvērsti par mērauklu, kas ļauj uzskatāmi, materiālos līdzekļos izvērtēt, salīdzināt partneru investīcijas mājsaimniecības attīstībā. Tādejādi veicinot nevienlīdzīgu statusu un pozīciju rašanos ģimenē starp partneriem, kas dažkārt reāli izpaužas kā viena no partneriem tiesības pieņemt un kontrolēt visus ar mājsaimniecības uzturēšanu saistītos jautājumus, noteikt un vadīt otru, ne tik veiksmīgo partneri.

„Zini man liekas, ka tādās mājas sarunās, starp mani un vīru, tomēr pats galvenais ir līdzsvars, nu tādās visai vienlīdzīgas pozīcijas.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Savā laikā paši esam par to pasmējušies, ka sešos vakarā tiek uzdots jautājums, kurš tad īsti ir varonis no mums abiem? ... Tas jau rada tos kreņķus, viens it kā visu dienu ir pa māju, blenž televizoru, kamēr sīkais guļ un otrādi, tusē pa ofisu ar smukām meitenēm cauru dienu, un kurš tad galu, galā ir vairāk piekūsis? Gribas cerēt, ka tagad vairs tā nedarām.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Šobrīd, pēc manām domām viņš tomēr par maz nodarbojas ar to mājas ārpusē sakārtošanu. Manuprāt, pie datora nosēž daudz vairāk laika, nekā kaut ko pa āru padara.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

Tikpat nozīmīgs partneru savstarpējās salīdzināšanās faktors ir personisko ienākumu līmenis un iespēja šos līdzekļus investēt mājsaimniecības attīstībā. Analizējot anketēšanā iegūtos datus, uzskatāmi atklājas, ka situācijā, kad respondenta personiskie ienākumi ir lielāki par partnera personiskajiem ienākumiem, biežāk tiek apgalvots, ka tieši partneris/ dzīvesbiedrs galvenokārt strādā mājsaimniecībā. Analizējot respondentu vīriešu atbildes, var secināt, ka neatkarīgi no tā, kādi ir vīrieša personiskie ienākumi, viņi atzīst, ka partneres vai dzīvesbiedres mājsaimniecībā strādā vairāk. Sieviešu atbilžu sadalījumā ir vērojama tieši pretēja tendence- neatkarīgi no tā, kādi ir sievietes personiskie ienākumi attiecībā pret dzīvesbiedra/ partnera ienākumiem, sievietes daudz biežāk apgalvo, ka mājsaimniecības pienākumus veic pašas.

4.attēls- Apgalvojumi par to, kurš galvenokārt nodarbojas ar uzkopšanas darbiem un ienākumi

Tomēr intervijās izsaka viedokļi, īpaši no sieviešu puses, ka vienlīdzīgs ienākumu līmenis starp partneriem bieži tiek nosaukts kā būtisks vienlīdzīgu statusu un pozīciju veicinātājs partnerattiecībās. Sievietēm tas liek justies pilnvērtīgākām, pašpārliecinātākām un reizē arī drošākām par savu vietu un pozīciju mājsaimniecībā, kas netiek ierobežota vairs tikai ar mājkalpotājas un aukles statusu, kas tiek stiprināts caur mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu veikšanu.

„Patiesībā, vīrs nezina, ka man ir lielāka alga pa viņu, un dzīvot tā ir daudz mierīgāk, nav tā, ka es ļoti to slēpju, bet es vienkārši par to nerunāju. ... Vispār esmu novērojusi, ka tur, kur vīrs ir tas, kurš mājās nes naudu, sāk parādīties tādi aizrādījumi kā - es tevi baroju un tu darīsi tā, kā es tev likšu.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Par naudu runājot, mums kopumā ir ļoti, ļoti paveicies, mums, manuprāt izdodas tā tomēr harmoniski ar to tikt galā, jo pirmkārt viens otru ļoti labi saprotam, otrkārt pelnām vienādi, līdz ar to nekādi pārmetumi vai kašķi nerodas.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Vispār, man liekas, ka labākais variants ir tā, kā mums šobrīd, ka katram tie ienākumi ir diezgan līdzīgi.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

Vīrieši, savukārt atzina, ka cenšas neieviešāt šādus racionālus un ekonomiskus aprēķinus partnerattiecībās. Vairākums atzina, ka spēj novērtēt partneres reālo darbu, laiku un enerģijas ieguldījumu mājsaimniecības uzturēšanā un bērnu aprūpē kā vienlīdz nozīmīgu, svarīgu un līdzvērtīgu viņu pašu centieniem nopelnīt vairāk algotā darbā.

„Es to ļoti novērtēju, es zinu kā mājās paaugstināt dienu, tu visu laiku kaut ko dari, dari, darbojies, bet te jau vakars klāt. Tā nav, ka pa to dienu vari kalnus gāzt. O var, ja esi viens pats mājās, bet nu ne jau ar bērniem!” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Visas intervētās ģimenes dalījās pieredzē, ka pat situācijas, ja abu finansiālie ienākumi netiek apvienoti viena kopīgā ģimenes budžetā, nevienam no partneriem netiek pārņemts mazāku ienākumu investēšana kopīgiem mājsaimniecības mērķiem, vai arī pārmērīgi tēriņi. Taču ir centieni uzņemties vienlīdzīgu atbildību un līdzdalību par mājsaimniecības uzturēšanas izmaksām.

„Laikam, jāsaka, ka mums nekad nav bijuši tādi izteikti ģimenes kopējie ienākumi, tāda ģimenes maka mums nav. Uz mani piemēram ir pārtikas, apģērba iegāde bērniem, aukles un apkopējas finansēšana, bet vīrs uz sevi ir paņēmis visus kredītus, dzīvokļa izmaksas, beigās tās summas mums sanāk visai līdzīgas.” (1.mājsaimn., s., 2.b)

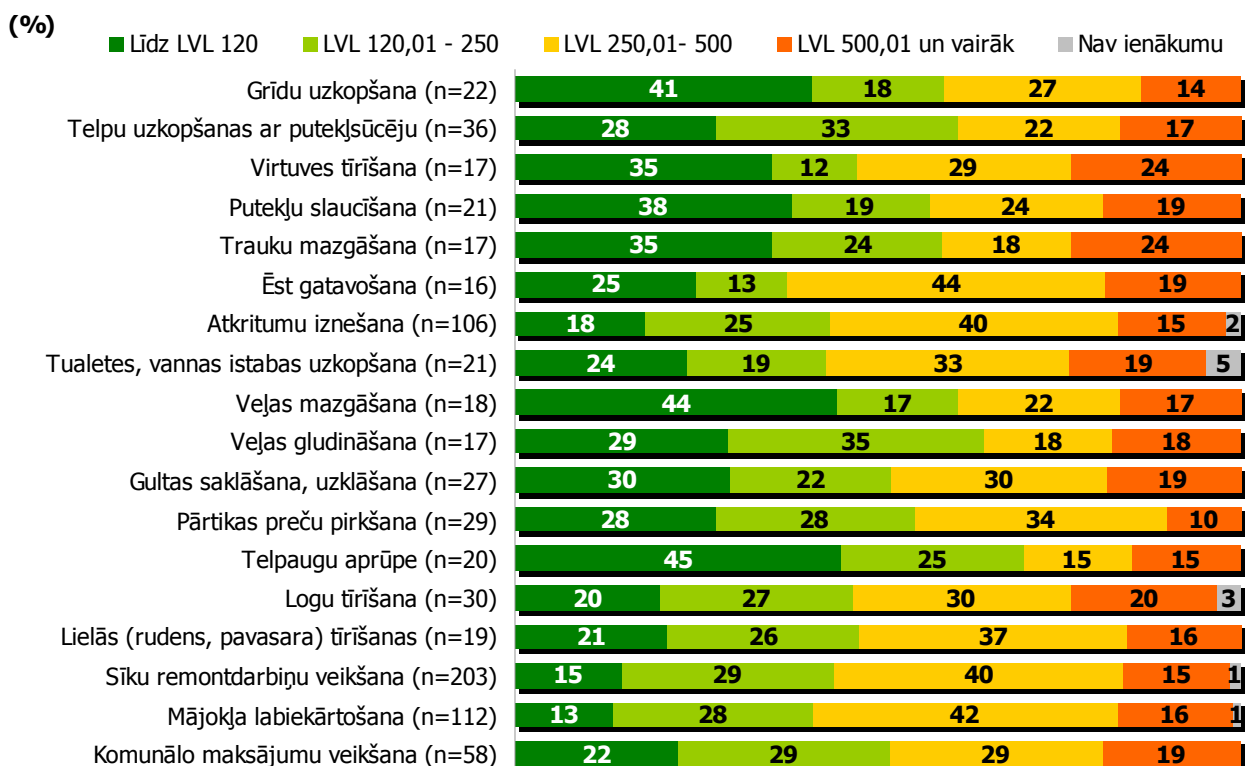
„Mums tās finanses vispār tā netiek dalītas, nu šie 150.00. LVL ir manējie, šie 150.00LV tavējie. Katram ir savs konts, bet nauda caur šiem kontiem cirkulē diezgan līdzīgi.” (2.mājsaimn., s., 1.b)

„Mums vispār nebija un nav nekāda tur mantas dalīšana, mums viss vienmēr ir bijis kopējs.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Jā, šobrīd vīrs noteikti strādā vairāk, viņam ir milzīga tā slodze, un tas nav tā vienkārši salīdzinām ar to, ko es mājās katru dienu daru, jo viņam tas saistīts ar daudz lielāku emocionālo slodzi, stresu un atbildību. Nu ar to naudu, tad, kad man viņu vajag, tad vīrs man viņu arī iedod, man kontā vienmēr kaut kas ir un es ar viņu varu darīt visu, ko es gribu. ... Man citreiz pašai

paliek interesanti, kur tā nauda paliek, un tad arī gribas tam vīram pateikt, nu, lūk, izdarīju to, nopirku to, tur tā nauda aizgāja.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

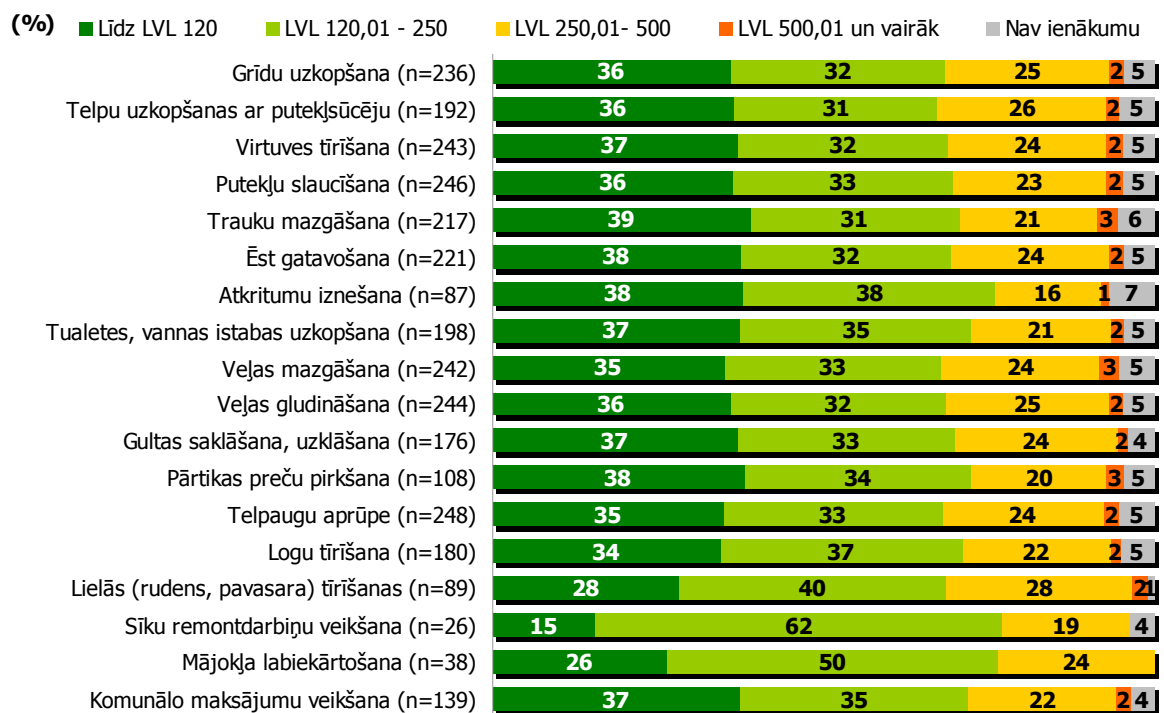
Pētījumā iegūtie kvantitatīvie dati atklāj interesantas likumsakarības, kas rodas analizējot dzīvesbiedru/ partneru personisko ienākumu ietekmi uz līdzdalību mājsaimniecības uzturēšanā. Vīrieši, kuri apgalvo, ka veic konkrētus mājas uzkopšanas pienākumus paši, biežāk ir ar zemiem ienākumiem- līdz 120.00 Ls mēnesī. Jo vairāk pieaug personiskie ienākumi, jo retāk vīrieši apgalvo, ka paši veic dažādus darbus mājsaimniecībā. Taču atbildēs atklājas vairāki mājsaimniecības uzturēšanas pienākumi, kurus biežāk veic vīrieši paši tieši ar vidējiem (120.01Ls līdz 250.00Ls) un vidēji augstiem (250.01 Ls līdz 500.00) ienākumiem- ēst gatavošana, pārtikas preču pirkšana, atkritumu iznešana, lielās (rudens, pavasara) tīrīšanas, mājokļa labiekārtošana un komunālo maksājumu veikšana.

5.attēls- Vīriešu skaits, kuri apgalvo, ka paši veic konkrētos pienākumus un viņu ienākumu sadalījums (vairākatbilžu jautājums)

Šī grafika analīzē, jāņem vērā, ka atbilžu sadalījumos ir mazas bāzes, kuru dēļ nevar attiecināt grafikā redzamās tendences uz visu ģenerālkopu- Visiem Latvijas iedzīvotājiem. Tomēr var secināt, ka mainoties vīriešu personisko ienākumu līmenim mainās viņu intereses un motivācija attiecībā uz iesaistīšanos mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanā.

Analizējot sieviešu sniegtās atbildes un viņu ienākumu līmeni, jāteic, ka sievietes, neskatoties uz to kāds ir viņu personisko ienākumu līmenis, vienlīdz bieži apgalvo, ka konkrētus mājsaimniecības uzturēšanas pienākumus veic pašas. Sievietes, neatkarīgi no personisko ienākumu līmeņa, vienlīdz bieži apgalvo, ka pašas veic dažādus mājsaimniecības uzturēšanas pienākumus. Tikai sievietes ar ļoti augstiem personiskajiem ienākumiem (vairāk kā 500.00 LVL) un sievietes bez ienākumiem daudz retāk apgalvo, ka pašas iesaistās mājsaimniecības uzturēšanā. To pirmajā gadījumā var skaidrot ar slodzes palielināšanos algotajā darbā un brīvā laika trūkumu. Otrajā gadījumā tās varētu būt jaunas sievietes, kuras kopā ar partneri dzīvo pie saviem vai partnera vecākiem. Arī pie šī secinājuma būtu lietderīgi šos pašus datus aplūkot vismaz divreiz lielākas izlases atbilžu griezumos.

6.attēls- Sieviešu skaits, kuras apgalvo, ka pašas veic konkrētos pienākumus un to ienākumu sadalījums

Turpinot pētījumus šai jomā, nākotnē būtu vērts pievērsties tam, kā tiek dalīti mājsaimniecības pienākumi starp pieaugušajiem un bērniem, kādā veidā tiek ieadzināta izpratne pat to, kas ir pienākumi, kā dalīt atbildību un organizēt savu laiku, kāda mājsaimniecības kārtība ir uztverama par normu, bet kāda drīzāk par antisaniāriem apstākļiem, kas ietilpst vienas “standarta mājsaimniecības aprīkojumā”- kura sadzīves tehnika tiek uztverta kā absolūtā nepieciešamība un kā tas izskatās “zaļās domāšanas” kontekstā?

Viens no aspektiem, kas atklājas caur šiem rezultātiem par personisko ienākumu ietekmi uz līdzdalību mājsaimniecības uzturēšanā, ir varas resursu sadale mājsaimniecībā, kas iet roku rokā ar atbildību par sevi un saviem tuvākajiem. Varas resursus var veidot gan tīri taustāmi materiāli resursi kā īpašuma piederība, finanšu resursi, ar kuriem var operēt, to pieejamība un brīvība tos izmantot. Par ne tik praktiski izmērāmiem varas resursiem var nosaukt brīvo laiku, ko indivīds var veltīt sev, fiziskā pārākumu izmantošanu vai neizmantošanu savtīgi egoistisku mērķu realizēšanā, plašāku sociālo saišu izmantošana par savu atbalstu- apkārtējo novērtējums un akcepts indivīda statusam un arī dzimumlomas izpildei. Ja analizē personiskās brīvības fenomenu, tad arī šo aspektu nevar skatīt abstrahējoties no materiāliem resursiem, piemēram, brīvu finanšu līdzekļu pieejamību. Jebkurai vēlmei sevi paust radoši vai mēģinot rast sevī jaunas kvalitātes ir nepieciešams finanšu un citu resursu segums- gan laiks, gan paša iekšējais gribasspēks un kapacitāte (fiziskais un emocionālais spēks kaut ko darīt). Līdz ar to partnerattiecībās, ja pieņemam par ideālmodeli absolūti vienlīdzīgas, uz abpusējas cieņas un sapratnes balstītas partnerattiecības, mājsaimniecības pienākumu veikšana parādās kā instruments, kas darbojas kā:

- “spēles laukums”, caur kuru tiek izspēlētas varas attiecības, strikti nosakot hierarhiju, statusu sadali, caur “prestīžāku” un ne tik “prestīžu” mājsaimniecības pienākumu veikšanu, un personiskās brīvības ierobežojumus vai katra indivīda brīvā laika sadalījumu un pieejamību- cik, kuram ir atvēlēts;
- kompensācijas sistēmas mehānisms, mēģinot līdzsvarot vai kompensēt nevienlīdzīgu personiskās brīvības pieejamību, finanšu nodrošinājumu vai nespēju nodrošināt vienlīdzīgu finanšu resursu plūsmu kopējā mājsaimniecības budžetā.

Taču šeit uzreiz rodas jautājums, vai mājsaimniecības pienākumi un reāli veicamie darbi tiek uztverti kā būtiski pakalpojumi, kurus arī var pārvērst reālās darba stundās, attiecīgi aprēķinot to izmaksas pēc ieguldītā emocionālās un fiziskās enerģijas kopuma? Vai šie praktiski paveiktie darbi arī tiek uztverti kā būtiskas un mājsaimniecības labklājību veicinošas investīcijas, novērtējot tās līdzvērtīgi, piemēram, reālo finanšu līdzekļu ieguldījumiem?

Nevar viennozīmīgi apgalvot, ka, jo augstāki ir indivīda personīgie ienākumi, jo mazāk tie piedalās mājsaimniecības darbu veikšanā. Jāņem vērā, ka augstāki personīgie ienākumi ir saistīti arī ar lielāku slodzi darba vietā un brīvā laika trūkumu. Salīdzinot vīriešu un sieviešu atbildes, var secināt, ka vīriešu iesaistīšanās mājsaimniecības kārtības uzturēšanā ir vairāk saistīta ar personīgo ienākumu līmeni. Taču šī tendence ir divpusēja- pretēja atšķirīgiem mājsaimniecības kārtības uzturēšanas pienākumiem. Piemēram, vīriešiem, pieaugot personisko ienākumu līmenim, pieaug arī vēlme labiekārtot mājokli, gatavot ēst, iznest atkritumus un veikt lielās rudens, pavasara tīrīšanas, bet tieši pretēji ir ar tādiem darbiem kā grīdu uzkopšana, virtuves tīrīšana, trauku mazgāšana, veļas mazgāšana un gludināšana un telpaugu aprūpe. Vīrieši, neatkarīgi no personisko

ienākumu līmeņa, labprāt nodarbojas ar sīku remontdarbu veikšanu, ko var nosaukt par tradicionālu "vīriešu pienākumu" mājsaimniecībā.

Arī šie dati jāanalizē kritiski, jo 550 respondentu izlasē bija tikai 22 vīrieši, kas vispār atzīst, ka dažkārt nodarbojas ar grīdu uzkopšanu vai, piemēram, 17 vīrieši, kas nodarbojas ar veļas gludināšanu. Turklāt trūkst informācijas par to, cik bieži tas notiek, līdz ar to šīs tendences nevar attiecināt uz visu ģenerālkopumu- visiem Latvijas vīriešiem. Šādu likumsakarību pārbaude neapšaubāmi būtu interesanta, jo atklātu to, kā mainās indivīdu vēlme aktīvi iesaistīties mājsaimniecības uzturēšanas darbu veikšanā pieaugot viņa personisko ienākumu līmenim, cik reāla vai iluzori, uz stereotipiem būvēta ir robeža starp "vīriešu" un "sieviešu" darbiem. Šie dati būtu interesanti, analizējot tos pēc respondentu izglītības līmeņa, iespējams mēs iegūtu atbildi uz to, cik atvērta un gatava ir Latvijas sabiedrība uz vienlīdzību un līdztiesību balstītām attiecībām ģimenē.

2.3 Sociālās un individuālās pieredzes realizācija darbu un pienākumu sadalē

Par būtiskiem atskaites punktiem mājsaimniecības darbu sadales kārtībai, var nosaukt, pirmkārt, pašu mājsaimniecības partneru apmierinātību ar esošo situāciju. Otrkārt, sava mājsaimniecības modeļa salīdzināšanu ar savu vecāku mājsaimniecības kārtību. Kā trešais nosauktais faktors, kas ietekmē mājsaimniecības darbu un pienākumu sadali tiek minēti mājsaimniecībai tuvi draugi un paziņas.

Visi respondenti atzina, ka lielā mērā viņu darbu un pienākumu sadalījumu mājsaimniecībā ir ietekmējusi tieši bērnības pieredze- tas, ko viņi ir redzējuši savā bērnībā, kā vecāku starpā ir izveidojusies šāda mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadales kārtība. Lai arī visi atzina, ka nav piedzīvojuši kādu īpaši negatīvu bērnības pieredzi, neviens savu vecāku mājsaimniecības modeli nav izvēlējis kā ideālu paraugu. Biežāk tika nosauktas lietas, ko cilvēki nevēlētos atkārot no savu vecāku mājsaimniecības modeļa. Tam par iemesliem tika minēts tas, ka kopumā ir notikušas visai straujas pārmaiņas vērtību un nomu sistēmā, piemēram, attieksme pret brīvo laiku, attieksme pret bērniem ģimenē, partnerattiecībās. Visi respondenti atzina, ka vecāku mājsaimniecības modelis kalpo par labu mācību stundu un mudina mācīties no citu pieredzes, cenšoties izvairīties no kļūdām veidojot savējo.

„Ja kaut kas tiek atkārtots, tad drīzāk neapzināti.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Nu manā ģimenē bija tāda nevajadzīga tēva izkomandēšana, mamma bija visu problēmu risinātāja. Rezultātā tētis klausā uz vārdiņa, un tas ir drausmīgi. Man noteikti tāda bikstīšana

tracina, ja es tagad jūtu, ka man kāds jābiksta, tas mani kaitina un es nejūtos labi.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Manā bērībā ģimenē mamma darīja pilnīgi visu, bet tētis bija vairāk stumjams, grūzams. ... Manā ģimenē man tas ļoti patīk, ka ir tomēr tas vīrietis jūtams vairāk, jā, arī varbūt tāds vadošais dažkārt.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Vecāku mājsaimniecības modeli vairākums nosauca kā būtisku informācijas gūšanas periodu savā mūžā, kad ir bijusi iespējas apgūt reālas darba prasmes un iemaņas, kas lieti noder veidojot savu mājsaimniecības darbu sadales kārtību.

„Uzskatāmāk tas pat ir redzams attiecībā uz manu vīru un viņa bērības pieredzi. Man piemēram ir bijusi iespēja stāvēt klāt vecmāmiņai pie plīts, palīdzēt gatavot ēst, skatīties kā opaps strādā pie būvbedres ar ķieģeļiem. Manam vīram nekad šādu pienākumi nav bijuši, līdz ar to bieži vien viņš vienkārši nezina kā tās lietas notiek.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Nu labs vīrs... Es sev noteikti tādu sodu negribēju, kā manai mammai, tur visu mūžu bija jāmokās un jācīnās ar vīru dzērāju.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Draugu un paziņu ikdiena bieži tiek minēta gan kā “mēraukla” izvērtējot savu labklājības līmeni un iespējas, liekot mājsaimniecībai izvirzīt arvien jaunus mājsaimniecības kopīgos mērķus, ģenerēt jaunas vajadzības un uzlabot savu dzīves līmeni.

“Ā, zini, kas dzen to mājsaimniecību uz priekšu, apkārtējie draugi savā ziņā. Lai cik tas stulbi neskanētu, vispār jau pastāv tāda mazliet pakaļskriešana., jo visu laiku nostrādā tas salīdzināšanās princips, no kā tu tāpat netiec vaļā, jo vienkārši redzi sev apkārt notiekošo. Un vispār tas motivē arī vairāk padomāt un darboties.” (1.mājsaimn., s., 2b.)

Draugu un paziņu noskatītā un izvērtētā ikdiena un pieredze, veidojot savstarpējās attiecības un dalot mājsaimniecības uzturēšanas darbus un pienākumus, vairākumā respondentu parasti raisa pārdomas un savas mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales pārvērtēšanu, biežāk gan atzīstot, savu mājsaimniecības darbu un pienākumu sistēmu par labāku esam, bet redzēto piemēru minot kā nevēlamu attiecību risinājumu. Kā galvenās vērtības, kas tiek novērtētas izvērtējot savu draugu, paziņu pieredzi ir drīzāk partneru savstarpējās attiecības, kas realizējas caur darba un pienākumu sadali mājsaimniecībā.

„Viss jau balstās galvenokārt uz attiecībām. Ir jau tā citreiz, ka redz to skaisto fasādi, piemēram, māju, mašīnu, to, kā cilvēki kādā saviesīgā pasākumā uzvedas, bet, tad, kad ierauga to ikdienu, sadzīvi, tad izrādās, ka tur jau nekā sen vairs nav kā sapuvis ābols.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Es negribētu tā, kā ir manam draugam, kad viņš tikai kādos desmitos vakarā pārvelkas mājās un tad vēl domā kā ātrāk notīties no tām mājām. ... Man ir sajūta, ka viņam vispār nav nekāda prieka ne no tiem bērniem, ne sievas, ne mājas!” (3.mājsaimn., v., 2b.)

„Man pats svarīgākais ir, ko mana sieva par visu to domā. Jādomā, lai tas otrs nav pārpūlējies, kā to var atvieglot, risināt, izdarīt vienkāršāk un vieglāk.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

2.4 Dzimumlomu realizācija biedriskuma principu kontekstā

Kā būtiskas līdzības mājsaimniecību dzīves stilā var nosaukt- ātrumu un dinamiku ar kādu indivīdi dzīvo, plānošanu, bet tikai īsam un pārskatāmam nākotnes periodam, laika trūkumu un dažkārt arī pārslodzi, kas rodas no grūtībām apvienot un līdzsvarot algotā darba pienākumus, mājsaimniecības darbus un pienākumus un savu brīvo laiku.

„Laikam jau esmu tāds cilvēks, ka varētu naudu krāt zeķē un dzīvot mietpilsoniskā labklājībā, līdz ar to neko lielu uz priekšu tomēr neplānoju.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Īpašu problēmu jau laikam mums nebija, bet tas, ko ļoti gribējās, tad, kad mēs abi strādājām, vienkārši mazliet vairāk laika pavadīt divatā. .. Es pat esmu ņēmusi uz kādu nedēļu bezalgas atvaļinājumu, lai pabūtu pa māju, pa dārzu, jo brīvdienās vienkārši neko jēdzīgu jau nevar paspēt izdarīt.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

„Nu mani moka vainas paziņa šai sakarā, jo ar visu to skriešanu ļoti maz uzmanības tiek veltīts bērniem, darba dienā tās vakarā ir tikai trīs stundas, bet pa to laiku vēl jau arī mājas solis ir jāapdara.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Dažkārt paši respondenti savu mājsaimniecības kārtību nosauc par stereotipisku, uzsverot, ka pastāv visai tradicionāls mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu dalījums starp partneriem. Taču, vairākums (trīs mājsaimniecības) uzskata, ka stereotipi ļauj vienkāršoti veidot darba un pienākumu sārdes kārtību, kad partneri diezgan automātiski katrs veic sev piemērotākos un atbilstošākos mājsaimniecības uzturēšanas darbus, tādejādi radot nošķirumu starp “sieviešu un vīriešu” darbiem.

“Tādā ideālā mājsaimniecībā man tomēr liekas, ka pastāv arī tādas veču lietas, piemēram, visas tādas tehniskās lietas, nav jau gluži tā, ka mani ļoti tas kaitina pašai arī kaut ko salabot mājās. Ja, piemēram, skapītim ir salūzušas durtiņas, man ir visai grūti sev iestāstīt, ka man pašai viņas būtu jāremontē, kaut gan, es to varu izdarīt, bet traucē tiešām vairāk kaut kādas... emocijas un priekšstati par to, kas kuram būtu mājās jādara.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Nu man jau laikam stereotipiski- sieviete ir mājsaimniece, kas vairāk tur pa māju ņemas un rušinas pa dārzu, apkopj bērnus un tā vairāk. Vīrietis drīzāk malku skalda, nu, piemēram, vairāk tādi smagie darbi pa āru.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Interesantas atšķirības ir novērojamas vīzijās par ideālo mājsaimniecības darbu un pienākumu sadali starp sieviešu un vīriešu sniegtajām atbildēm. Vairākums vīrieši (trīs no četriem) uzsvēra, ka ideālā gadījumā sieva uzņemas visas rūpes, kas saistītas ar mājsaimniecības kārtības un tīrības uzturēšanu, viņas dzīvē karjera un algotais darbs noteikti ir pakārtoti ģimenes kopējām vajadzībām un rūpēm par bērniem. Ideālā darbu un pienākumu sadalē, vīrietis būtu tas, kurs ir atbildīgs par mājsaimniecības finansiālo nodrošinājumu, lēmumu pieņemšanu par lielākiem un nozīmīgākiem mājsaimniecības pirkumiem, tehnisku un fiziski smagu darbu veikšanu.

„Droši vien, ka tēvs tādā ideālajā variantā būtu lielā rubļa pelnītājs, jo redz, tai ideālajā , tā sieviete vairāk rušinas pa savām dobēm un ņemas ar iekšdarbiem, viņa tak nevar visu- māju un karjeru apvienot. Ja viņa ir pārņemta vai aizņemta ar saviem mājas darbiem, tad jau tas lielais rublis tas nesanāks.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Nu sieva noteikti sēž mājās, vot, mājas darbus dara, bērnus izvadā pa pulciņiem ēst gatavo, māju kārtu. Vīrs naudu pelna- vai strādā kaut kur vai pats savu biznesu būvē. Viņa , tā sieva varētu vispār nestrādāt, protams, ja vien viņa varētu to visu apvienot- gan mājas, gan bērnus, gan darbu.” (3.mājsaimn., v., 2b.)

Tikai daži respondenti, atzina, ka ikdienā īpaši cenšas realizēt demokrātisku mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadali, īpaši cenšoties izvairīties no stereotipiskas attieksmes pret dažādu darbu un pienākumu sadali. Tai pat laikā atzīstot, ka visai egoistiski izbauda situāciju, kad, piemēram, sieva, atrodoties bērnu kopšanas atvaļinājumā, dažkārt pati veic lielāko daļu mājas uzturēšanas pienākumu.

„Es esmu demokrāts šai ziņā, man tas patriarhāts šausmīgi nepatīk. Es noteikti neesmu viens no tiem, kas iet kā vecis medīt, bet sieva sēž pie pavarda mājās. Tai pat laikā sieva ir panākusi savu, kad es jau esmu izlaidies un viņa pati vienmēr taisa ēst. Tagad jau mums tas ģimenes modelis ir tāds, no kura es centos izvairīties drusku, bet rezultātā, tīri egoistiski, es, protams, no tā iegūstu.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Nu ideālā variantā abiem diviem ir jākustas un jāstrādā, tā, lai vakarā abi divi var avīzi palasīt. Tas īsti nav normāli, ja viens sēž tikai mājās un atrofējas. Man neliekas arī normāla situācija, ka sieva tikai sēž mājās un gaida, kad vīrs atnesīs lielo algu, bet nu, protams, arī otrādi, kad vīrs tikai sēž mājās, nav normāli.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Nu, manuprāt, ideāli ir tad, kad abi ir vienlīdz nodarbināti, tām slodzēm vajadzētu būt aptuveni vienlīdzīgām, nevis, ka viens tur pilnīgi neko nedara, bet otrs uz pusēm raujas.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Kopumā, var secināt, ka sievietes jūtas pilnvērtīgas sievietes tieši gadījumos, ja spēj veiksmīgi tikt galā ar „sieviešu” darbiem, kuros ietilpst mājsaimniecības kārtības un tīrības uzturēšana, bērnu aprūpe un ēst gatavošana. Bet, savukārt vīrieši, ar sevi saista drīzāk mājsaimniecības darbus, kas pieprasa fizisku piepūli un galvenā pelnītāja lomas piepildījumu. Piemēram, bērnu pieskatīšana un aprūpe vairāk kārt tika minēta kā dalīta atbildības sfēra starp abiem partneriem, vismaz kā ideālais un vēlamais modelis, taču modeļa realizācija ir atkarīga no partneru noslogotības, pieejamiem laika un enerģijas resursiem, kā arī pašu ieinteresētības. Turklāt, no vīriešu puses vairumā gadījumu, minētie pienākumi, kas saistīti ar bērnu aprūpi un audzināšanu, drīzāk tiek saistīti ar vēlmi kompensēt savu prombūtni algotā darbā, nevis radikāli mainīt savu dzīvesritmu.

„Un es cenšos regulāri likt bērnus gulēt, nu ja vēlies, tad 80% gadījumu es esmu tas, kurš to dara. Jo man jau tāpat sanāk ļoti vēlu atgriezties mājās, katru dienu tikai pa plkst. 20.00.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Kā atzīst pašas sievietes, dažkārt kā vienkāršāko un ātrāko risinājumu kādai problēmsituācijai, viņas izvēlas šo darbu veikt pašas, netērējot enerģiju otra partnera pārliecināšanai vai pierunāšanai, tādejādi palielinot savu veicamo darbu sarakstu. Šādu stratēģiju var novērojot, piemēram, pieredzē ar pārtikas sagādi, iepirkšanu, sīku remontdarbiņu veikšanu. Kā būtiski argumenti šādai uzvedības stratēģijai ir divi, pirmkārt, nepadarītais darbs sievietēm šķiet daudz “redzamāks”, aktuālāks, kaitinošāks, otrkārt, kā bieži saka arī paši vīrieši, lai arī viņi censtos to paveikt, šāda pienākuma veikšanai viņi patērētu nesalīdzināmi vairāk laika, nekā viņu partneres.

“Remontdarbi ir tāds baigi strīdīgais jautājums. ... Vispār es jau esmu sākusi sadzīvot ar domu, ja man kaut ko baigi vajag, es pati visu izdaru. Ko varu, to ieskrūvēju pati, jo vienkārši tas jau ir baisi kaitinoši prasīt un prasīt vienu un to pašu septiņas reizes.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Nu zini, kamēr es izgludinātu to vienu kreklu, sieva paspētu pa to laiku tikt galā ar visu drēbju kaudzi, nu, tas tak nebūtu racionāli!” (4.mājsaimn., v., 3.b.)

Sekas šādas stratēģijas realizācijai ir tas, ka no vīriešu ikdienas tiek “atsaukti” dažādi sīki mājsaimniecības uzturēšanas darbi. Līdz ar to sievietes visai apzināti pašas palielina savu mājsaimniecības uzturēšanas slodzi. Jautājot virzīti, kā viņas pašas vērtē šādu uzvedības stratēģiju, lielākā daļa arī atzīst un izprot šādas uzvedības riskus, kas iespējams dažkārt vairo nesaskaņas ģimenē, rada aizvainojumu gan vienā, gan otrā partnerī, piemēram, vīros radot pārliecību par

konkrētu iemaņu, prasmju trūkumu, u.tml.. Kā vienu no cēloņiem vairākas sievietes min savu bērņības pieredzi, kur vecāku mājsaimniecībā šāda uzvedības stratēģija un partnerattiecības tika novērotas. Sieviete uzņemas mājsaimniecībā galvenā “darba vadītāja” organizatora funkcijas, vienlaicīgi, pirmkārt, padarot sevi par vienīgo kompetento personu mājsaimniecībā, norādot uz otra nepilnībām. Otrkārt, pašai demonstratīvi tiek galā ar šiem darbiem, nepiedāvājot iespējas otram partnerim aktīvi iesaistīties dažādu darbu veikšanā. Treškārt, sievietei pašai uzņemoties arvien vairāk mājsaimniecības uzturēšanas pienākumus, tiek palielināta sievietes darba slodze mājās, kas ar laiku nevienam ģimenē nešķiet traucējoša vai pārlieku liela.

“Nu zini, kaut kādā mērā atkārtojas tā mana bērņības pieredze, ko es uztveru kā rudimentāras atliekas, no kurām būtu jāatbrīvojas. Te parādās tā sērija, šefība uzņemšanās par visu un visiem, ar saukli, neviens labāk par mani neizdarīs, rezultātā, tas maitā attiecības. Tie teksti: “Tu taču nemāki, dod man!”” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

“Es nedomāju, ka pie plīts jāstāv ir tikai man, bet dzīvē viss notiek savādāk, un laikam jau pašas esam tos vīrus pie tā visa pieradinājušas.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

„Man ir ieteikums visām sievietēm, nekad to otru pašas neizlaidiet, neļaujiet uz sevis uzkraut visus pienākumus un darbus.” (3.mājsaimn., s., 2b.)

Sievietēm, attiecībā uz darba pienākumu sadali mājsaimniecībā sniegtās atbildes drīzāk atspoguļoja vēlmi saglabāt mājsaimniecības kārtības uzturēšanu kā savu atbildības jomu, taču atļaujot arī vīriešiem līdzdarboties un sniegt atbalstu, piemēram, tādu pienākumu veikšanā, kā mājokļa labiekārtošanas jautājumos, tehniskos risinājumos. Galvenokārt, sievietes uzsvēra vēlmi redzēt iniciatīvu un motivāciju no pašu vīriešu puses- spēju saredzēt un nemudinātiem kaut ko izdarīt mājsaimniecības uzturēšanas labā.

„Vīrietim būtu jādara tie fiziski smagākie darbi, visas tādas lietas, kas vairāk varbūt saistītas ar āru, mājas labiekārtošanu. ... Praktiskie darbi, kas ir pie mājas jādara, to vīrietim ir jābūt spējīgam izdarīt, un vēl turklāt tā, lai uz tiem nebūtu īpaši jānorāda, lai viņš spētu pats vispār ieraudzīt, ka tas ir vienkārši jāizdara.” (2.mājsaimn., s., 1.b.)

Līdz ar to var secināt, ka arī Latvijā līdzīgi kā iepriekš aplūkotojos Ziemeļvalstu paraugos, daļa atbildības par vienlīdzības principu, līdztiesības iedzīvināšanu partnerattiecībās, daļa atbildības ir jāuzņemas pašām sievietēm, kas, patiesībā vairāk kārt apliecina, ka īsti nevēlas zaudēt savas pozīcijas mājsaimniecībā. Šīs pozīcijas tiek stiprinātas ikdienā vienām pašām veicot mājsaimniecības uzturēšanas darbus, uzņemoties lielāko daļu pienākumus un rūpes par bērņiem. Kā rezultātā arvien tiek stiprināts nošķīrums starp publisko jomu, kurā dominēs vīrietis un mājsaimniecības dzīvi, kurā dominēs sieviete. Turklāt, visai skaidri paustajos viedokļos mijās

cauri sabiedrībā radītie mīti par to, kas vispār ietilpst sievietes pienākumos, un kas vīrieša pienākumos. Tādējādi veidojot konstrukciju, kas ļauj indivīdiem „pielaikot” savu situāciju vispārpieņemtajām normām un izvērtēt savas dzimumlomas piepildījumu.

2.5 Apmierinātība ar Valsts sociālās politikas attīstību

Latvijā ir izveidots institucionālais mehānisms dzimumu līdztiesības īstenošanai, akceptēti politiski dokumenti, kā arī īstenoti dažādi projekti, kas veicina dzimumu līdztiesību. Īstenojot dzimumu līdztiesības integrēto pieeju, galvenais politiskais uzstādījums ir, lai ikviens politiskais lēmums un programma būtu izstrādāti un izvērtēti arī dzimumu aspektā. Dzimumu līdztiesības integrētā pieeja nozīmē, ka dzimumu līdztiesība kā princips tiek ņemts vērā visos politikas, programmu, administratīvo un finanšu aktivitāšu posmos – gan izstrādē, gan īstenošanā, gan vērtēšanā, novērtējot šo darbību sekas uz abu dzimumu stāvokli un novēršot pastāvošo dzimumu diskrimināciju. (Labklājības Ministrijas ziņojums presei, 2005)

Pēc attīstības indeksa, kas apkopo datus par dzimumu līdztiesību pasaulē, Latvija starp 162 valstīm atrodas tikai 46.vietā (dati no [Human Development Report 2001](#)). Saraksta līdere ir Norvēģija, dzimumu nelīdztiesība ir zema Austrālijā, Kanādā, Zviedrijā. Aplūkojot situāciju Latvijas kaimiņvalstīs, labākās pozīcijās nekā Latvija ir arī mūsu kaimiņvalsts Lietuvā, kura atrodas 43.vietā. (Kūkule I., 2001)

Bērnu un ģimenes lietu ministrija ir izstrādājusi rīcības plāna koncepciju “Valsts ģimenes politika”, kurā ir noteikts konkrētu pasākumu kopums valsts ģimenes politikas jomā. (LR Bērnu un ģimenes lietu ministrija, 2004) Šīs koncepcijas galvenais mērķis ir veicināt situāciju, kad lielākā daļa ģimeņu spēs pašas uzņemties atbildību par ģimenes funkciju veikšanu, nepieciešamības gadījumā saņemot optimālu, atbilstošu valsts, pašvaldību un sabiedrības atbalstu.

Ņemot vērā, ka visās intervētajās mājsaimniecībās aug bērni līdz skolas vecumam, jāteic, ka Valsts Sociālā politika šī pētījuma ietvaros vairāk tika analizēta tieši Valsts ģimenes politikas kontekstā, atzinīgi novērtējot pēdējās likuma norma normas, kas paredz saņemt Bērnu kopšanas pabalstu vienu gadu pēc bērna piedzimšanas vidējās algas apmērā. Pašreiz ģimene pēc bērna piedzimšanas var saņemt divu veidu pabalstus:

1. Valsts sociālos pabalstus, kas ir bērna piedzimšanas pabalsts, bērna kopšanas pabalsts un ģimenes valsts pabalsts. Bērna piedzimšanas pabalsts ir finansiāls atbalsts ģimenei bērna piedzimšanas gadījumā, nodrošinot iespēju iegādāties zīdainim nepieciešamās preces. Bērna kopšanas pabalsta mērķis ir sniegt atbalstu personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam, ja šī persona nav nodarbināta un atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, vai strādā nepilnu darba laiku (ne vairāk kā 20 stundas nedēļā). (MK, 2006) Ar 2007.gada 08.novembri ir pieņemti likuma grozījumi, kas atceļ šī pabalsta aprēķināšanā noteiktos “grieztus” (tagad pabalsts tiek

aprēķināts no 100% personas mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas apmēra).(Valsts sociālo pabalstu likums, 2007) Ģimenes valsts pabalsta mērķis ir sniegt regulāru atbalstu ģimenēm, kurām radušies papildus izdevumi sakarā ar nepieciešamību audzināt bērnus.

2. Valsts sociālās apdrošināšanas pabalstus, kuri tiek finansēti no obligātās valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas. Viens no šiem pabalstiem ir Maternitātes pabalsts, kura mērķis ir kompensēt maternitātes gadījumā zaudētos darba ienākumus. Otrs no šiem pabalstiem ir Paternitātes pabalsts, kura mērķis ir veicināt tēva iesaistīšanos jaundzimušā bērna aprūpē, kompensējot darbā gūstamo ienākumu zaudējumu. (Likums „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu, 1998) Īpaši atzinīgi šo pabalstu novērtēja māmiņas, kuras šo pabalstu nesaņēma esot mājās ar saviem pirmajiem mazuļiem, kad šāda apmēra pabalsta nebija.

„Nu patiesībā šis pabalsts viennozīmīgi ir vērtējams atzinīgi, tu vari sēdēt mājās, justies labi, un tev tā, kā ir bijis tām citām, kurām bērni bija ātrāk, ka tu sēdi mājās, grauz sausiņus un nezini kur likties. Šobrīd tu vari atļauties nodrošināt gan savu bērnu, gan sevi.” (1.mājsaimn., s., 2.b.)

Kā jomas, kurās respondenti gaida no valsts vēl lielāku atbalstu un iniciatīvu ir bērnu dārzu nodrošinājums. Kaut arī viens no Valsts ģimenes politikas virzieniem ir ģimenei draudzīgas vides veidošana, kas sevī ietver gan ģimenes locekļu nodarbinātības veicināšanu, atbalstu ģimenei mājokļa jautājumu risināšanā, izmaiņas izglītības sistēmā un pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērnu aprūpes sistēmas pilnveidošanu.. Šobrīd visas mājsaimniecības bija saskārušās ar problēmām, nespējot savlaicīgi iekārtot savas jaunākās atvases bērnu dārzos. Negatīvās sekas šīm problēmām ir tas, ka mājsaimniecībām rodas finansiālās grūtības, kad gadu pēc bērna piedzimšanas vairs nav iespējas saņemt Bērna kopšanas pabalstu, bērnu dārzā mazuļus uzņem tikai no trīs gadu vecuma, turklāt, ja ir pienākusi Jūsu bērna rinda. Turklāt, mazulis vēl joprojām ir mazs un prasa nepārtrauktu vecāku uzmanību un rūpes. Līdz ar to tiek apšaubīta valsts labā griba, iesaistoties ģimenes vērtību stiprināšanā, kur prioritātei vajadzētu būt atbalstam bērnu audzināšanā un ģimenei labvēlīgas vides veidošanā.

„Es pavisam nesen uzzināju, ka šis Bērna kopšanas pabalsts ir tikai gadu pēc bērna piedzimšanas un vispār taču var nemaz nesēdēt mājās, jo, lūk, sievietēm zūdot darba iemaņas. Bet kur tad paliek Bērnu audzināšanas un aprūpes kvalitāte, kur tad lai to bērniņu pēc tam liek, kad tas gads paiet, ja bērnu dārzā tu vispār vari tikt iekšā tikai no trim gadiem?., (3.mājsaimn., s., 2b.)

No vienas puses, šāda veida likumdošana ir vērsta uz to, lai jaunās māmiņas pēc iespējas ātrāk atgrieztos darba tirgū, tādejādi nezaudējot savas darba iemaņas un prasmes. Reāli praksē tiek īstenota cita veida mājsaimniecība stratēģija. Kaut arī mājsaimniecības izjūt finansiālas grūtības,

visbiežāk māmiņas izvēlas palikt mājās, nestrādāt algotu darbu un rūpēties par saviem mazuļiem, tādejādi finansiālo atbildību par mājsaimniecības uzturēšanu un apgādību deleģējot partnerim.

Maternitātes pabalstu piešķir 100 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, kuru aprēķina no sešu mēnešu (pašnodarbinātajām personām - 12 mēnešu) perioda ienākumiem, no kuriem ir veiktas (deklarētas) valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. (Likums „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, 1998) Paternitātes pabalstu piešķir 80 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, kuru aprēķina no sešu mēnešu (pašnodarbinātajām personām – 12 mēnešu) perioda ienākumiem, no kuriem ir veiktas (deklarētas) valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. (Likums „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, 1998) Likuma norma, kas ļauj Bērna kopšanas atvaļinājumu izmantot arī tēviem, saņemot pabalstu, nav vērtējama kā viennozīmīgi efektīva. Intervētie šo iespēju visi atzina kā pozitīvu un apsveicamu, taču vairākums godīgi atzina, ka diez vai šo iespēju paši izmantotu.

Sievietes kā galveno argumentu pret šādu izvēli, kad vīrs izmanto Bērna kopšanas atvaļinājumu, puda vēlmi pašas atpūsties un baudīt kopā būšanu ar mazuli, jo īpaši pirmajā dzīves gadā, kā arī bažas par to, vai vīrietim nezustu interese un motivācija gada garumā rūpēties par bērnu. Šāda situācija tikai pastiprina to, ka tētis ģimenē kļūst, kā Klāvs Sedlenieks raksta, par “nedabisku asistentu”- ja saikne starp tēviem un bērniem balstīta galvenokārt uz ekonomisko nodrošinājumu, tad tēva pastāvēšanas jēga ir apdraudēta. (Sedlenieks, 2008) Darba pienākumu un atbildību dalījums rezultātā saglabā striktu robežu starp atbildības sfēru nošķirumu- mājas un bērni paliek sievietes pārziņā, algotais darbs un mājsaimniecības finansiālā labklājība paliek vīrieša pārziņā. Secinājums- netiek īstenota partneru vienlīdzīga iespēja realizēt savus individuālos mērķus, darba dalīšana mājsaimniecības uzturēšanā un atbildība par bērnu audzināšanu, starp partneriem netiek dalīta vienlīdzīgi.

„Vienīgi man ir lielas aizdomas, ka ne katrs vīrietis tā vienkārši spēj nosēdēt to gadu mājās, man liekas, viņiem ātri vien tā lieta apniktu.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Tā attieksme pret mani (pastāstot apkārtējiem par izvēli izmantot reāli Bērna kopšanas atvaļinājumu) bija kā pret īpašu, ar pozitīvu novērtējumu, bet tas nebija arī tā, ka vau, es arī tā gribētu. Drīzāk, jā tas ir interesanti, bet es tā gan negribētu vai arī nevarētu.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

„Es pati laikam īpaši negribētu, ka viņš tagad to gadu sēdētu mājās, Pirmkārt viņš ir vīrietis, bet pirmajā pusgadā, gadā tās mammas rūpes, barošana ir ļoti svarīgi. ... Tai laikā tas tētis varētu tieši vairāk finansiāli parūpēties, un lai mamma sēž ar to mazo pa māju..” (3.mājsaimn., s., 2b.)

„Man ir ar ko salīdzināt, ar pirmo bērnu es ļoti agri atgriezos darbā, un patiesībā tas bija ļoti smagi gan man pašai, gan bērnam. Tagad es cenšos izmantot maksimāli šo laika periodu.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Daļa vīriešu, kaut arī kopumā izteicās pozitīvi par šo likuma normu, atzina, ka nepieļauj domu, ka paši varētu izmantot Bērna kopšanas atvaļinājumu. Kā argumenti šādam lēmumam, pirmkārt, tika minēti racionāli apsvērumi- iespēja gūt maksimālus finansiālus ieguvumus brīdī, kad kādam ir jāpaliek mājās pie mazuļa. Tas, ka mājsaimniecībā lielākoties vīri ir tie, kam ir lielāka alga, ļauj šo Bērna kopšanas atvaļinājuma pabalstu noformēt uz vīra algu. Kā otrs būtisks arguments ir vīriešu pārliecība par to, ka bērnu aprūpe ir drīzāk attiecināma uz sievietes pienākumiem, un šāda lomu maiņa nebūtu loģisks risinājums.

„Vispār, laikam man nemaz tas vispār prātā neienāca!” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

„Nu no maniem draugiem es nespēju iedomāties nevienu, kas to patiesi varētu darīt un to atvaļinājumu arī reāli izmantot... Man pašam, man ir bail, ka man tas piegrieztos tā, ka zāle neaug!” (3.mājsaimn., v., 2b.)

„Nepieļāvu vispār tādu domu, ka es varētu iet bērna kopšanas atvaļinājumā. Te jau tīri finansiāli tie apsvērumi. Var jau teikt, ka mums te Latvijā baigā vienlīdzība, bet algas taču galīgi nav vienlīdzīgas. ... Jā, labi, man ir arī stereotips, ka tas tomēr ir vairāk sieviešu darbs, sēdēt ar bērniem mājās, jā, varbūt vecmodīgi, bet plus mīnus tā jau ir gadsimtiem iekārtots.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

Kā trešais arguments tam, ka vīrieši labprātāk neizvēlētos pārtraukt algoto darbu, tika minēts fakts, ka viņu algotā darba karjera ir nozīmīgāka, svarīgāka nekā sievu algotā darba karjera, jo dažkārt saistīta gan ar lielāku ienākumu gūšanu, gan lielāku pašiniciatīvu un ieinteresētību.

„Mūsu gadījumā bija visai vienkārša tā izvēle, jo sievietei oficiālā alga uz papīra bija lielāka, tāpēc šo atvaļinājumu izmanto viņa. Un man galu galā ir interesants darbs, kuru es negribu pamest, un tam nav nekāda sakara ar to, ka es vienkārši tagad varētu neizmantot iespēju atrasties darbā. Redz sievietei tas darbs, man liekas, ir vairāk ar tādu attieksmi, nu, kā vairāk no tā visa dabūt kaut kādu reālu (materiālu)labumu, cik teiksim pašai tam darbam atdot no sevis. Līdz ar to tāds jautājums pat netika cilāts.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

Rezultātā mājsaimniecības ienākumi tiek maksimizēti, vīrs turpina savu algotā darba karjeru, mājās ar bērnu paliek sieva, un arvien biežāk Bērna kopšanas pabalsts tiek noformēts uz vīru. Negatīvās sekas šādai mājsaimniecības darbu un pienākumu stratēģijai ir tas, ka sievietei šādā gadījumā ir jāaiziet bezalgas atvaļinājumā, jo vienlaicīgi ģimenē tikai viens no vecākiem ir tiesīgs

atrasties Bērnu kopšanas atvaļinājumā, līdz ar to sievietei par šo laiku netiek uzskaitīts darba stāžs, kas ir būtisks, piemēram, aprēķinot pensijas apmērus.

„Redz, es pamanīju, ka mainās tā likumdošana, ka pirmkārt, atcēla šos „griestus” pabalstam, otrkārt, ka pat ja pabalstu ņem tēvs, viņš var turpināt strādāt. Tas viens aspekts noteikti ir finansiālais- summējot tās iemaksas, no kurām tiek aprēķināts tas nodoklis, manai sievai viennozīmīgi sanāk vienkārši stipri mazāk nekā man. Tas tad arī ir vienkārši finansiāli izdevīgākais risinājums.” (2.mājsaimn., v., 1.b.)

„Es šobrīd esmu mājās, bet reāli Bērna kopšanas atvaļinājumā jau ir vīrs. Bet vīra darba vietā es skaitos kā darbiniece uz pusslodzi, manus darba pienākumus veic vīrs, lai man skaitītos gan nodokļi gan darba stāžs.” (4.mājsaimn., s., 3b.)

Mājsaimniecībā, kurā vīrs reāli izmanto Bērna kopšanas atvaļinājumu, gan saņemot pabalstu, gan atrodoties mājās, arī partnere atvaļinājuma laiku pavada kopā ar ģimeni, nestrādājot algotu darbu. Šādas stratēģijas izvēle tika pamatota gan ar pašu partneru vēlmi izmantot valsts likumdošanā paredzēto iespēju, gan vēlmi veidot citādas, tuvākas, emocionālākas attiecības ar savu bērnu.

„Tā doma mums bija diezgan skaidra, ka arī vīrs varētu ņemt to atvaļinājumu (Bērna kopšanas),bet es varētu atsākt strādāt. ... Man pašai vispār negribējās skriet tik ātri atpakaļ uz darbu, gribējās vairāk izbaudīt to kopā būšanu ar bērnu, tie divi Maternitātes atvaļinājuma mēneši šķita par maz.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Es kaut kā cenšos pieņemt to valsts sistēmu, ja reiz ir tāds likums, tad es viņu arī pieņemu un izmantoju. Galvenais ieguvums ir bērnam, ka viņš mani ir redzējis vairāk, nekā to pusotru stundiņu vakaros. Tas arī bija viens no apstākļiem, kāpēc es izšķītos par šādu lēmumu.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Ņemot vērā šīs ģimenes pieredzi, pārsteidzoši bija tas, ar kādu attieksmi tā sastapās gan no draugu, paziņu puses, gan no valsts sociālo dienestu puses. Vairākums draugu, paziņu justās šokēti uzzinot par jaunās ģimenes pieredzi. Izbrīnu radīja tīri racionāls situācijas izvērtējums- kā ģimene, ar mazu bērnu spēš ar šo situāciju tikt galā finansiāli. Šo problēmu atrisināja tas, ka ģimene visai savlaicīgi bija šo lēmumu pieņēmusi un veidojusi uzkrājumus ar mērķi palikt tai pašā dzīves līmenī, arī periodā, kad uz trim cilvēkiem vienīgie ienākumi būs tikai Bērnu kopšanas pabalsts un neregulāri ienākumi par partnera veiktajiem gabaldarbiem.

„Dominēja izbrīns- nu kā tā var būt. Kā mēs trīs cilvēki izdzīvosim! To lielā mērā atrisināja tas, ka vīram bija iespēja veikt šos gabaldarbus atrodoties mājās.” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Tai Sociālajā dienestā bija smieklīgi, jo viņiem laikam jau ir iegājies, ka tie tēvi pārsvarā tikai noformē tos pabalstus un turpina strādāt, un man pat vairākas reizes pārprasīja, Jūs tiešām, tiešām nezema nestrādāsiet.” (1.mājsaimn., v., 2.b.)

No otras puses, vairākums šīs ģimenes draugu jaunā tēta aiziešanu bērnu kopšanas atvaļinājumā saistīja ar apdraudējumu harmoniskām partnerattiecībām, jo vienlaicīgi notiek ne tikai lomu maiņa, taču arī ievērojami palielinās laika intervāls, ko jaunie vecāki var pavadīt kopā, divatā. Līdz ar to jāsecina, ka dzīves stils, kura galvenā ass ir panākumi darbā un sava labklājības līmeņa celšana, izslēdz iespēju veidot ļoti atklātas, dinamiskas un interesantas cilvēkattiecības ar saviem tuvākajiem. Interesu loks, dinamiska un aizraujoša ikdiena tiek saistīta drīzāk ar publisko sfēru, karjeras veidošanu, aktīvu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē, bet ne ar tuvām un emocionālām attiecībām ģimenē.

„Otrs interesants jautājums, kas vairākiem radās- bet ko Jūs tik ilgi darīsiet būdami veselu gadu kopā, visi trīs mājās, noteikti apņiksiet viens otram!” (2.mājsaimn., s., 1b.)

„Patiesībā jau es pats arī domāju, ka man vienkārši piegriezīsies haļavot (atrasties bērna kopšanas atvaļinājumā) pēc divām nedēļām vai mēneša, bet šobrīd jūtu, ka vēl nekas nav piegriezies. Jo ik pa brīdim man ir tie mazie projektiņi, mazie darbiņi, kas mani izrauj no tās haļavas.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Kā būtisks secinājums, kāpēc ģimenes vispār izšķiras par to, ka Bērna kopšanas atvaļinājumu reāli izmanto vīrs, ir saistīts ar tīri racionālu ieguvumu aprēķināšanu. Piemēram, biežāk tas notiek ģimenēs, kur sievas oficiālie ienākumi ir izteikti lielāki nekā vīram un mājsaimniecībā ir būtiski, lai tieši sieviete turpinātu algotā darba karjeru. Otrs arguments par labu šādai izvēlei- „pārdegšanas sindroms darba vietā”. Tā ir situācija, kad indivīds jūtas pārguris no saviem ikdienas pienākumiem, izjūt akūtu pārslodzi ilgstošā laika periodā, hronisku brīvā laika trūkumu un dzīvesprieka zudumu. Tiesa, jāpiebilst, ka ne visas mājsaimniecības spēj finansiāli pieļaut šādā veidā tēviem ģimenē apvienot lietderīgo ar patīkamo, atrodoties Bērna kopšanas atvaļinājumā arī atpūsties no algotā darba un pārdomāt savas dzīves prioritātes.

„Bet zini, galvenais- man vienkārši apņika strādāt. Negribu teikt, ka biju pārdedzis, bet es vienkārši gribēju kaut ko mainīt- nezinu vai gribu mainīt uzņēmumu vai pat darbības sfēru, bet zinu, ka gribu darīt kaut ko pavisam citu. ?... Vispār daži draugi tā arī pateica, ka viņiem liekas, ka esmu vienkārši slinks.” (2.mājsaimn., v., 1b.)

Kā galvenie trūkumi šī brīža situācijā, Bērnu kopšanas atvaļinājuma kontekstā, tiek minēts tas, ka Bērnu kopšanas pabalsts visai nepilnīgi īsteno sociālā taisnīguma principu, nepiedāvājot efektīvu

valsts atbalstu maznodrošinātām ģimenēm, kam tas būtu visvairāk nepieciešams. Otrkārt, visas mājsaimniecības atzina, ka likums šī brīža redakcijā ir viegli pielāgojams katra vajadzībām, ļaujot gūt maksimālu labumu no situācijas, taču neveicinot ģimenei labvēlīgu vidi vai partneru vienlīdzīgākas iespējas aktīvi līdzdarboties gan bērna aprūpē, gan mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu veikšanā.

„Nu, redzi, es zinu tikai vienu reālu gadījumu, kad sieva bija bezdarbniece un puisis to pabalstu noformēja uz sevi, tai pat laikā visu to gadu nostrādāja būvniecībā, saņemot vēl algu aploksnītē. Jebkuru likumu cilvēks iemācās apiet, vērts sev par labu, lai dabūtu maksimālo labumu.”
(3.mājsaimn., v., 2b.)

„Man tas vienkārši šobrīd neliekas taisnīgi, ka es varu saņemt savu lielo pabalstu, vienlaicīgi turpināt strādāt un saņemt algu. Taču ir ne mazums tādu ģimeņu, kam tai pašā situācija tas valsts atbalsts būtu visvairāk vajadzīgs, nu, piemēram, kaut kādi maznodrošinātie, bet viņiem tas pabalsts sanāk vienkārši smieklīgs. Man tagad sāk likties, ka tie, kas šobrīd saņem šo pabalstu, gluži nav tie cilvēki, kam tas būtu visvairāk nepieciešams.” (4.mājsaimn., v., 3b.)

NOBEIGUMS: SECINĀJUMI

Analizējot, kā Latvijas iedzīvotāji īsteno mājsaimniecības darbu un pienākumu dalījumu mājsaimniecībā, viens no uzdevumiem bija izprast, cik lielā mērā partnerattiecībās, caur darbu un pienākumu dalīšanu mājsaimniecībās, tiek realizēti biedriskuma principi- savstarpēja sadarbība, abpusēja uzticēšanās un atbalsts. Šie principi partnerattiecību ideālmudelī rada partneru vienlīdzīgu un līdztiesīgu iesaistīšanos mājsaimniecības uzturēšanā un atbildību, pienākumu sadalē. Gan kvantitatīvo datu, gan kvalitatīvo datu analīze visai skaidri atklāj, ka šobrīd Latvijas mājsaimniecībās biedriskuma principi partnerattiecībās tiek realizēti nepilnīgi. Turklāt, izteiktas atšķirības ir novērojamas starp sievietēm un vīriešiem. Sievietes, lai arī tieši nenorāda uz to, ka justu emocionālās tuvības vai abpusējas uzticēšanās trūkumu, bet netieši, stāstot par saviem ikdienas pienākumiem, atklāj, ka patiesībā izjūt savstarpējas sadarbības trūkumu.

Sievietes ir tās, kas caur saviem ikdienas mājsaimniecības uzturēšanas pienākumiem no vienas puses pašas nostiprina visai izteiktu publiskās sfēras un mājas dzīves nošķirumu. No otras puses, pašām strādājot algotu darbu, tiecas tikt galā ar dubultslodzi un necenšoties pēc iespējas lielākā mērā mājsaimniecības uzturēšanas pienākumos iesaistīt savus partnerus. Mājsaimniecības pienākumu sadales stratēģija „labāk visu izdarīšu pati”, liecina par divu veidu problēmām. Pirmkārt, mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadales kārtība netiek apspriesta vai diskutēta starp partneriem, kas liecina gan par nevēlēšanos vai neprasmī komunicēt. Otrkārt, šīs stratēģijas realizācija liecina par savstarpējas uzticēšanās trūkumu, kad uz otru jau nevar līdž galam paļauties, jo „viņi jau neredz tos darbus”. Vīriešu nostāja un pozīcija, savukārt, ir vērtējama kā mazāk aktīva mājsaimniecībā un paškritiskāka. Pirmkārt, viņi neizjūt tādu apkārtējās sabiedrības spiedienu, kas radītu kompleksus par to, ka viņi tiktu novērtēti kā slikti saimnieki savās mājās. Atšķirībā no sievietēm, vīriešiem netiek uzstādītas tāda veida prasības no apkārtējiem. Kā atzina arī paši vīrieši, drīzāk no viņiem tiek sagaidīta galvenā ģimenes apgādnieka loma, ko viņi arī cenšas piepildīt, labprātāk sevi veltot algotā darba slodzei, nevis iesaistoties mājsaimniecības uzturēšanas darbos. Otrkārt, vīrieši visai atzinīgi novērtē partneres iesaistīšanos mājsaimniecības uzturēšanā, un kā atzīst paši, egoistiski ļaujas, kad partneres viņus mājās apkalpoti un palutina.

Brīvā laika, algotā darba, un mājsaimniecības darbu harmonizācija nav vērtējama kā vienlīdz aktuāla abiem partneriem, kaut arī kopīgā tendence visās intervētajās mājsaimniecībās, abiem partneriem ir intensīva noslodze (gan algotā darbā, gan mājsaimniecības uzturēšanā, gan rūpēs par bērniem), laika trūkums, brīvā laika trūkums. Analizējot atšķirības starp vīriešiem un sievietēm, vīrieši salīdzinoši daudz vairāk laika velta algotā darba karjerai, mājsaimniecības

finanšu resursu nodrošināšanai, bet sievietes vairāk laika velta mājsaimniecības uzturēšanai un rūpēm par bērniem, esot gatavas atteikties no sava brīvā laika.

Brīvais laiks un iesaistīšanās bērnu aprūpē ir jomas, kurās visspilgtāk jaušamas vienlīdzīgu pozīciju iztrūkums Latvijas mājsaimniecībās. To ietekmē un veicina jau iepriekš aplūkotās problēmas, gan noturīgi sabiedrības stereotipi par to, kuri darbi mājsaimniecības uzturēšanā attiecas tikai uz sievieti, bet kuri uz vīrieti. Analizējot situāciju kopumā, jāatzīst, ka lielākoties indivīdiem bija problēmas definēt savu brīvo laiku, pastāstīt par saviem hobijiem, tikai retajam no intervētajiem brīvā laika pavadīšana bija ierasta un regulāra ļaušanās saviem vaļaspriekiem un hobijiem. Salīdzinot partneru pozīcijas un iespējas mājsaimniecības kontekstā, jāteic, ka vīriešiem ir lielākas iespējas un motivācija atrast sev brīvo laiku un to izmantot. Sievietes, savukārt, biežāk uzsvēra savu aizņemtību ar mājsaimniecības uzturēšanas darbiem, rūpēm par bērniem, nesaskatot iespēju izbrīvēt laiku tikai sev, saviem vaļaspriekiem. Turklāt, situācijā, kad noslodze mājsaimniecības uzturēšanā un rūpēs par bērniem lielākoties gulstas uz viņu pleciem, sievietes nespējā atlicināt laiku sev vaino sevi pašu motivācijas trūkumā, finanšu un laika resursu trūkumā nevis partnera atbalsta un sadarbības trūkumu.

Attiecībā uz bērnu aprūpi, visas mājsaimniecības uzsvēra, ka cenšas īstenot vienlīdzīgu iesaistīšanos bērnu aprūpē un audzināšanā. Ikdienā šāda modeļa realizāciju kavē indivīdu noslodze ārpus mājas algotā darbā, kas strādājošiem vecākiem daba dienās ļauj būt kopā ar bērniem aptuveni tikai trīs līdz četras stundas. Arī šajos pienākumos un atbildībās vērojama tendence, kad sievietes pašas izjūt daudz lielāku atbildību un realizē daudz lielāku iesaistīšanos bērnu aprūpē nekā vīrieši. Kaut arī bija piemērs, kad tradicionālā tēva un mātes lomu maiņa vienā no mājsaimniecībām nerada nekādas problēmas ar dzimumlomas papildījumu nevienam no vecākiem, vīriešu pozīcija šai jomā drīzāk ir kā palīgam, mamma aizstājējam kritiskās situācijās. Kā pozitīva iezīme ir vērtējams fakts, ka vīrieši visās mājsaimniecībās atzina, ka attiecības ar bērniem un iesaistīšanos bērnu aprūpē, audzināšanā uzskata par nozīmīgām un abpusēji vērtīgām.

Priekšstati par mājsaimniecības darbu un pienākumu sadalījumu ir vērtējami kā stereotipiski, ar striktu darbu un pienākumu dalījumu „sieviešu” un ”vīriešu” darbos. Kopumā par „sieviešu” darbiem tiek uzskatīti visi mājsaimniecības uzturēšanas pienākumi, kas saistīti ar mājokļa uzkopšanu, tīrīšanu un kārtības ieviešanu, ēst gatavošanu un bērnu aprūpi. Par „vīriešu” pienākumiem tiek saukti mājsaimniecības finanšu resursu nodrošināšana un menedžments, tehnisku un fiziski smagu darbu veikšana, kas lielākoties saistīti ar mājsaimniecības teritorijas uzkopšanu un uzturēšanu. Šāda veida priekšstati atklājās gan kvantitatīvajos pētījuma datos, gan kvalitatīvajos. Šādi stereotipi, gan sieviešu, gan vīriešu paustajā nostājā, tikai stiprina dzimumu segregāciju caur privātās mājas un publiskās sfēras dalījumu, veicinot nevienlīdzīgu slodzes sadali mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu sadalē. Mājsaimniecības uzturēšanas darbu un

pienākumu maiņu, daudzveidību un vienlīdzīgāku slodzes sadalījumu veicina partneru pašu vēlme, interese un motivācija, vienlīdzīgi ienākumi, kā arī abu partneru līdzīga noslogotība algotā darbā, ārpus mājas. Kā atskaites punkti savas mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales situācijai var nosaukt:

- mājsaimniecības uzturēšanas darbu sadales kārtības salīdzināšana ar savas mikrovides (tuvinieku, draugu, paziņu mājsaimniecības darbu un pienākumu sadales) piemēriem, kas lielākoties liek izvērtēt partnerattiecību kvalitāti, mājsaimniecības dzīves kvalitāti un attīstības tempu;
- savas noslodzes salīdzināšanu ar partnera noslodzi mājsaimniecībā. Vienlīdzīgi ienākumi starp partneriem veicina vienlīdzīgākas partnerattiecības mājsaimniecībā, indivīdu pozīcijas un statusu attiecībā uz mājsaimniecības pienākumu un darbu veikšanu;

Valsts realizētā sociālā politika, lai arī formāli iestājas un spēj piedāvāt vienlīdzīgas iespējas abiem partneriem, piemēram, uzņemoties rūpes par bērna kopšanu līdz viena gada vecumam, nespēj nodrošināt šo normu realizāciju reālajā dzīvē. Kā viens no cēloņiem šai tendencei ir meklējams apstākļi, ka politikas dokumentos fiksētās likuma normas, pirmkārt, kā prioritāti izvirza mērķi nodrošināt vecākiem iespējas pēc iespējas ātrāk atgriezties darba tirgū, tādejādi cenšoties pēc iespējas ātrāk deleģēt galvenās mājsaimniecības materiālās aprūpes atbildību mājsaimniecības partneriem. Pats par sevi šis fakts nav nosodāms, taču problēmas rada “ģimenei draudzīgās vides” iztrūkums- pirmsskolas vecuma izglītības iestāžu trūkums, nespēja realizēt un kontrolēt nepilnas darba nedēļas pieejamību jauniešiem vecākiem, u.tml.. Turklāt, tas rada pretrunas ar tām vērtībām, kas lielākai daļai Latvijas sabiedrības šķiet aktuālas un būtiskas- drošība, ģimene, kopā pavadītais laiks ar sev tuvajiem. (Pasaules vērtību pētījums,1999) Otrkārt, nelabvēlīgus apstākļus vienlīdzīgām partneru iespējām līdzdarboties mājsaimniecības darbu un pienākumu veikšanā rada problēmas, ko rada sieviešu un vīriešu algu līmeņu atšķirības, viena dzimuma dominānce konkrētās profesionālajās sfērās, piemēram, sieviešu dominānce izglītības jomā, sociālo pakalpojumu sfērā.

Darbā izvirzītā hipotēze par to, ka vienlīdzīgu darbu dalīšanu mājsaimniecībā ietekmē ģimenes modelis, mājsaimniecības kopējais labklājības līmenis, mājsaimniecības locekļu sociāldemogrāfiskais raksturojums- partneru vecums, izglītība, mājsaimniecības kopējie ienākumi un labklājības līmenis ir apstiprinājusies visai nepilnīgi. Jo, kā apstiprināja respondentu pieredze, vienlīdzīgāku darbu un pienākumu sadali mājsaimniecībā veicina partneru savstarpējo attiecību kvalitāte, vienlīdzīgs statuss mājsaimniecībā (piemēram, abi strādā algotu darbu ārpus mājas) un vienlīdzīgs ienākumu līmenis. Kopumā jāteic, ka sievietes daudz lielākā mērā ir noslogotas ar mājsaimniecības uzturēšanas darbu un pienākumu veikšanu, vīrieši mājsaimniecības uzturēšanas

darbos un pienākumos iesaistās drīzāk savas intereses, motivācijas un emocionālās pieķeršanās vadīti, nevis dēļ piederības kādai konkrētai vecuma grupai vai izglītības līmeņa dēļ.

Vēlmi deleģēt mājsaimniecības darbus, pienākumus un atbildības trešajām personām – “nopirkt” mājsaimniecības uzturēšanas pakalpojumus (auklīšu, mājkalpotāju pakalpojumi), kavē finanšu resursu trūkums, kā arī bailes no sabiedrības nosodījuma par to, ka saimnieki ir slinki, neprasmīgi un nespēj paši tikt galā ar saviem pienākumiem. Apstiprinājušās ir pētījumā izvirzītās hipotēzes par to, ka darba dalīšana Latvijas mājsaimniecībās ir pakārota stereotipiskam nošķīrumam starp „sieviešu” un „vīriešu” darbiem. Kā arī apstiprinājusies ir hipotēze, ka darba dalīšana Latvijas mājsaimniecībās nenotiek vienlīdzīgi.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Bulcroft R., Bulcroft K., Bradley K., Simpson C. *The Management and Production of Risk in Romantic Relationships: A Postmodern Paradox*. In: Journal of Family History, P. 74-77. (Lejupielādēts: <http://jfh.sagepub.com>, pēdējo reizi skatīts 10/03/2008)
2. Goode, W.J. (1972). *Individual and Corporate Responsibility in Family Life*. In: American Behavioral Scientist, P. 421-443. (Lejupielādēts: <http://abs.sagepub.com/cgi/reprint/15/3/421>, pēdējo reizi skatīts: 10/03/2008)
3. Heimer C. A., Stinchcombe A.L. (1980). *Love and irrationality: It's got to be rational to love you because it makes me so happy*. In: Social Science Information, P. 698-740. (Lejupielādēts: <http://ssi.sagepub.com/cgi/content/refs/19/4-5/697>, pēdējo reizi skatīts: 07/05/2008)
4. Hirsh, J.S., Wardlow, H. (2006). Modern Love. In: *The Anthropology of Romantic Courtship and Companionate Marriage*. The University of Michigan Press. P. 4-9; 14-15.
5. Holter G. O. (2003). *Men and gender equality- the Nordic experience*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. P.28; 62-85; 111.
6. Ķīkule I. (2001). *Iedzimtā nelīdztiesība?* (Lejupielādēts: <http://www.politika.lv/print.php?id=4715/>, pēdējo reizi skatīts: 21/03/2008)
7. MK noteikumi Nr.644- 08.08.2006 (Lejupielādēts: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=168483>, pēdējo reizi skatīts: 19/05/2008)
8. LR Bērnu un ģimenes lietu ministrija. (Lejupielādēts: <http://www.bm.gov.lv>), pēdējo reizi skatīts: 21/03/2008)
9. Sedlenieks K., Vasiļevska K. (2005/2006). *Vīriešu iespējas savienot darba un ģimenes dzīvi mūsdienu Latvijā: projekta rezultātu apkopojums. "Men Equal, Men Different"*. EK granta nr.VS/2005/0343, 11.- 12.lpp. (Lejupielādēts: <http://www.menequal.lv/lat/>, pēdējo reizi skatīts: 22/03/2008)
10. LR Centrālā statistikas pārvalde (2005). *Demogrāfija 2005. Statistikas datu krājums*. Rīga. 13.lpp.
11. LR Labklājības ministrija (2004). *Koncepcija par valsts sociālo pabalstu palielināšanu ģimenēm pēc bērna piedzimšanas (informatīvā daļa)*. MK 2004.gada 30.augsta rīkojums nr.591. (Lejupielādēts: <http://www.lm.gov.lv/text/96>, pēdējo reizi skatīts:11/08/2004)
12. SIA „FACTUM”, nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences” (2006). *Pētījums "Dzimumu līdztiesības aspekti darba tirgū"*. ES Struktūrfondu Nacionālās programmas “Darba tirgus pētījumi”, projekts “Labklājības ministrijas pētījumi”, Nr. VPD1/ESF/NVA/3.1.5.1./0001/0003. Rīga, 157.- 166.lpp.

13. Likums „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 22.07.1998. (Lejupielādēts: http://www.likumi.lv/doc.php?id=38051&menu_body=KDOC, pēdējo reizi skatīts: 19/05/2008)

14. LR Labklājības Ministrijas ziņojums presei (2005). Janvāris- aprīlis. (Lejupielādēts: <http://www.lm.gov.lv/index.php?sadala=431&id=958>, pēdējo reizi skatīts: 08/03/2008)

15. Valsts sociālo pabalstu likums (2007). (Lejupielādēts: http://www.vsaa.lv/vsaa/images/modules/documents/document_846_valsts_socialo_pabalstu_likums.doc/, pēdējo reizi skatīts: 21/03/2008)

16. Pasaules Vērtību Pētījums (1999). (Lejupielādēts: <http://www.worldvaluessurvey.org/>, pēdējo reizi skatīts: 13/04/2008)

17. Stavenuiter M., Woerds S., Duyvendak J.W. (2007). *Research “Caring is sharing”*. *Involvements of fathers in care and households tasks in five European countries*. Pariteia, pp.109-115

18. Sullivan T.J. (2001). *Methods of Social Reserch*. Harcourt. P.457-458

19. Sedlenieks K. (2008). *Tētis kā “nedabisks asistents”*. (Lejupielādēts: <http://www.politika.lv/index.php?id=13731//> , pēdējo reizi skatīts: 22/03/2008)

20. White M.J., Klein M.D. (2002). *Family Theories*. Thousand Oaks. P.18-57.

21. Zobena A.(ed.), (2007). *Pārskats par tautas attīstību 2006/2007. Cilvēkkapitāls: mans zelts ir mana tauta?* Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 117.lpp.

PIELIKUMI

1. pielikums Anketa

Labdien, mani sauc Esmu pētījumu aģentūras GfK Baltic intervētājs/-a. Mēs veicam Latvijas iedzīvotāju aptauju par visdažādākajiem jautājumiem – par finanšu produktiem, par mājas uzkopšanu u.tml. Jūs esat viens no tiem 1000 Latvijas iedzīvotājiem, kurus mēs vēlētos intervēt. Sakiet, lūdzu, vai Jūs varētu veltīt nedaudz sava laika, lai atbildētu uz jautājumiem? Mēs garantējam aptaujas anonimitāti, aptaujas rezultāti tiks izmantoti, lai analizētu situāciju kopumā.

Datums, kad notiek intervija: /___/___/ (DIENA, MĒNESIS)		Intervijas sākuma laiks: /___:___/ (STUNDA : MINŪTES)		
F1. Sakiet, lūdzu, cik gadu Jums palika pēdējā dzimšanas dienā?	_____ (IERAKSTĪT PILNU GADU SKAITU)	Līdz 15	1	→ Beigt interviju
		15-74	2	→ F2
		Vairāk par 74	3	→ Beigt interviju
F2. Sakiet, lūdzu, vai Jūs vai kāds Jums tuvs draugs, radnieks vai paziņa strādā kādā no sekojošām sfērām?	Reklāma	1	→ Beigt interviju	
	Sabiedriskās attiecības (PR)	2		
	Sabiedriskās domas vai mārketinga izpēte	3		
	Masu mediji	4	→ M1	
	Nevienā no nosauktajām	5		
Nezin, grūti pateikt	98	→ Beigt interviju		

Bloks U

U1. Sakiet, lūdzu, vai Jūs dzīvojat kopā ar partneri/vīru/sievu?

Jā	1	→ Turpināt ar U2
Nē	2	→ Pāriet pie D1

U2. Kurš, galvenokārt, Jūsu māsaimniecībā nodarbojas ar uzkopšanas un kārtošanas darbiem?

Jūs pats/-i	1
Dzīvesbiedrs/ partneris	2
Citi, (kas? IERAKSTĪT!)	3

U3. Es nolasišu Jums vairākus ar mājsaimniecības uzturēšanu saistītus pienākumus. Lūdzu, padomājiet, kurš biežāk Jūsu mājās šos pienākumus veic - Jūs vai Jūsu dzīvesbiedrs/partneris, vai abi vienlīdz bieži? NOLASĪT VISUS PIENĀKUMUS VIENU PĒC OTRA UN KATRAM ATZĪMĒT VIENU ATBILDI.

U4. Vai Jūs būtu gatavi maksāt kādam citam pakalpojumu sniedzējam, par šo pienākumu veikšanu? NOLASĪT VISUS PIENĀKUMUS VIENU PĒC OTRA UN KATRAM ATZĪMĒT VIENU ATBILDI.

	U3				U4	
	Jūs pats/ -i	Dzīvesbiedrs/-e/ Partneris/-e	Abi vienādi bieži	Neviens no mums	Jā	Nē
1. Grīdu uzkopšana (slaucīšana, mazgāšana)	1	2	3	4	1	2
2. Telpu uzkopšanas ar putekļsūcēju	1	2	3	4	1	2
3. Virtuves tīrīšana (flīzes, plīts un citas virsmas)	1	2	3	4	1	2
4. Putekļu slaucīšana	1	2	3	4	1	2
5. Trauku mazgāšana	1	2	3	4	1	2
6. Ēst gatavošana	1	2	3	4	1	2
7. Atkritumu iznešana	1	2	3	4	1	2
8. Sanitāro telpu (tualetes, vannas istabas) uzkopšana	1	2	3	4	1	2
9. Veļas mazgāšana	1	2	3	4	1	2
10. Veļas gludināšana	1	2	3	4	1	2
11. Gultas saklāšana, uzklāšana	1	2	3	4	1	2
12. Pārtikas preču pirkšana	1	2	3	4	1	2
13. Telpaugu aprūpe	1	2	3	4	1	2
14. Logu tīrīšana	1	2	3	4	1	2
15. Lielās (rudens, pavasara) tīrīšanas	1	2	3	4	1	2
16. Sīku darbiņu, remontdarbiņu veikšana, piem., spuldzītes nomaina u.tml.	1	2	3	4	1	2
17. Mājokļa labiekārtošana (piem. aizkaru nomaina, mēbeļu pārvietošana)	1	2	3	4	1	2
18. Komunālo maksājumu veikšana	1	2	3	4	1	2

Demogrāfija			
D1	Kāda ir Jūsu tautība?	Latvietis	1
		Cita tautība (IERAKSTĪT _____)	2
D2	Vai Jūs strādājat uz pilnu slodzi, pusslodzi vai nestrādājat vispār?	Uz pilnu slodzi	1
		Uz pusslodzi	2
		Nestrādā (bezdarbnieks, students, mājsaimniece, pensionārs u.tml.)	3
D3	Kāda ir Jūsu nodarbošanās?	Pašnodarbinātais, uzņēmējs	1
		Strādnieks (strādā fizisku darbu)	2
		Vadītājs (ir vismaz viens padotais)	3
		Speciālists (strādā garīgu darbu) (nav neviena padotā)	4
		Students/skolnieks	5
		Mājsaimniece	6
		Pensionārs	7
		Zemnieks	8
		Šobrīd bez darba	9
Cits (IERAKSTĪT _____)	0		
D4	Kāda ir Jūsu izglītība?	Nepabeigta pamatizglītība	1
		Pamatizglītība	2
		Nepabeigta vidējā izglītība	3
		Vidējā izglītība	4
		Vidējā profesionālā izglītība	5
		Nepabeigta augstākā izglītība	6
		Augstākā izglītība	7
D5.1	Kāds ir Jūsu ģimenes stāvoklis?	Neprecējies (precējies, bet nedzīvo kopā), dzīvo viens vai kopā ar draugiem	1
		Neprecējies (precējies, bet nedzīvo kopā), dzīvo kopā ar vecākiem vai citiem ģimenes locekļiem	2
		Neprecējies, bet dzīvo kopā ar partneri	3
		Precējies, dzīvo kopā	4
		Šķiries/-usies	5
		Atraitnis/-e	6
D5.2	ŠO JAUTĀJUMU UZDOT TĀDĀ GADĪJUMĀ, JA D5.1 IR ATZĪMĒTS KĀDS NO KODIEM 1-3. Vai Jūs esat kādreiz bijis precējies/-usies?	Jā	1
		Nē	2
D6.1	Cik cilvēku dzīvo Jūsu mājsaimniecībā, <u>ieskaitot Jūs?</u>	(IERAKSTĪT SKAITU!)	
D6.2	Vai kopā ar Jums Jūsu mājsaimniecībā dzīvo bērni <u>līdz</u> 16 gadu vecumam (16 gadus neieskaitot)?	Jā	1
		Nē	2
D6.3	Vai kopā ar Jums Jūsu mājsaimniecībā dzīvo bērni <u>no</u> 16 gadu vecuma (16 gadīgi un vecāki)?	Jā	1
		Nē	2
D6.4	Cik kopumā <u>jebkāda vecuma bērnu</u> dzīvo kopā ar Jums vienā mājsaimniecībā?	(IERAKSTĪT SKAITU!)	

D7	(IEDODIET RESPONDENTAM KARTIŅU NR.D7) Kādi bija Jūsu mājsaimniecības kopējie ienākumi pagājušajā mēnesī pēc nodokļu nomaksas (ieskaitot stipendiju, pensiju, pabalstus utt.)? Nosauciet tikai skaitli kas atrodas pretī atbilstošajam ienākumu intervālam.					
	LVL 50 vai mazāk	1	LVL 350.01-400	10	LVL 1200.01-1500	19
	LVL 50.01-80	2	LVL 400.01-450	11	LVL 1500.01-2000	20
	LVL 80.01-100	3	LVL 450.01-500	12	LVL 2000.01-2500	21
	LVL 100.01-120	4	LVL 500.01-550	13	LVL 2500.01-3000	22
	LVL 120.01-150	5	LVL 550.01-600	14	LVL 3000.01-3500	23
	LVL 150.01-200	6	LVL 600.01-700	15	LVL 3500.01-4000	24
	LVL 200.01-250	7	LVL 700.01-800	16	Vairāk kā LVL 4000	25
	LVL 250.01-300	8	LVL 800.01-1000	17	Ienākumu nav bijis	97
	LVL 300.01-350	9	LVL 1000.01-1200	18	Nezina, N/A	98
D8.1	(IEDODIET RESPONDENTAM KARTIŅU NR.D7) Kādi bija Jūsu personiskie ienākumi pagājušajā mēnesī pēc nodokļu nomaksas (ieskaitot stipendiju, pensiju, pabalstus utt.)? Nosauciet tikai skaitli kas atrodas pretī atbilstošajam ienākumu intervālam.					
	LVL 50 vai mazāk	1	LVL 350.01-400	10	LVL 1200.01-1500	19
	LVL 50.01-80	2	LVL 400.01-450	11	LVL 1500.01-2000	20
	LVL 80.01-100	3	LVL 450.01-500	12	LVL 2000.01-2500	21
	LVL 100.01-120	4	LVL 500.01-550	13	LVL 2500.01-3000	22
	LVL 120.01-150	5	LVL 550.01-600	14	LVL 3000.01-3500	23
	LVL 150.01-200	6	LVL 600.01-700	15	LVL 3500.01-4000	24
	LVL 200.01-250	7	LVL 700.01-800	16	Vairāk kā LVL 4000	25
	LVL 250.01-300	8	LVL 800.01-1000	17	Ienākumu nav bijis	97
	LVL 300.01-350	9	LVL 1000.01-1200	18	Nezina, N/A	98
D8.2	ŠO JAUTĀJUMU UZDOT TIKAI TAD, JA RESPONDENTS DZĪVO KOPĀ AR VĪRU/SIEVU/PARTNERI (D5.1=3 VAI 4). (IEDODIET RESPONDENTAM KARTIŅU NR.D7) Un kādi bija Jūsu dzīvesbiedra/partnera personiskie ienākumi pagājušajā mēnesī pēc nodokļu nomaksas (ieskaitot stipendiju, pensiju, pabalstus utt.)? Nosauciet tikai skaitli kas atrodas pretī atbilstošajam ienākumu intervālam.					
	LVL 50 vai mazāk	1	LVL 350.01-400	10	LVL 1200.01-1500	19
	LVL 50.01-80	2	LVL 400.01-450	11	LVL 1500.01-2000	20
	LVL 80.01-100	3	LVL 450.01-500	12	LVL 2000.01-2500	21
	LVL 100.01-120	4	LVL 500.01-550	13	LVL 2500.01-3000	22
	LVL 120.01-150	5	LVL 550.01-600	14	LVL 3000.01-3500	23
	LVL 150.01-200	6	LVL 600.01-700	15	LVL 3500.01-4000	24
	LVL 200.01-250	7	LVL 700.01-800	16	Vairāk kā LVL 4000	25
	LVL 250.01-300	8	LVL 800.01-1000	17	Ienākumu nav bijis	97
	LVL 300.01-350	9	LVL 1000.01-1200	18	Nezina, N/A	98

PALDIES PAR INTERVIJU!

Respondentu raksturojums

		N	%	
		Visa izlase	550	100
		Jūs pats/-i	284	52
Kurš, galvenokārt, mājsaimniecībā nodarbojas ar uzkopšanas un kārtošanas darbiem	Dzīvesbiedrs/ partneris	218	40	
	Citi	3	1	
	Abi	28	5	
	N/A	17	3	
Dzimums	Vīrietis	253	46	
	Sieviete	297	54	
Reģions	Rīgas rajons	236	43	
	Vidzeme	67	12	
	Latgale	89	16	
	Zemgale	84	15	
	Kurzeme	74	13	
Tautība	Latvietis	300	55	
	Cita	250	45	
Dzīves vietas tips	Rīga	206	37	
	Liela pilsēta (Jūrmala, Ventspils, Liepāja, Jelgava, Daugavpils)	90	16	
	Cita maza pilsēta	99	18	
	Lauki	155	28	
Vecums	15-25 gadi	29	5	
	26-35 gadi	138	26	
	36- 55 gadi	238	44	
	56-74 gadi	133	25	
Personiskie ienākumi	Līdz LVL 120	146	28	
	LVL 120,01 - 250	162	31	
	LVL 250,01- 500	161	31	
	LVL 500,01 un vairāk	38	7	
	Nav ienākumu	17	3	
Partnera ienākumi	Līdz LVL 120	145	30	
	LVL 120,01 - 250	160	34	
	LVL 250,01- 500	131	28	
	LVL 500,01 un vairāk	24	5	
	Nav ienākumu	16	3	

Dziļo interviju ceļvedis

- Iepazīšanās- iepazīstināšana ar pētījuma mērķi, intervijas nozīmīgumu, konfidencialitātes principu.
- Lūdzu, iepazīstiniet ar sevi- cik Jums ir gadu, cik ilgi jau esat kopā ar savu partneri (vīru/ sievu), kādā jomā strādājat, kāda ir Jūsu izglītība?
- Cik liela ir Jūsu ģimene, cik Jūsu ģimenē ir bērnu, kādā vecumā, ar ko viņi nodarbojas (pulciņi/ hobiji)?
- Un kas vēl dzīvo Jūsu mājsaimniecībā (citi radnieki, vecvecāki), vai Jums ir mājdzīvnieki?
- Pastāstiet, kā Jūs iepazīnāties ar savu partneri? Kas bija galvenās lietas, kas lika Jums saprast, ka šis cilvēks ir īstais ar kuru Jūs vēlētos veidot ģimeni (spontāni, tad virzīti)- partnera īpašības, savstarpējo attiecību kvalitāte, “jūtu ķīmija”?
- Cik lielā mērā Jūs domājat racionāli par praktiskām lietām (spontāni, tad virzīti)- par nākamo dzīvesvietu, par potenciālās ģimenes labklājības līmeni vai iespējām uzlabot dzīves kvalitāti, par karjeras iespējām- savām un partnera?
- Pastāstiet, kā ir mainījušās Jūsu dzīves prioritātes vērtības, pirms un pēc partnerattiecību nodibināšanas- kādi bija/ ir Jūsu mērķi/ sapņi, 1) attiecībā uz saviem personīgajiem sasniegumiem, attīstību; 2) attiecībā uz mājsaimniecības kopīgajiem mērķiem, dzīves kvalitāti? Kāpēc?
- No Jūsu personīgās pieredzes, kā jūs raksturotu ideālu ģimeni/ mājsaimniecību- kādas tur valda partnerattiecības, kā tiek dalīta atbildība par mājsaimniecības uzturēšanas darbiem, (spontāni, tad virzīti), piemēram, ēst gatavošanu, uzkopšanu, remontdarbiem, bērnu pieskatīšanu, finanšu resursu nodrošināšanu?
- Vai Jūs abi ar partneri strādājat algotu darbu? Kā Jūs vērtētu, cik vienlīdzīga ir šī algotā darba slodze Jūsu mājsaimniecībā – daba stundu ziņā, darba apmaksas ziņā? Kāpēc?
- Kuram no partneriem Jūsu mājsaimniecībā ir vairāk brīva laika, un kā tas tiek izmantots?
- Cik lielā mērā Jūs ar partneri saskaņojat sava brīvā laika pavadīšanu, atpūtu vai jaunu algotā darba pienākumu uzņemšanos (piepelnīšanos)? Kāpēc? Cik apmierināts, gandarīts Jūs pats personīgi jūtaties ar šādu situāciju, un ko Jūs labprāt mainītu uzlabotu šai sakarā? Kāpēc?
- Pastāstiet par šī brīža situāciju Jūs ģimenē- kā notiek darbu un pienākumu dalījums Jūsu mājsaimniecībā- (spontāni, tad virzīti), piemēram, pārtikas iepirkšana, ēst gatavošana, uzkopšana, remontdarbu veikšana, bērnu pieskatīšana, finanšu resursu nodrošināšana?
- Kas tieši ietilpst Jūsu pienākumos, kuri darbi, atbildības? Kāpēc?

- Lūdzu, raksturojiet, kā tika iedibināta šāda kārtība, cik vienkārši vai sarežģīti bija saskaņot šādu darbu un atbildību dalījumu ar partneri? Kāpēc?
- Kas bija tie faktori, kas mudināja Jūsu mājsaimniecību izvēlēties šādu darba un pienākumu sadali starp partneriem?
- Kā Jūs vērtēja, cik liela nozīme šādai kārtības iedibināšanai ir Jūsu bērnības pieredzei (tam kā tas notika Jūsu vecāku ģimenē), citai pieredzei (citu pāru attiecību izvērtējumam)? Kāpēc?
- Kas ir tās lietas, ko esat centušies iedibināt savās partnerattiecībās- pārņemot no citu pāru attiecībām/ un kuras ir tās lietas, no kurām cenšaties izvairīties, neatkārtojot citu pieredzi (kļūdas)? Kāpēc?
- Cik apmierināts, gandarīts Jūs pats personīgi jūtaties ar šādu situāciju, un ko Jūs labprāt mainītu uzlabotu šai sakarā? Kāpēc?
- Pastāstiet, kā Jums šķiet cik vienkārši/ sarežģīti būtu iespējams mainīt esošo lietu kārtību- darba dalīšanu Jūsu mājsaimniecībā, mainīt katra partnera pienākumus?
- Kuru darbu un pienākumu veikšanas kārtība Jūsu mājsaimniecībā būtu visgrūtāk maināma- ko jums būtu visgrūtāk vai nepatīkamāk uzņemties/ un Jūsu partnerim? Kāpēc?
- Cik lielā mērā Jums šajā situācijā šķiet nozīmīgs pārējās sabiedrības viedoklis, vērtējums?
- Kā Jūs vērtējat, cik pietiekami Jūs šobrīd iesaistāties bērna audzināšanā/ un Jūsu partneris? Vai šajā sakarā Jūs labprāt kaut ko mainītu pienākumu un atbildību dalījumā?
- Kas ir tie faktori, kas Jūsprāt veicina vienlīdzīgas iespējas abiem vecākiem iesaistīties bērnu audzināšanā? Kāpēc?
- Un kas ir tie faktori, kas to kavē? Kāpēc?
- Kā jūs vērtējat šī brīža Latvijas sociālās politikas virzību- pieņemtos grozījumus par pabalstu pieejamību un apmēriem?
- Kā Jums šķiet, cik lielā mērā tas spēj ietekmēt Jūsu mājsaimniecības iekšējo darbu un pienākumu sadales kārtību? Kāpēc- Jā/ Nē?
- Kādas izmaiņas tieši no politikas veidotāju puses būtu jānodrošina, lai tas ietekmētu un mainītu arī situāciju jūsu mājsaimniecībā, piepildītu Jūsu vēlmes attiecībā uz darba un atbildību dalījuma izmaiņām?

Paldies par interviju!

4. pielikums
Lietotie saīsinājumi

Mājsaimniec.	Mājsaimniecība
V.	Vīrs
S.	Sieva
b.	Bērni

7.att. Darbā lietotie saīsinājumi

5. pielikums
Mājsaimniecību raksturojums

Mājsaimn. Nr.	Rīga	Ārīga	Bērna kopšanas atvaļinājumu izmanto sieva	Bērna kopšanas atvaļinājumu vīrs	Abi partneri strādā algotu darbu ārpus mājas	Mājvieta			Bērnu skaits ģimenē	Kopdzīves ilgums	Partneru vecums	
						Dzīvoklis	Privātmāja	Zemnieku saimniecība			Vīr.	Siev.
1									2	8	29	30
2									1	6	28	25
3									2	7	31	30
4									3	12	33	37

8.att. Intervēto personu mājsaimniecību raksturojums

Maģistra darbs „Darba pienākumu dalīšana Latvijas mājsaimniecībās” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ilze Rozenberga _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: doc. Aivita Putniņa _____

Recenzents: profesors Tālis Tisenkopfs _____

Darbs iesniegts Socioloģijas bakalaurs studiju nodaļā 21.05.2008.

Metodiķe: Liene Znotiņa _____

Darbs aizstāvēts bakalaurs gala pārbaudījumu komisijas sēdē

Komisijas sekretārs: _____